

**„Înfăptuirea actului istoric de la 23 August
a deschis o eră nouă
în istoria poporului român –
era unor profunde transformări
democratice, revoluționare,
a realizării deplinei independențe
și suveranități naționale, a făuririi unei vieți noi.”**

NICOLAE CEAUȘESCU

magazin istoric

ANUL IX Nr. 8 (101) AUGUST 1975

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul IX - Nr. 8 (101)
august 1975

Redactor șef
CRISTIAN POIȘTEANU

Redactor șef adjuncț
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CANDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

- ① Trepte de aur în istoria contemporană a românilor. Pictură de Constantin Nicolae din expoziția dedicată celei de a 30-a aniversări a Zilei Armatei Republicii Socialiste România. (23 August 1944 — începutul unei noi ere în istoria poporului român, p. 8)
- ② Chipul lui Mihai din fresca votivă de la mănăstirea Căluș. Imaginea îl reprezintă pe marele voievod încoronat.
- ③ Oștile lui Mihai Viteazul în înfruntarea cu otomanii. Pictură de Vintilă Făcăianu (Meritele ilustrului Mihai, p. 14)
- ④ Galeria marilor voievozi. Compoziție în lemn de Corneliu Marinescu (Cinstind munca și lupta înaintașilor, p. 2)

SUMAR

Cinstind munca și lupta înaintașilor: GH. I. IONIȚĂ	2
NICOLAE CEAUȘESCU: MILENARA EXISTENȚĂ A POPORULUI ROMÂN	3
„România — o țară influentă și respectată”: CARLO SALINARI	6
23 August 1944 — începutul unei noi ere în istoria poporului român	8
Un general hitlerist capturat de un plutonier român: COSTACHI MÎNDRU	9
Meritele ilustrului voievod: IONEL GAL	14
August 1940. Dictatul de la Viena — expresie a politicii de forță: A. SIMION, M. ȘTEFAN	17
«O pagină tristă a istoriei»: OLIMPIU MATICHESCU	22
„Adevărate focare de propagandă comunistă”: VASILE ARIMIA	24
Voința Adunărilor ad-hoc din Iași și București — unirea românilor într-un singur stat: N. COPOIU	25
Secretele „Tubului Alloys”: EUGEN PREDA	35
Tragica zi a Hiroshimei: JOSEPH L. MARX	38
Din cronica luptei antifasciste. Întilniri cu dr. N. Lupu la Bruxelles și la Paris: VALTER ROMAN ● Precizări la o biografie: OCTAV LIVEZEANU	42
Mitropolitul Dosoftei — istoric al românilor: ION-RADU MIRCEA	46
Egmont — erou al istoriei și al literaturii: DUMITRU ALMAȘ	48
Vercingetorix: D. TUDOR	50
Ioan Ursu — o viață închinată dragostei de țară: V. NETEA	54
Sfârșitul țarismului. Planul „Fuga spre mare”: M. KASVINOV	56

● Zimbete din cronici...33 ● Concursul Magazin istoric...34 ● Cărți sosite la redacție...50 ● Poșta Magazin istoric...62

CINSTIND MUNCA ȘI LUPTA ÎNAINȚAȘILOR

Înscrindu-se ca momente de o covârșitoare însemnătate în cronică mult milenară a patriei, Congresele IX, X și XI ale partidului, Conferințele sale Naționale au reprezentat, prin hotărârile adoptate, prin unanimitate adunarea populară și uriașele eforturi depuse pentru înfrățirea lor, un strălucit exemplu al modului în care un popor conștient de menirea lui își construiește istoria. Acești ultimi ani din istoria României se caracterizează printr-un efort impresionant al națiunii noastre la scara întregii sale istorii contemporane de a se cunoaște și de a se exprima plenar în toate domeniile vieții politice, sociale, economice, culturale, artistice pe măsura însușirilor și capacităților sale.

În anii socializmului — și mai ales în etapa istorică inaugurată de Congresul IX al Partidului Comunist Român — a intrat în tradiția vieții noastre publice cinstirea marilor momente ale istoriei naționale, omagierea luptei eroice a strămoșilor pentru împlinirea înaltelor idealuri de libertate națională și dreptate socială ale poporului. Partidul nostru vede în evocarea unor asemenea momente glorioase o adânc patriotică îndatorire față de opera istorică a marilor înaintași a căror pildă o continuă pe noile coordonate ale revoluției socialiste. Glorioasele tradiții de luptă capătă pentru noile generații o semnificație educativă, menită să contribuie la cultivarea sentimentelor de dragoste față de patrie, a hotărârilor de a apăra cu prețul oricăror jertfe și de a consolida necontenit marile euceriri ale poporului care stau la temelia eliberării sale naționale și sociale, la cultivarea sentimentelor solidarității internaționaliste militante cu popoarele vecine, cu popoarele tuturor țărilor socialiste, cu popoarele din întreaga lume.

Sintetizând experiența istorică milenară a poporului din sinul căruia s-a născut, Partidul Comunist Român a făcut din istorie o carte vie, acea carte pe care generațiile trecute au scris-o cu singele lor pe baricadele eroicelor lupte pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres și civilizație. Istoria — așa cum se subliniază în documentele partidului nostru — a devenit prin experiența întregului popor o motivare firească a faptelor noastre de azi, imbod și temelie a faptelor ale trecutului, o firească incorporare a acestuia în ceea ce are el mai înălțător și progresist, cu factor dinamizator și însuflețitor în ampla operă constructivă în care este angajat întregul popor.

Programul Partidului Comunist Român, adoptat de Congresul XI, reprezintă un strălucit exemplu de cunoaștere, de interpretare marxist-leninistă a istoriei noastre, un exemplu de transformare a experienței istorice a unui popor într-un instrument eficace de edificare a prezentului și prefigurare a viitorului. Programul partidului direcționează întregul efort prezent și viitor al istoricografilor noastre pentru scrierea istoriei așa cum a fost ea. În acest spirit, după cum este cunoscut, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a adoptat, la scurt timp după Congresul XI, o hotărâre privitoare la constituirea unei comisii de partid și de stat însărcinată cu editarea tratatului de istoria României, pe baza concepției materialist-dialectice: „Tratatul de istorie — se arată în hotărâre — va trebui să analizeze, de pe pozițiile marxist-leniniste și ale adevărului istoric, în toată complexitatea lor, problemele fundamentale ale formării și dezvoltării poporului român, ale istoriei sale naționale. Tratatul trebuie să întărească în profunzimea și amploarea lui marile și necontenitele lupte de clasă, bătăliile purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neafirmare, pentru progres și civilizație”.

Pentru munca pe care o au de desfășurat istoricii noștri prezintă o însemnătate excepțională faptul că secretarul general al partidului, președintele Republicii, ni s-a adresat în atâtea rânduri prin ample expuneri, magistrale evocări asupra trecutului, prezentului și viitorului nostru istoric. Am reținut fiecare dintre noi, cu aceste ocazii, istoria unor vremuri mai depărtate sau mai apropiate și ne-am simțit mândri că sîntem urmașii vrednici al altor generații de înaintași — întrași pentru totdeauna în filele cărții de aur a țării — că sîntem făurarii noii istorii a patriei pe coordonatele socialiste de astăzi și comuniste de mâine. Marile aniversări care au avut loc în acest timp au degajat, printre înălțătoarele lor idei, pe acelea despre lupta neîncetată a poporului pentru unitate, independență și suveranitatea patriei noastre. Timp de secole — s-a remarcat cu aceste prilejuri — poporul român a trebuit să ducă o luptă îndrăzită și neîncetată pentru a-și păstra ființa, pentru a-și asigura independența pe teritoriul în care s-a născut și dezvoltat în ciuda tuturor vicisitudinilor istorice și pe care acum construiește cea mai dreaptă orînduire socială pe care a cunoscut-o istoria.

„Cum am putea cinsti mai bine — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — pe acei care și-au dat viața și și-au vărsat singele pentru unitatea națiunii noastre, pentru libertatea și progresul social, atât pe cei care au luptat cu sute de ani în urmă, printre care și Mihai Viteazul, cât și pe cei din rândurile fărânelor revoluționari, apoi ale muncitorilor, ale intelectualiilor și ale tuturor forțelor progresiste, pe toți acei care și-au unit rîndurile — români, maghiari, germani, de alte naționalități — pentru a asigura lichidarea cu desăvîrșire a vechilor orînduiri de exploatare și asuprire și pentru a constitui o orînduire nouă, în care poporul a devenit pe deplin stăpîn pe destinele sale, făuritorul conștient al propriei sale istorii? Putem să cinstim aceasta angajîndu-ne solemn — în memoria aceluia care s-au jertfit — că vom face totul pentru triumful socializmului și comunismului în România, pentru unitatea întregului popor, a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, în jurul partidului, pentru independența și suveranitatea patriei noastre socialiste!”

Am extras din cuvîntările¹ secretarului general al partidului, președintelui Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu — cuvîntări care, prin tematica abordată și profunzimea ideilor ce le cuprind, reprezintă o veritabilă istorie a poporului nostru — cîteva din paginile ce evocă glorioase momente din trecutul de luptă al poporului român.

Gr. I. IONIȚĂ

¹ Selecția s-a făcut în ordinea cronologică istorică a evenimentelor — n.r.

NICOLAE CEAUȘESCU:

MILENARA EXISTENȚĂ A POPORULUI ROMÂN

ALBA IULIA — DOUĂ MILENII DE EXISTENȚĂ: „Municipiul Alba Iulia este unul din simbolurile existenței milenare a poporului român, care evocă zbruciumata istorie a poporului nostru, ce se caracterizează prin dorința continuă de a fi în pas cu dezvoltarea civilizației, de a contribui atât la făurirea pe pământul patriei a unei vieți tot mai bune și mai demne, cât și la dezvoltarea civilizației și progresului întregii omeniri.

Vechea cetate dacică, ce a existat pe aceste meleaguri cu mai bine de 2000 de ani și care a devenit municipiu roman, confirmă cu putere, ca și alte multe localități și vestigii ale trecutului, puternica civilizație care a înflorit în Dacia, apoi în Dacia romană, și care s-a perpetuat și dezvoltat de-a lungul secolelor în strânsă legătură cu progresul general al întregii civilizații de pe continentul nostru european”

CLUJ-NAPOCA — 1850 ANI DE LA DECLARAREA MUNICIPIULUI: „Cu 1850 de ani în urmă, vechea așezare a dacilor Napoca a fost declarată municipiu. Aceasta atestă că pe aceste meleaguri exista în acele timpuri o civilizație dezvoltată, că locuitorii acestor pământuri jucau un rol important în viața dacilor și apoi a romanilor. Numai astfel se explică faptul că Napoca a fost înstituită cu titlul de municipiu [...]”

În decursul secolelor, pe aceste meleaguri, alături de vechea populație daco-romană, transformată în poporul român, s-au așezat și oameni de naționalitate maghiară, germană și de alte naționalități. În decursul conviețuirii, al muncii și luptei comune au făcut împreună tot ceea ce există pe aceste meleaguri. Au muncit împreună și au luptat împreună împotriva asupririi.”

375 ANI DE LA PRIMA UNIRE POLITICĂ A ȚĂRILOR ROMÂNE: „Sărbătorim un moment de importanță crucială în istoria patrii noastre. E drept, împrejurările istorice — mai cu seamă poziția imperiilor străine de atunci, care nu vedeau deloc cu ochi buni formarea statelor naționale — au dus la dispariția statului unitar centralizat prin asasinarea mișlească a lui Mihai Viteazul. Dar ideea unirii

țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlinite în inșeși stîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor!”

150 ANI DE LA REVOLUȚIA CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU: „1821 marchează un moment de cotitură în istoria luptelor poporului nostru împotriva dominației Imperiului otoman, pentru cucerirea independenței naționale, pentru dreptate socială. Deși această mișcare nu a ieșit victorioasă, ea a reușit însă să zdruncine puternic vechea orînduire, vestind marile transformări revoluționare care au culminat cu revoluția burghezo-democrată din 1848 și cu unirea principatelor române în 1859, cu formarea statului nostru național...”

125 ANI DE LA REVOLUȚIA DIN 1848: „Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd feluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituzilor feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceleiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice”

„Marile lupte și frămîntări sociale de la 1848 — din care face parte și adunarea secuilor de la Lutiza — au demonstrat unitatea de voință și aspirații a întregului nostru popor, divizat vremelnic în trei state diferite, comunitatea de idealuri a maselor populare ce trăiau pe aceste meleaguri, indiferent de naționalitate, luptă comună a românilor, maghiarilor, germanilor, secuilor pentru libertate, dreptate socială și independență națională”.

80 ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITORE: „Sărbătorim astăzi împlinirea a 80 de ani de la făurirea partidului politic al clasei noastre muncitoare — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor

din România —, care a constituit un moment de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea mișcării revoluționare din țara noastră, pentru evoluția națiunii noastre, pentru afirmarea independentă a României [...].

Făurirea partidului clasei muncitoare a marcat o etapă nouă în desfășurarea procesului revoluționar din țara noastră, în dezvoltarea luptelor sociale. Stat-major marxist al proletariatului, el s-a situat în fruntea maselor populare în bătăliile împotriva exploatării și asuprii, pentru o viață mai bună, pentru libertate socială și națională. Nașterea partidului revoluționar al clasei muncitoare, ca și întreaga sa dezvoltare ulterioară au fost rezultatul evoluției economico-sociale și politice a țării noastre, expresia cerințelor mersului înainte al societății românești pe calea progresului social. Partidul s-a format din rindurile proletariatului și s-a ridicat la luptă pentru eliberarea clasei sale, a maselor muncitoare, exprimând în modul cel mai fidel interesele și aspirațiile cele mai înalte ale națiunii noastre. El s-a dezvoltat odată cu cristalizarea și maturizarea conștiinței de clasă a proletariatului, cu transformarea muncitorimii dintr-o clasă în sine într-o clasă pentru sine, cum spunea Marx".

50 ANI DE LA MAREA EPOPEE NAȚIONALĂ A MĂRĂȘTEILOR: „Împrejurările istorico-sociale vitrege în care și-a dus existența au obligat poporul român din cele mai vechi timpuri să-și apere dreptul la viață cu arma în mână. Rezistind tuturor încercărilor, el a străbătut vremurile de restricte și a ieșit la lumină, cucerindu-și locul ce i se cuvine în marea familie a popoarelor lumii, pentru că întotdeauna a fost animat de o nestinsă dragoste de patrie, de curaj și spirit de abnegație; sentimentul patriotismului fierbinte a fost transmis ca o flăcără vie, din generație în generație [...]

În acest cadru se înscriu eroicele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au dovedit încă o dată că peste voiața de fier a poporului ce-și apără dreptul la viață și libertate nu se poate trece.

Spiritul de sacrificiu al ostașilor și ofițerilor care au oprit înaintarea năvălitorilor exprimă voiața întregului popor român de a scutura jugul ocupației străine, de a salva țara de robia imperialistă. [...] Victoria de la Mărășești a reprezentat o contribuție importantă la înfrângerea militarismului german, un moment hotărâtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate națională".

SEMICENTENARUL UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA: „Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înalte forțe social-politice ale vre-

mii — în cadrul cărora rolul hotărâtor l-au avut masele populare —, unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne.

Unirea Transilvaniei cu țara a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei noastre muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății [...]

Formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însușit de năzuința seculară a unității, de hotărârea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atâtea generații de înaintași".

50 ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN: „Istoria partidului nostru este istoria luptelor sociale și naționale ale clasei muncitoare, fărâmiții, intelectualității, ale tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, este istoria nașterii și dezvoltării mișcării muncitorești și revoluționare din România. Noi, comuniștii, stătem continuatorii tradițiilor progresiste ale întregului popor.

[...] Secolul al XIX-lea s-a caracterizat prin mari mișcări pentru eliberarea națională și socială [...] Aceste evenimente au marcat totodată intrarea țării pe calea dezvoltării capitaliste, precum și apariția pe scena istoriei, odată cu burgeoisia, a clasei muncitoare. În a doua jumătate a secolului trecut, îndeosebi după formarea statului național român în 1859, România a cunoscut o puternică dezvoltare capitalistă. Situația specifică determinată de dependența față de Imperiul otoman și de pătrunderea în economia țării încă din acea perioadă a capitalului străin a creat oamenilor muncii condiții deosebit de grele. În acest cadru, încă în perioada 1860-1870 începe crearea organizațiilor muncitorești; nu mă mai refer la acele începuturi ale socialismului utopic apărute cu mult înainte pe teritoriul României.

Trebuie să menționez că formarea primelor cercuri muncitorești, începutul răspândirii ideilor socialiste în România au fost stimulate de legăturile militanților români cu fauritorii socialismului științific — Marx și Engels.

[...] Crearea partidului comunist a marcat triumful forțelor revoluționare și al marxism-leninismului în mișcarea muncitorească din țara noastră; din acest moment mișcarea revoluționară din România a intrat într-o etapă nouă, superioară a dezvoltării sale".

50 ANI DE LA CREAREA UNIUNII TINERETULUI COMUNIST: „Formarea Uniunii Tineretului Comunist în 1922, la un an după crearea Partidului Comunist Român, a constituit un moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret din România. Desfășurându-și activitatea în condiții grele de ilegalitate, înfruntând teroarea, închisorile și cite-

odată chiar moartea, tinerii comuniști au finit întotdeauna sus steagul luptei revoluționare împotriva regimului burghez-moșieresc, pentru eliberarea națională și socială a României".

35 ANI DE LA DEMONSTRAȚIA DE LA 1 MAI 1939: „1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărându-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile când fascismul era în ofensivă, după München. Poporul român, sub conducerea comunistilor, în alianță cu socialiștii, cu alte forțe democratice, și-a exprimat voința de a face totul pentru a împiedica ascensiunea fascismului, instaurarea dictaturii fasciste în România. A fost o dovadă a maturității clasei muncitoare, a posibilităților de care dispunea atunci poporul nostru, forțele sale revoluționare și progresiste de a organiza cu succes lupta împotriva războiului și fascismului.”

30 ANI DE LA VICTORIA INSURECȚIEI NAȚIONALE ARMATE ANTIFASCISTE ȘI ANTI-IMPERIALISTE: „Este bine să subliniem acum, în acest an, când sărbătorim trei decenii de la eliberarea de sub jugul fascist, că actul de la 23 August nu a venit din cer, ci a fost rezultatul luptelor îndelungate ale poporului român, al faptului că partidul comunist în alianță cu partidul socialist, cu celelalte forțe revoluționare și patriotice, s-a aflat tot timpul în fruntea luptei de apărare a intereselor vitale ale întregii națiuni.”

„În împrejurările social-politice de după insurecție, partidului nostru i-au revenit răspunderi de importanță istorică pentru evoluția destinului poporului român, pe care el le-a îndeplinit cu cinste, dovedindu-se singura forță politică în stare să organizeze și să conducă lupta revoluționară a maselor. Trecând, imediat după 23 August, la desfășurarea activității revoluționare pe baze noi, legale, partidul și-a reorganizat atât rîndurile sale, cît și ale organizațiilor de masă și obștești. Nucleul uriașei activități organizatorice și politice pe care a desfășurat-o l-au constituit miile de membri ai partidului ieșiți din ilegalitate și din închisori, precum și zecile de mii de simpatizanți comuniști. În scurt timp, partidul nostru dispunea de un detașament puternic organizat, de zeci de mii de cadre ferme, călîte în luptă, hotărîte să înfrunte eroic forțele reacționare, polarizînd în jurul partidului forțele revoluționare ale proletariatului, ale maselor largi populare. În această perioadă partidul a pus bazele sindicatelor unite, a întărit Frontul unic muncitoresc, a organizat activitatea în rîndul tineretului, femeilor, intelectualității, a lărgit rîndurile Frontului plugarilor, organizația fără număr muncitoare.

În bătăliile care au avut loc s-a adevărit uriașa energie și combativitate revoluționară a partidului nostru, forța sa mobilizatoare și dinamizatoare [...] Sînt încă vii în memorie marile bătălii revoluționare desfășurate în anii care au urmat eliberării, trecerea la organizarea

comitetelor muncitorești și punerea activității întreprinderilor sub controlul clasei muncitoare, luarea cu asalt a prefecturilor și primăriilor și instalarea noilor prefecți și primari, formarea comitetelor jărnănești și împărșirea pămînturilor moșieresti jărnănilor fără pămînt sau cu pămînt pușin. În aceste mari lupte de clasă s-a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și jărnimea muncitoare, s-a întărit unitatea cu intelectualitatea și alte categorii sociale, s-a consolidat frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități. Această unitate de luptă a fost forța hotărîtoare care a asigurat victoria luptei revoluționare și făurirea cu succes a societății socialiste în România”.

30 ANI DE LA INSTAURAREA PRIMULUI GUVERN REVOLUȚIONAR DEMOCRATIC:

„Crearea guvernului revoluționar democratic de la 6 martie 1945 a constituit un moment de importanță istorică pe calea instaurării puterii muncitorești-jărnănești, a marcat trecerea la profunde transformări democratice, revoluționare, care au deschis drumul înfăptuirii revoluției socialiste și edificării cu succes a noii orînduirii sociale în patria noastră”.

30 ANI DE LA VICTORIA ASUPRA FASCISMULUI:

„Poporul român sărbătorește Ziua Victoriei cu mîndria patriotică de a-și fi adus contribuția activă la lupta împotriva fascismului, atât în anii premergători războiului, cît și prin participarea cu întregul său potențial material și uman la marile bătălii pentru zdrobirea mașinii de război a Germaniei. În ultimele 8 luni ale războiului în Europa, România a luptat cu toate forțele sale împotriva hitlerismului, fiind un participant activ la înfrîngerea fascismului, la obținerea victoriei istorice din mai 1945 [...]”

Marele merit al Partidului Comunist Român, al mișcării revoluționare muncitorești din România, al mișcării noastre antifasciste este acela că s-au ridicat întotdeauna cu hotărîre la luptă împotriva fascismului și a războiului antisovietic. După cum se știe, încă din prima zi a războiului, partidul nostru a chemat forțele democratice naționale, întregul popor să se opună prin toate mijloacele războiului antisovietic, să saboteze mașina de război fascistă și să lupte pentru ieșirea din războiul dus, alături de Germania hitleristă, împotriva Uniunii Sovietice, pentru alăturarea armatei noastre, a întregului popor armatei Uniunii Sovietice, celorlalte forțe ale coaliției antihitleriste împotriva Germaniei naziste”.

25 ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII:

„Ca rezultat al procesului dezvoltării istorice, al luptei revoluționare a maselor populare, conduse de partid, la 30 decembrie 1947 poporul român și-a luat soarta în propriile mîini, instaurînd Republica Populară Română, patria tuturor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea de la orașe și sate [...] Instaurarea repu-

blicii în condițiile când rolul decisiv în conducerea țării îl avea clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea, cu celelalte mase muncitoare, în frunte cu partidul comunist, a marcat trecerea la revoluția proletară și la edificarea societății socialiste în România".

25 ANI DE LA REALIZAREA DEPLINEI UNITĂȚII ORGANIZATORICE ȘI POLITICE A CLASEI MUNCITOARE: „În procesul dezvoltării economico-sociale, al creșterii avântului revoluționar, a devenit absolut necesară realizarea deplinei unități organizatorice și politice a clasei muncitoare, careia îi revenea misiunea de clasă conducătoare în transformarea revoluționară a societății. După cum se știe, în februarie 1948, Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat au fuzionat, creându-se partidul revoluționar unic, bazat pe concepția științifică despre lume și viață a clasei muncitoare, materialismul dialectic și istoric, pe învățătura marxist-leninistă”.

Nicolae Ceaușescu: Cuvintare la grandioasa adunare populară, consacrată împlinirii a 375 de ani de la prima uniune politică a țărilor române și sărbătoririi orașului bimilenar Alba Iulia, (28 mai 1975); România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, vol. 10, pp. 846-848; vol. 6, pp. 345-346; vol. 8, p. 392; vol. 9, pp. 457-458; vol. 8, pp. 253-264; vol. 2, pp. 465-469; vol. 3, pp. 705-706; vol. 5, pp. 861-863; vol. 7, p. 220; vol. 10, pp. 183; 628-630; Cuvintare la marea adunare populară, cetățenească din Capitală, (6 martie 1975); Cuvintare la adunarea festivă din Capitală cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la victoria asupra fascismului și a 98 de ani de la cucerirea independenței de stat a României, (9 mai 1975); România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, vol. 7, p. 958; vol. 8, p. 279.

PROF. CARLO SALINARI

„ROMÂNIA – O ȚARĂ INFLUENTĂ ȘI RESPECTATĂ”

Cu prilejul unei recente vizite pe care profesorul universitar Carlo Salinari, prefațatorul¹ celor cinci volume de Scritti Scelti („Serieri alese”) ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, a făcut-o în țara noastră, redacția revistei Magazin istoric l-a solicitat să răspundă la câteva întrebări legate de apariția în Italia, în editura milaneză Il calendario del popolo, a volumului V din această serie:

Cum a primit publicul italian cel de-al cincilea volum al Scrierilor alese ale tovarășului Nicolae Ceaușescu?

Interesul larg de care s-a bucurat acest volum, cât și cele care l-au precedat, este inspirat direct de pozițiile politice ale Partidului Comunist

Român și ale României. Cititorul are posibilitatea de a cunoaște aceste poziții prin glasul celei mai reprezentative personalități a partidului comunist și statului român. Toate acestea sînt cu atât mai importante, cu cît, după experiența dobîndită prin publicarea scrierilor președintelui Ceaușescu, în Italia au fost tipărite numeroase volume ale altor lideri din țările socialiste: Uniunea Sovietică, Republica Democrată Germană, Republica Populară Democrată Coreeană.

Este necesar să adaug că opinia publică italiană este deosebit de sensibilă la unele probleme politice ridicate în lucrările președintelui Nicolae Ceaușescu, deoarece aceste probleme sînt abordate cu multă pregnanță și atenție și de Partidul Comunist Italian. Ne-

cesitatea unității mișcării muncitorești, de exemplu, sau unitatea cu socialiștii și, pe un plan mai larg, cu toate forțele democratice, pe baza dialogului și respectului reciproc, sînt idei inaugurate la noi, în Italia, de Palmiro Togliatti și Luigi Longo, ele constituind baza politică ce a permis și ajutat dezvoltarea luptei împotriva fascismului. De asemenea, faptul că în lupta pentru socialism și construirea socialismului trebuie să se țină seama de caracteristicile naționale, de condițiile economice și sociale specifice fiecărei țări, de tradițiile culturale proprii, reprezintă un aspect care face ca pentru noi, italienii, poziția Partidului Comunist Român expusă în Scrierile alese ale președintelui Nicolae Ceaușescu să aibă o importanță deosebită. De asemenea, suscită interes teze-

¹ Vezi și Magazin istoric, nr. 8/1973.

le referitoare la locul și rolul pe care îl au toate statele și partidele, mari sau mici, în lupta comună împotriva imperialismului, precum și autonomia de care ele trebuie să se bucure în cadrul unei strategii unice. P.C.R., după cum rezultă din scrierile președintelui Ceaușescu, promovează unitatea în diversitate, pe care și noi am propagat-o și o aplicăm. În rîndurile cititorilor italieni trezesc un puternic ecou și alte probleme, cum sînt cele privind dezvoltarea economică a României — dezvoltare care se produce într-o lume actualmente cuprinsă de o criză gravă, binecunoscută de toți (căreia nu-i scapă nici Italia) — ca și problemele învătămintului, știut fiind faptul că reforma școlii a fost și este în țara noastră o chestiune de cea mai mare importanță.

Vă rugăm, câteva cuvinte despre ideile cuprinse în actualul volum Scritti Scelti care, după părerea dv., servesc destinderii internaționale.

Chiar în această dimineață (29 mai 1975) am avut onoarea deosebită de a fi primit de președintele Nicolae Ceaușescu. În discuția pe care am avut-o și pentru care doresc să-i adresez încă o dată mulțumirile mele, președintele Ceaușescu s-a referit cu multă claritate la unele idei cuprinse în cuvîntările sale. Astfel, apare limpede că destinderea și coexistența pașnică nu sînt întemeiate numai pe bunele raporturi dintre U.R.S.S. și S.U.A., chiar dacă aceste raporturi sînt deosebit de importante; coexistența pașnică va putea face pași decisivi numai cînd vor fi soluționate unele probleme de fond, ca, de exemplu, decalajul dintre țările dezvoltate și cele înapoiate din punct de vedere economic, dintre țările furnizoare de materii prime și cele consumatoare etc.

În acest cadru, destinderea în Europa, garantată în cele din urmă numai prin desființarea celor două blocuri mi-

CEAUSESCU

Scritti scelti

1974

Edizioni del Calendario

litare opuse, poate avea o funcție determinantă. Pe un plan mai larg, la realizarea destinderii, a colaborării, țările în curs de dezvoltare, precum și alte țări, își aduc aportul din plin. Nu trebuie, în sfîrșit, să subapreciem ponderea tot mai mare care revine opiniei publice, în ultimă instanță popoarelor din toate țările. Este concludentă în acest sens influența exercitată de opinia publică din S.U.A. asupra încetării războiului din Vietnam, sau de alte mari curente de opinie, care cuprind milioane și milioane de oameni din țările capitaliste.

Ce părere aveți despre ideile promovate de Congresul al XI-lea al P.C.R. consecvente sprijinirii forțelor și proceselor revoluționare din întreaga lume, colaborării dintre toate forțele revoluționare, democratice, progresiste?

Poziția P.C.R. și a României este profund realistă. Nu putem crea în imaginația noastră o lume așa cum am dori să fie. Dacă vrem să avem legături cu muncitorii din Anglia trebuie să stabilim contacte nu numai cu comuniștii, ci și cu laburiștii, așa cum, dacă

vrem să avem relații cu muncitorii din R.F. Germania, trebuie să realizăm contacte cu social-democrații, iar în cazul țărilor foste colonii — cu mișcări de cea mai diferită orientare ideologică și politică. Judecînd analog pentru Italia, comuniștii italieni au propus „Compromisul istoric” cu forțele de orientare catolică. Dacă dorim să creăm în Italia o nouă forță socială și politică, care să ducă țara la o dezvoltare democratică consecventă spre socialism, nu se poate porni doar de la inițiativele muncitorilor de orientare catolică, ci de la partidul care-i reprezintă pe aceștia, Partidul Democrat Creștin, cu toate că acestui partid i se cere să schimbe unele orientări, să rupă legăturile cu păturile înapoiate, să înlăture pe unii dintre

conducătorii săi. De altfel, este cunoscut că, imediat după eliberare, Palmiro Togliatti a spus clar că progresul democratic al țării noastre a fost legat de alianța între cele trei mari partide de masă, partidul comunist, partidul socialist și cel democrat-creștin. Această indicație corespunde realității, faptului că în timpul rezistenței am învins împreună, că am plătit cu sîngele a milioane de patrioți victoria, cucerită în comun, asupra fascismului.

Astăzi, în fața crizei care a cuprins țara și a dus la frînarea dezvoltării economice și a instituțiilor politice din Italia, în fața acțiunilor singeroase întreprinse de neofasciști, trebuie să ne gîndim la o nouă și adevărată colaborare între cele trei mari partide.

Pe plan internațional, problema este asemănătoare. Pentru a atinge unele obiective comune, pacea, coexistența și colaborarea între națiuni cu structuri economice și politice diferite în lupta contra intervenției imperialiste — toate forțele trebuie să se unească, să colaboreze indiferent de orientarea lor ideologică.

**Consemnări de
Maria COVACI**

23 AUGUST
1944

Începutul unei noi ere în istoria poporului român

Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a reprezentat un moment culminant al luptei seculare a poporului român pentru independența națională și dreptate socială, chintesență a rezistenței antifasciste în fruntea căreia s-a situat Partidul Comunist Român. A fost evenimentul istoric care a dus la cea mai profundă schimbare în viața politică, socială și economică a țării. Izvorită din realitățile societății românești, într-un context internațional specific, insurecția a fost înregistrată — datorită contribuției aduse la lupta coaliției antihitleriste până la victoria finală a popoarelor asupra fascismului — și ca un memorabil eveniment al istoriei universale contemporane.

Marcind începutul celei mai complexe și profunde revoluții sociale în istoria românilor, insurecția din august 1944 a fost rezultatul bogatei experiențe a luptei revoluționare a maselor, purtând în sine — ca o motivație esențială — aspirațiile majore ale întregului popor. Este meritul fundamental al Partidului Comunist Român — creierul și sufletul acestui eveniment epocal al istoriei noastre — de a fi găsit formele și metodele corespunzătoare pentru a da insurecției conținutul unui viguros act de voință al întregii națiuni. Evocând lupta eroică a comuniștilor pentru pregătirea insurecției, **Programul Partidului Comunist Român** subli-

niază în mod deosebit capacitatea cu care partidul nostru — pe baza unei profunde analize a realităților istorice interne și internaționale — a formulat un plan realist de luptă împotriva regimului de dictatură militară fascistă, a dominației hitleriste asupra României, plan care a stat la baza formării unei largi coaliții de forțe naționale și sociale capabile să înlăptuiască dezideratele fundamentale ale acelui moment istoric.

După cum sublinia secretarul general al partidului în Cuvîntarea rostită cu prilejul aniversării a 30 ani de la victoria asupra fascismului, „înfruntînd prigoana și teroarea sălbatecă, Partidul Comunist Român a reușit ca, odată cu desfășurarea activității de sabotare a mașinii de război, să treacă la unirea forțelor muncitorești antifasciste, a tuturor forțelor democratice naționale.

Constituirea Frontului Unic Muncitoresc, precum și colaborarea cu celelalte forțe democratice, cu diferite cercuri ce se pronunțau pentru ieșirea din război și alăturarea la coaliția antihitleristă, inclusiv cu ofițeri și cadre din comandamentele superioare ale armatei, iar în ultima perioadă și cu regele, au creat condițiile interne favorabile trecerii la răsturnarea dictaturii militare-fasciste și lichidarea ocupației Germaniei hitleriste”.

Prin această neobosită activitate — se arată în **Programul Partidului Comunist Român** — „s-a realizat o largă coaliție a tuturor celor care se pronunțau, într-o formă sau alta, pentru răsturnarea dictaturii fasciste, ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea la coaliția antihitleristă”. Consensusul de voință națională a demonstrat justetea liniei politice a P.C.R., faptul că ea a corespuns pe deplin năzuințelor și intereselor vitale ale întregului nostru popor.

În condiții internaționale favorabile, generate de victoriile coaliției antifasciste și în primul rînd de zdrobitoarele lovituri date puterilor Axei de glorioase armate ale Uniunii Sovietice — țară care a purtat pe umerii săi greul războiului și a dat contribuția hotărîtoare la nimicirea hitlerismului — Partidul Comunist Român a hotărît declanșarea insurecției. Încă din prima clipă, marea ridicare la luptă a poporului român a devenit

o acțiune politică și militară ale cărei consecințe au depășit aria geografică românească, înscrind-se ca o contribuție remarcabilă la grăbirea înfrângerii fascismului.

„Retrospectiva istorică a marilor lupte politice și procese revoluționare care au avut loc în societatea românească după 23 August 1944 — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează în mod elocvent că revoluția socialistă, cucerirea puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și trecerea la edificarea noii orânduii sociale sînt opera poporului român, rezultatul acțiunii inexorabile a legilor dezvoltării sociale, al condițiilor obiective social-economice din țara noastră, rodul politicii ferme, marxist-leniniste a Partidului Comunist Român care a unit în jurul său toate forțele revoluționare, progresiste ale României“.

Pe tot timpul desfășurării luptelor insurrecționale s-a dovedit o deplină unitate între armată, gărzile patriotice și alte detașamente de luptă constituite pe baza planului elaborat de forțele democratice la inițiativa P.C.R. Muncitori, țărani și intelectuali, populația întregii țări s-a ridicat cu hotărâre la luptă, fapt care a ilustrat încă o dată caracterul profund național al insurrecției, adevărul că ea a reprezentat **unica soluție** prin care poporul român își exprima opțiunea.

De-a lungul anilor, **Magazin istoric** și-a făcut o datorie de mare cinste evocînd amplu evenimentele din august 1944. Prin numere speciale sau grupaje de articole¹, printr-un susținut efort de valorificare în spiritul concepției materialist-dialectice și istorice, s-a pus la dispoziția cititorilor un mare volum de informații privind organizarea, desfășurarea și semnificația istorică a insurrecției, ecoul ei internațional. S-au introdus astfel în circuitul istoriografiei contemporane numeroase documente noi, de primă importanță pentru înțelegerea științifică a acestui moment de cotitură radicală din istoria patriei și poporului nostru.

În acest număr publicăm o pagină mai puțin cunoscută privind desfășurarea insurrecției în zona Bărăganului.

M. ȘT.

¹ Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1967; 7-8/1968; 5,6,7-8/1969; 8/1970; 8/1971; 8/1972; 8/1973; 2-8/1974.

Un general hitlerist capturat de un plutonier român

COSTACHI MÎNDRU

general maior în rezervă

În vara anului 1944, generalul Burckhardt deținea funcția de comandant al formațiunii „Korück 593“, care reprezenta „spatele“ sau „etapele“ Armatei 6 germane, avînd punctul de comandă la Bolgrad. Puțin timp după declanșarea, la 20 august 1944, a marilor ofensive sovietice de pe frontul Iași-Chișinău, acest comandament, împreună cu formațiunile în subordine, și-a încetat activitatea și a început retragerea precipitată spre vest, prin Bărăgan, ajungînd către 26-27 august în zona pădurii Sineasca, la circa 35 km sud-est de Mizil, unde s-a oprit. În acel moment, potrivit relațiilor locotenentului Johannes la Roche, ofițer din comandamentul Armatei 6 germane, martor ocular al evenimentelor respective, generalul Burckhardt dispunea de „o grupare de luptă care posedă totuși un număr de tunuri de 88 mm, 37 mm și 20 mm, precum și de un efectiv total de 4 000-5 000 de oameni“.

Nu se poate ști cu exactitate ce intenții avea generalul Burckhardt, dar e de presupus că, din locul în care se afla ar fi putut: fie să se organizeze pentru deservirea unui „nou front de apărare“, care trebuia „creat“ pe Siretul inferior și Dunărea maritimă, potrivit ordinului dat în acest sens de Hitler, la 26 august 1944; fie, la nevoie, să continue retragerea spre sud, pentru a trece în Bulgaria, ori spre nord, peste Carpați, în zona deținută la acea dată de trupele horthysto-hitleriste.

În disperare de cauză, sarcina organizării „frontului de apărare“ de pe Siret a fost atribuită Corpului 29 armată, comandat de generalul-locotenent Anton Freiherr von Bechtolsheim, căruia i s-au afectat, în acest scop, Divizia 13 blindată, Divizia 10 grenadierilor blindată, Grupul blindat Braun, Divizia 153 instrucție de cîmp, precum și alte elemente din unități și formațiuni germane aflate în luptă cu virtuțile ofensive sovietice în spațiul de la nord de Siretul inferior. Totalul acestor trupe se poate aprecia la aproximativ 15 000-20 000 luptători, transportați în cea mai mare parte pe mașini și dispunînd de numeroase blindate și autotunuri. Spre seara zilei de 27 august, după cum se afirmă în sursele germane, „aceste divizii se găseau în apărare înapoi Siretului, de la Gălați pînă la Nănești“.

Intortocheatele rute ale infringerii

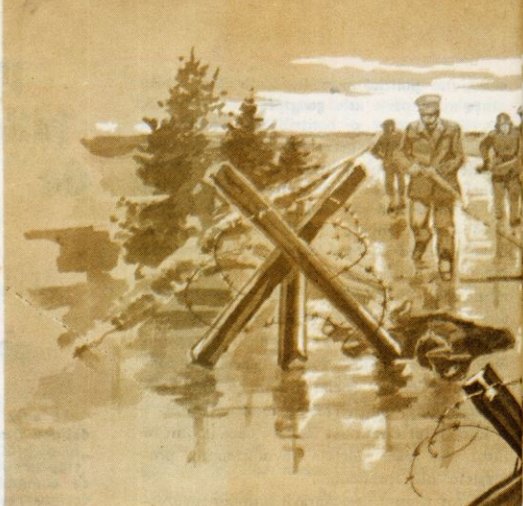
Din aceleași surse rezultă, însă, că în după-amiaza zilei de 26 august trupele sovietice „au străpuns deja frontul neapărat, imediat la est de Focșani, ajungând spre seară în zona Plăinești”

Amenințat din flanc și spate, generalul von Bechtolsheim a obținut aprobarea pentru retragerea trupelor sale „pe direcția Buzău”. A început astfel, în zona Bărganului, o disperată cursă a trupelor hitleriste, care își căutau salvarea de la dezastru. În toată această zvircolire, ele au întâlnit unități și formațiuni române retrase de pe frontul Iași-Chișinău și aflate în curs de deplasare spre vest, pentru a se regropa la nord de București, precum și formațiuni locale de luptă care, răspunzând chemărilor Partidului Comunist Român, au trecut, rind pe rind, la dezarmarea și capturarea trupelor fasciste întâlnite.

Este evident că atât gruparea germană „Korück 593”, comandată de generalul Burckhardt, cât și Corpul 29 armată al generalului von Bechtolsheim reprezentau, fiecare în parte — și cu atât mai mult întrunite — forțe superioare celor românești, dispersate în toată zona Bărganului, lipsite de legături tactice între ele, mai slab înarmate și — în general — neorganizate din timp pentru luptă. În asemenea situații, exista o singură soluție cu sorți de izbândă: destrămarea grupărilor inamice și atacarea, pe părți, pentru distrugerea sau capturarea lor.

În noaptea de 27/28 august, Corpul 29 armată a început retragerea din poziția de pe Siret, spre sud, ajungând în dimineața zilei de 28 august în zona Șuțești-Ianca, unde trebuiau să se întrunească toate trupele sale. Ajuns la Ianca, generalul Bechtolsheim a primit ordinul Armatei 6 să continue deplasarea pînă în zona Cilibia, de unde urma „să străbată spre Buzău”. El a început deplasarea ordonată, fără a mai aștepta întrunirea tuturor trupelor sale.

Divizia 10 grenadieri blindată germană a întârziat la întâlnirea cu celelalte mari uni-

Alduri de ostași, au luptat pentru victoria insurecției numeroși locuitori din Bărgan

tăți, deoarece fusese angajată în luptă, la trecerea prin satul Gemeenele de către formațiunile de luptă locale, sprijinite de efective ale Legiunii de jandarmi Covurlui. Lupta a durat aproape trei ore, încheindu-se cu circa 100 morți și răniți din partea inamicului și 19 morți, în majoritate subofițeri jandarmi, din partea forțelor românești. Desprinsă din coloană, Divizia 10 grenadieri blindată nu a mai putut reveni niciodată în cadrul Corpului 29 armată și adoptînd un alt itinerar a ajuns în dimineața zilei de 29 august în fața localității Pogoaanele (Buzău). Aici staționa grosul Diviziei 21 infanterie române, care i-a opus o dîrză rezistență; pierderile hitleriste s-au cifrat la 20 morți, 100 răniți și peste 3 600 prizonieri. Practic, Divizia 10 grenadieri blindată germană a fost nimicită de forțele românești în această luptă.

Ajungînd la Cilibia, în după-amiaza zilei de 28 august, comandamentul Corpului 29 armată „primește știrea că rușii au ocupat Buzăul. Ca urmare, generalul comandant hotărâște să forțeze străpungerea spre vest pe la sud de Buzău”. Pentru aceasta, coloana germană s-a pus imediat în marș

spre sud, a trecut riul Călmățuiul pe la Caragele și s-a îndreptat apoi spre vest, prin Udați-Albești (Buzău) către Smeeni-Stîlpu. La Albești, avangarda Corpului 29 armată „formată din autotunuri” a întâlnit o grupare de trupe române, cu un tun antitanc de 75 mm și 250-300 luptători, aparținînd Diviziei 2 infanterie. Prevenită de apropierea coloanei germane, gruparea română comandată de locotenent-colonelul Ștefan Constantinescu, ajutat de maiorul Ștefan Dinuț, a întâmpinat cu foc puternic avangarda Corpului 29 armată, care s-a oprit pentru moment. Bravii luptători ai Diviziei 2 infanterie au deschis focul prin surprindere și au pus în derută coloana germană. Revenind, hitleriștii au atacat barbar satul Albești și mica lui garnizoană, și după o luptă care a ținut trei-patru ore, au reușit să străbată satul. Au fost pierderi grele de ambele părți. Locotenent-colonelul Ștefan Constantinescu a căzut eroic la datorie. Izbînda a fost, de partea românilor. Dezorientat, generalul von Bechtolsheim, a renunțat la hotărîrea de a mai „forța străpungerea la sud de Buzău” și, în plină noapte, s-a îndreptat către localitatea Brădeanu

(15 km sud de Albești), în ideea, probabil, de a învălui și mai larg zona Buzău. Dar și la Brădeanu, coloana germană a întâlnit o altă grupare a Diviziei 21 infanterie, care i-a blocat trecerea prin localitate, silind-o să-și schimbe din nou direcția de marș, spre vest; în zorii zilei de 29 august a ajuns la Limpezișu (pe șoseaua Buzău-Urziceni). Unitățile hipo și cele pedestre ale corpului de armată german, refuzând să ocolească localitatea Brădeanu, au fost atacate de gruparea colonelului Gheorghe Udrea, comandantul Regimentului 24 infanterie și distruse sau dezarmate în fața pădurii Tufele Brădeanului.

Comandamentul german în derută

Comanda Corpului 29 armată germană și-a pierdut luciditatea. Prezența combativă și generală a trupelor române l-a descumpănit pe von Bechtolsheim: „După o deplasare obositoare, în noaptea de 28 spre 29 august, și după repetate ciocniri între avangarda [germană — n.a.] formată din autotunuri și unități inamice [române — n.a.], unitățile motorizate ale Diviziilor 13 blindate și 153 instrucție cimp,

precum și Grupul blindat Braun ating, spre dimineață, zona Gherăseni...”.

Oprirea bruscă a coloanei germane în fața șoselei Buzău-Urziceni nu poate fi justificată numai de „oboseala deplasării” ci mai degrabă de „repetatele ciocniri” cu unitățile române și teama întâlnirii cu trupele sovietice, despre care un civil afirmase, cu intenția de a-i dezorienta pe hitleriști, că se aflau deja în localitatea Limpezișu.

La punctul de comandă al generalului Bechtolsheim, instalat la marginea pădurii Brebu (6 km est de șoseaua Buzău-Urziceni) au fost convocați, pentru a se sfătui, toți generali din coloană. Alături de comandantul corpului, au participat la consfătuire generali: Tröger, comandantul Diviziei 13 blindată, Bayer, comandantul Diviziei 153 instrucție cimp, von Dewitz, fostul comandant al orașului Chișinău și Burckhardt, comandantul serviciilor Armatei 6 germane. Cu privire la acest moment, în documentele germane se menționează: „generalul locotenent Schmidt, comandantul Diviziei 10 grenadier blindată, nu a putut fi găsit” Remarcăm, însă, pentru prima dată, prezența generalului locotenent Burckhardt comandantului formațiunii „Korück 593”, ale cărui trupe se aflau încă în

pădurea Sineasca, la aproximativ 20 km sud-est de zona în care ajunseseră trupele Corpului 29 armată. Cînd, cum și în ce scop stabilise generalul Burckhardt legătura cu comandamentul Corpului 29 armată nu rezultă de nicăieri. Este, totuși, de presupus intenția unei întruniri a celor două mari grupări de trupe germane, ceea ce ar fi dus la realizarea unei puternice forțe de luptă.

Consfătuirea privind adoptarea unei soluții comune a eșuat. Propunerea generalului Bechtolsheim de a răzbate spre vest, peste Carpați, nu a fost acceptată de către ceilalți comandanți de mari unități germane. Din desfășurarea ulterioară a acțiunilor se pare că amintita întrunire s-a terminat cu hotărîrea ca fiecare să încerce a se salva prin propriile sale mijloace.

În noaptea de 29/30 august, comandantul Corpului 29 armată, însoțit de unele subunități de infanterie și protejat de tunuri de asalt, a pătruns spre vest, pe la Ulmeni (17 km sud-vest Buzău). În aco-peririle din zona Pietroasele, forțele cel- însoțeau pe von Bechtolsheim au avut „ciocniri cu infanteria rusă”, pentru ca la 31 august, generalul „trecînd de-a curmezîșul prin pădurile carpatine, să ajungă la șoseaua de retragere germană, spre trecătoarea Buzăului”, împreună cu șeful său de stat major și „cu circa 100 de militari răzleți”. Documentele germane menționează că din cei cinci generali pomeniți anterior „Bechtolsheim a fost singurul care a izbutit să răzbată înapoi, prin Carpați, în Ungaria”.

S-a încheiat astfel, în ziua de 29 august, cea de-a doua și cea mai senzațională acțiune de disociere a grupărilor germane pătrunse în Bărăgan, ca urmare a luptelor de întîlnire, în care trupele și formațiunile noastre civile n-au ezitat să se angajeze cu toată ardoarea, chiar și atunci cînd se găseau în flagrantă inferioritate numerică și de dotare cu mijloace de luptă.

„Către ora 9 [în ziua de 29 august — n.a.] — notează locotenentul Johannes La Roche

— vine generalul Bayer de la Divizia 153 instrucție cîmp cu trei stat majoriști și-mi transmit textual următorul ordin: «Toate trupele motorizate se îndreaptă imediat în direcția Dunăre!»». Potrivit acestui ordin, a început exodul grosului trupelor din cele două grupări germane către sudul Bărăganului, în situația în care nu existau legături între ele și nu aveau o idee precisă asupra locurilor de trecere peste Ialomița și Dunăre. Fracționarea grupărilor germane care s-au afundat în culturile înalte de pe întinsul cîmpiei, fără drumuri și fără repere de orientare, a constituit prilejul ideal ca trupele și formațiunile de luptă române, răspindite în tot Bărăganul și cunoscătoare ale locurilor, să-și generalizeze atacurile prin surprindere asupra inamicului. Rîul Ialomița, cu un singur pod (Slobozia) convenabil pentru trecerea trupelor germane, aflate în deplasare spre Dunăre, a constituit obstacolul care a distrus definitiv coloanele germane.

Populația satelor se angajează în luptă

Deplasarea spre Dunăre a început-o formațiunea „Korück 593” sub comanda directă a generalului Burckhardt, precedată de o avangardă comandată de colonelul Barth (Divizia 13 blindată), „cu puține autoturisme și tunuri antiaeriene de 20 mm”. Coloana cu cei 4 000-5 000 oameni a coborît mai întîi spre sud pînă în valea Ialomiței, apoi s-a îndreptat spre est pe șoseaua Urziceni-Țândărei. Ajungînd la Slobozia, generalul Burckhardt a avut surpriza să găsească orașul organizat pentru luptă: maiorul C. Caloianu — șeful de stat major al Diviziei 10 infanterie instrucție (în deplasare de la Țândărei spre București), împreună cu maiorul Alexandru Rădulescu, comandantul Batalionului 4 din Regimentul 40 infanterie (sosit și el în acest oraș) luseră măsurile necesare spre a-l întîmpina cu foc pe inamic. Lupta a început prin surprindere. „Puțin înainte de Slobozia — notează locotenentul

Divizia 10 grenadierei blindată germană a întîrziat la înfrîngerea cu celelalte mari unități, fiind angajată în luptă de forțe insurecționale românești. Desene (reconstituiri) de Titus Putini

La Roche — sintem întîmpinați cu foc, la care artileria noastră antiaeriană de 20 mm ripostează puternic”. Inamicul a pătruns în oraș și bătălia a luat forme din ce în ce mai necrutătoare, deși ea s-a desfășurat în condiții de inegalitate pentru forțele noastre. „La Slobozia — notează același autor — curată nebulie: morți, răniți, vehicule în flăcări!”

Dinspre Țândărei au sosit în grabă unități din Divizia română 10 infanterie instrucție și înfruntarea a luat proporții, durînd pînă după miezul nopții. Pierderile germane s-au cifrat la circa 700 morți și răniți și aproximativ 1 200 prizonieri. Totuși superioritatea numerică și în armament a inamicului și-a spus în cele din urmă cuvîntul. „Pînă la urmă — afirmă același La Roche — reușim să înfrîngem rezistența. Tirziu după-amiază poate fi continuată deplasarea pe direcția Călărași”.

Concomitent cu formațiunea „Korück 593” au început deplasarea spre Dunăre și celelalte trupe germane desprinse din Corpul 29 armată. Ajungînd la apa Ialomiței, ele n-au mai înaintat spre podul din Slobozia, unde acum se purtau lupte aprige, ci, în disperare de cauză, au trecut rîul — fiecare unitate cum a putut — hărțuite continuu de formațiunile locale de luptă, cărora li s-a asociat populația unor sate întregi. Așa a fost cazul

la trecerea de la Crășani, unde resturile Diviziei 153 instrucție cîmp au fost atacate de populația satelor Sfîntu Gheorghe și Balaciu. Asemenea acțiuni au favorizat activitatea subunităților militare și formațiunilor de luptă române dintre Ialomița și Dunăre.

Înștiințate din vreme, autoritățile din Călărași au luat în grabă măsuri pentru întîmpinarea trupelor germane scăpate din luptele de la Slobozia. Locotenent-colonelul Gheorghe Damiescu, comandantul garnizoanei și al apărării teritoriale a județului a dispus subunitățile militare din subordine în lungul șoselei spre Ciulnița, pentru a bara pătrunderea trupelor germane spre portul Călărași. Maiorul Anton Simionescu, comandantul Legiunii de jandarmi Ialomița, conformîndu-se ordinelor date de generalul Constantin Anton, noul inspector general al Jandarmeriei, a mobilizat posturile de jandarmi și formațiunile locale de apărare. „Puțin înainte de Călărași — relatează La Roche — capul coloanei raportează: forțe puternice la marginea orașului. Generalul [Burckhardt — n.a.] și cu mine ne deplasăm singuri în față pentru a obține de la românii libera trecere prin localitate și traversarea Dunării. Dar — notează același La Roche — „comandantul român, un colonel, ne declară că, în primul rînd, la Călărași nu există nici un pod peste Dună-

re și, în al doilea, el are ordin să interneze trupele germane". Atunci generalul Burckhardt a cerut permisiunea să fie lăsat a se retrage împreună cu trupele „în așteptarea altor ordine de la eșaloanele sale superioare”.

Hitleriștii să fie dezarmați!

În urma convorbirii cu comandantul garnizoanei Călărași, Burckhardt a hotărât ca, „după câteva ore de repaus, la câțiva kilometri mai înapoi”, să încerce a traversa Dunărea printr-un alt loc mai potrivit. Aflînd despre retragerea hitleriștilor din fața orașului, comandantul Legiunii de jandarmi a anunțat pe toți șefii posturilor de jandarmi din subordine. Printre aceștia se afla și plutonierul Ion Ionică, șeful postului din comuna Cuza-Vodă, către care se îndreptau acum, la întoarcere, trupele germane. Plutonierul a primit ordin să ia măsuri pentru a împiedica trecerea hitleriștilor prin satele de pe raza postului său. „Avînd în vedere ordinul telefonic al Legiunii jandarmi Ialomița dat în ziua de 29 august 1944 — se menționează într-un raport din acea vreme al postului de jandarmi Cuza-Vodă — prin care se face cunoscut că un general german cu 3 000 de ostași vin dinspre Călărași [...] și prin care se ordonă a se forma unitățile de apărare a teritoriului pentru preîntîmpinarea germanilor, care să fie dezarmați [...], am luat con-

tact cu primarii [...] cu care am format plutoanele de apărare din premilitarii din comuna Cuza-Vodă și Călărașii Vechi [...], iar noi, personal, ca comandant al grupului de luptă, am pornit la limita postului, în marginea comunei Călărașii Vechi, unde s-a luat contact cu trupele germane la orele 21...”

Plutonierul Ion Ionică, ajutat de plutonierul major Dumitru Pantelimon de la Legiunea de jandarmi și de instructorii de premilitari, după ce a distribuit oamenilor din subordine muniții și câteva puști mitraliere, a înconjurat satele Cuza-Vodă, Călărașii Vechi și Ceacu cu un lanț — destul de răsfirat — de apărători. Se înnoptase de-a binelea cînd printre lanurile de porumb necules au început să apară mașini cu farurile aprinse în-cărcate cu trupe hitleriste. Cînd acestea s-au apropiat la o distanță potrivită, apărătorii au deschis foc. Luptă prin surprindere, germanii au sărit din mașini și s-au afundat în lanurile de porumb. A doua zi, 30 august, șeful postului de jandarmi a organizat grupe de săteni călări care au cutreierat împrejurimile, dezarmîndu-i și capturîndu-i pe fugarii germani. „Lupta a început în seara zilei de 29 august — precizează raportul amintit — și s-a terminat curățirea terenului de trupe germane [în raza postului Cuza-Vodă — n.a.] azi 30 august 1944, la orele 17”. Au fost capturați peste 200 prizonieri și un bogat material de război.

„În dimineața zilei de 30 august — povestește plutonierul în rezervă Ion Ionică, azi veteran al războiului antifascist — am fost anunțat de premilitarul Gică Zurbă, care se întorcea din cîmp, că în salcîmii de la Călărașii Vechi se află trei mașini cu niște ofițeri germani. Am mers acolo cu o grupă de premilitari și am găsit un general german, un maior și un căpitan. Erau zdrobiți de oboseală și părăsiți de toți cei din neamul lor. I-am somat să se predea. Nu s-au opus. Aduși la postul de jandarmi, i-am identificat. U-nul dintre ei era generalul locotenent Burckhardt, fostul comandant al serviciilor Armatei 6 germane, împreună cu doi ofițeri din statul său major”.

Generalul a fost preluat de Legiunea de jandarmi Ialomița. Aici, împreună cu alți 5 425 prizonieri capturați în zona Călărași de către trupele, formațiunile patriotice de luptă și populația locală, a fost predat „la cerere cu toți prizonierii germani comandamentului sovietic sosit în garnizoană la 2 septembrie 1944”.

Astfel s-a încheiat epopeea celor 48 înfruntări, consemnate documentar, între trupele și formațiunile armatei hitleriste aflate sau pătrunse în Bărăgan între 23-31 august 1944 și trupele și formațiunile române de apărare locală, lupte al căror rezultat a fost curățirea totală de inamic a teritoriului dintre Carpați-Siretul inferior-Dunăre și râul Mostiștea. Aceste aprige înclăștări s-au soldat cu grele pierderi pentru inamic: aproximativ 800 morți și răniți și peste 18 000 prizonieri predați pe loc, forțelor sovietice.

Acțiunile trupelor și formațiunilor de apărare locală române din Bărăgan, cărora li s-a alăturat cu entuziasm populația din numeroase localități, au făcut parte integrantă din lupta generală a forțelor insurecționale. Ele s-au adăugat la succesele generale care au încununat victoria insurecției, victorie care a confirmat din plin justetea liniei politice a Partidului Comunist Român, a măsurilor pe care le-a luat, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă.

Mărturii străine despre Mihai Viteazul

MERITELE ILUSTRULUI VOIEVOD

IONEL GAL

director general al Arhivelor Statului

Evenimentele militare și politice care s-au petrecut în țările române la sfârșitul secolului XVI au fost urmărite și înregistrate cu interes de opinia publică la Londra, Paris, Veneția, Madrid, Viena, Praga, Varșovia, Moscova, Constantinopol etc. Mii de scrieri, rapoarte, relatări și alte surse de informare, păstrate în arhivele de peste hotare și provenind de la personalități dintre cele mai diverse — împărați și regi, principii și arhiduci, preoți și comandanți militari, agenți diplomatici și conducători ai mișcărilor de eliberare din Imperiul otoman, fie ei admiratori sau adversari ai domnitorului român care a realizat prima unire politică a Valahiei, Moldovei și Transilvaniei — reflectă numeroasele aspecte ale marilor sale campanii și bătălii, ale legăturilor sale diplomatice, tratatele încheiate de viteazul voievod.

În ziua aceea a fost sfârșitul lumii...

Pregătirea și desfășurarea luptelor antiotomane a fost atent observată de străinii cunoscători ai problemelor politice și militare ale teritoriului românesc, întrucât aderarea țărilor române la coaliția antiotomană (Liga Sfântă¹) făcea posibilă ocuparea liniei strategice a Dunării și mutarea în acest fel a teatrului de război la sud de fluviu.

Interesul marilor puteri pentru atragerea țărilor române, la începutul anului 1594, în lupta antiotomană se desprinde clar din corespondența trimisilor imperiali, căpitanul Prépostvári și Giovanni de Marini Poli, a reprezentantului papal Alessandro Comuleo, precum și a ambasadorului englez la Constantinopol, Edward Barton. La sfârșitul aceluiași an, Giovanni de Marini Poli, de exemplu, raporta împăratului Rudolf II că s-a învoit cu cei trei principii ai țărilor române — Mihai Viteazul, Aron al Moldovei și Sigismund Báthory — „cu jurământ de a rămâne uniți și aliați cu creștinătatea” în lupta împotriva turcilor.

Pregătirea și desfășurarea războiului împotriva Porții, început în vara anului 1594, victoriile oștilor române erau urmărite cu viu interes și comentate favorabil. Menționăm ca semnificative scrisorile căpitanului Prépostvári către arhiducele Mathias de Habsburg, fratele împăratului Rudolf, din 9 ianuarie 1595, prin care îl informa despre vitejia oștilor conduse de domniile române, precum și a lui Filippo Pigafetta, către Belisario Vinta, cancelarul marilor duce de Toscana.

Campania antiotomană din anul 1595, care a culminat cu luptele de la Călugăreni și Giurgiu, și-a găsit reflectarea în nenumărate rapoarte și cronici. Iată, de pildă, cum relatează ambasadorul englez Edward Barton victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Sinan Pașa, în raportul trimis superiorilor săi la 7 noiembrie 1595: „Nu vreau să dau crezare oamenilor de jos, care

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 5/1975.

vorbesc de un număr foarte mare, ci dau crezare numai relatărilor unor turci de certă importanță, care m-au asigurat că n-au trecut [înapo] cu vizirul decât 6000 oșteni. De aceea fac apel la discreția înălțimii Voastre, să judece cți au mai rămas în urmă, dacă vizirul nu ar fi putut avea cu el mai puțin de 200 000, deoarece s-a lăudat că avind asemenea forțe cucerește creștinătatea. Cu siguranță, Excelență, că este un fapt demn de luat în considerație și de perpetuat faimă: ceea ce n-au putut să realizeze așa de mulți împărați, regi, prinți, a realizat Mihai, cel mai neînsemnat și mai sărac dintre domnitori, și mai învingă armatele marelui sultan”.

Deosebit de interesante sînt știrile cuprinse în unele cronică turcești inedite, care relatează cu lux de amănunte desfășurarea luptelor. Astfel, în cronică intitulată *Esenfa ştirilor referitoare la expediția sardarului Sinan Paşa împotriva lui Mihai Viteazul*, autorul, Mustafa Ali, scoate în evidență faptele de vitejie ale ostașilor români, puternica personalitate a domnului român. „Tabăra ghiaurilor — subliniază cronicarul — a fost copleșită de fapte bune. Mihai, pe care nu l-au scos la vedere, dovind [pînă] astăzi virtuți și talente extraordinare, [el], răul, pe care neluîndu-l în seamă, l-au socotit om de nimic, a distrus în felul acesta valoroasa oaste [turcească]”.

Informații ample găsim și în *Istoria dinastiei otomane* scrisă de Tahirî Ali Osman. Iată un fragment semnificativ din descrierea bătăliei de la Giurgiu: „Beilerbeiu Rumeliei era de caraulă, însă pe lîngă el nemairămînînd nici un om, pe cînd căutau o scăpare, la intervalul dintre două rugăciuni, au apărut alaiurile ghiaurilor. Aceștia și-au așezat oastea în păduricea de stejar de pe cîmpia Giurgului. Apoi au asaltat cu tunurile malurile Dunării [...] Ghiaurii, care veneau dinspre uscat, au

tras salve asupra încărcăturii de pe pod, nimerind ei din plin podul și corăbiile, mulți oșteni care se aflau pe acestea au căzut în Dunăre, cu tot cu cai și cămile. [...] În ziua aceea a fost sfîrșitul lumii, ziua judecării de apoi [...] Mulți turci s-au aruncat în Dunăre, lăsîndu-și vitele, preocupați numai de gîndul să scape cu viață [...]. Ghiaurii cei necredincioși băteau cu tunurile tabăra turcească. Dintr-un asalt, ei au luat cetatea Giurgiu. Și a fost așa o bătălie, că gaziii [ostașii turci] care erau înăuntrul, unii dintre ei s-au aruncat în Dunăre, unii au scăpat, mulți au căzut martiri”

Cereri pentru „ilustre ordine“

Lupta poporului român pentru apărarea independenței și ofensiva pentru eliberarea popoarelor din Balcani sînt oglinuite, de asemenea, într-un mare număr de documente. În acest sens, evidențiem scrisoarea lui Carlo Magno, trimisă imperial, din 17 septembrie 1597 către G. Avellana, secretarul ducelui de Mantua, despre străduințele lui Mihai Viteazul de a ajuta pe bulgarii gata de răscoală antiotomană, precum și scrisoarea mitropolitului de Tîrnovo, Dionisie Rally, către Mihai Viteazul din 12 martie 1597 despre pregătirile de luptă antiotomană ale populației creștine, solicitîndu-i colaborarea.

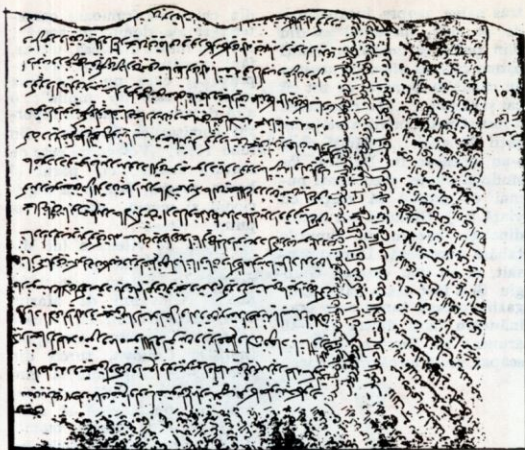
Deosebit de importante sînt și rapoartele comisarilor imperiali, care cuprind informații ample asupra politicii interne și externe a lui Mihai Viteazul. Astfel, într-un raport al lui Erich Lassota, ofițer imperial, către Rudolf II, din 30 septembrie 1597, se remarcă hotărîrea voievodului de a-și apăra țara, dacă va fi nevoie, „împreună cu tot poporul” și chiar de a trece Dunărea pentru eliberarea Bulgariei. Într-un alt raport al aceluiași Lassota, găsim una

din cele mai frumoase caracterizări ale domnului român, om „cu inima deschisă, viteaz, fără șovăire, doritor de isprăvi și care nu s-ar lăsa oprit în cale de nimic”; o altă descriere se află în raportul comisarilor imperiali din iulie 1598: „Voievodul este de statură înaltă, cu părul și barba neagră, fața și ea negricioasă și severă, stingaci, reputat, viteaz”.

Faima de viteaz a lui Mihai se desprinde și din raportul din 31 ianuarie 1598 al lui Giovanni de Marini Poli, către Rudolf II, în care se spune: „și cînd am ajuns [noi] la Craiova, turcii din Vidin s-au înspăimîntat gîndind că Mihai vodă vine asupra lor, temîndu-se ei mult de el și din această teamă, deodată din toate țările înconjurătoare și pînă la sultanul de la Constantinopol s-au ridicat plîngerii cum că vine Mihai vodă asupra lor cu oaste de 40 000 oameni și au cerut ajutor”.

Victoria lui Mihai Viteazul în Transilvania și unirea acestuia cu Țara Românească a avut, de asemenea, un larg ecou. Domnitorul a fost felicitat de Rudolf II și de alte personalități ale vremii, promițîndu-i-se în continuare tot sprijinul. Mai mult decît atît, în februarie 1600 împăratul Rudolf II a anunțat că ia sub protecția sa pe Mihai voievod, acordîndu-i dreptul primului născut la succesiunea în Țara Românească, întrucît „meritele numitului ilustru Mihai voievod ne sînt plăcute și bine primite”.

Tot ca urmare a prestigiei lui cîștigat de Mihai Viteazul în urma marilor lupte și a victoriilor repurtate, turcii au fost nevoiți să renunțe la unele din pretențiile lor și să accepte, în principiu, pacea în condițiile fixate de voievodul român. Demnitarul otoman Osman-aga, trimis de sultanul Mehmed III pentru a duce lui Mihai însemnele confirmării sale în scaunul muntean, a trimis Porții, în

Unul din fragmentele referitoare la Mihai Viteazul, din Istoria dinastiei otomane

septembrie 1599, un raport în care relatează discuția avută cu voievodul. Acesta a promis respectarea păcii, astfel încât Osman-aga era de părere că și Poarta trebuie să adopte o atitudine nouă față de Mihai; solul turc cerea „emiterea unui ilustru ordin către beilerbeii, beii, cadiii și agalele din cetățile de pe malurile Dunării ca, ținându-și sub comandă pe leventii și neferi [ostași turci], să nu mai trimită pe nimeni în partea cealaltă [în Țara Românească] și a încă unui ilustru ordin pentru deschiderea și funcționarea schelelor [porturilor]”.

Desăvârșirea unirii, prin aducerea Moldovei sub același sceptru, e și ea oglindită în aceste documente. Astfel, la 1 martie 1600 comisarii imperiali David Ungnad și Mihail Szekey scriau împăratului despre popularitatea de care se bucura Mihai: „Azi au sosit la voievod 200 țărani sași, închinși numai cu o sabie, călări, ceea ce seamănă a ofertă. Noi nu bănuim altceva, decât că se vizează Moldova. Fără îndoială că

și ceilalți sași vor veni la oaste într-un număr mare, de asemenea și secuii, care țin la domnul voievod, se află gata pregătiți”. La începutul lui aprilie, pregătind campania în Moldova, Mihai s-a adresat lui Rudolf II, cerându-i „să binevoiască a ne trimite pe Ștefan voievod, care locuiește în orașul Innsbruck, pe teritoriul Maiestății Voastre. Motivul aducerii acestuia îl va înțelege Maiestatea Voastră Imperială din scrisorile prea iluștrilor domni comisari”. Se știe că Mihai îl cerea pe acest plăpând fiu al lui Petru Șchiopul, în intenția de a-l pune pe tronul Moldovei. La sfârșitul aceleiași luni, în preajma plecării spre Țara Românească Mihai a trimis o epistolă arhiducelui Mathias, unul din frații împăratului, pentru a îndepărta „calomniile multor răuvoitori, multe și foarte grave”; denunțând „încalinarea răutăcioasă a unora de a calomnia”, voievodul anunța, totodată, că, întrucât „Sigismund Báthory, sprijinit în Moldova de o mare armată de turci și tătari, pune la cale

acțiuni ostile”, a hotărât să treacă munții și, mai înainte ca el să câștige forțe mai mari, să îndrepte o armată contra lui.

Coroșpondența diplomatică și politică a lui Mihai Viteazul cuprinde mărturii ale amplei sale activități, desfășurate în dorința consolidării victoriilor sale, a unirii și independenței țărilor române. Ele înfățișează aspecte fundamentale ale activității sale politice pe plan intern și extern, ale gândirii sale politice.

O imagine completă asupra acțiunilor întreprinse în scurtă sa domnie se găsește în memoriul adresat de Mihai Viteazul la 5 februarie 1601, ducelui de Toscana; după ce descrie întreaga sa activitate, el adaugă: „Acuma oricine va putea cunoaște câtă pagubă am făcut dușmanului și câtă slujbă creștinătății, biruind atâtea țări, de la hotarele Ardealului pînă unde se varsă Dunărea în Marea cea Mare, ostendindu-mă, zi și noapte, fără să fi avut pace sau odihnă, nici iarna, nici vara [...] Oricine poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici propria-mi viață, ci am purtat războiul foarte mult timp, cu sabia în mînă însumi, fără ca să am nici fortărețe, nici castele, nici orașe, nici cel puțin o casă de piatră, unde să mă retrag, ci abia una singură pentru locuință. Și fiind eu din acele țări îndepărtate și necunoscute, nu am pregetat să mă alătur cu puterile mele și cheltuieli enorme la creștinătate și nu am fost cunoscut de nimeni și nici nu le-am făcut îndemnat de cineva”.

Mărturii de acest fel se găsesc în multe din actele și scrisorile acestei epoci, ilustrînd marea trecut istoric al poporului român, cinstirea virtuților strămoșești și sublinierea locului important pe care l-a ocupat, de la începutul existenței sale istorice, în această parte a Europei.

„În acest moment greu pentru destinele țării sale, poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei. România a fost nevoită să accepte condițiile nedrepte ale dictatului de la Viena”.

NICOLAE CEAUȘESCU

August 1940

DICTATUL DE LA VIENA –

EXPRESIE

A POLITICII DE FORȚĂ

A. SIMION, M. ȘTEFAN

În seara zilei de 27 august 1940, consilierul Legației germane de la București, Gerhardt Steltzer, înmîna o notă ministrului de Externe al României prin care acesta era „invitat în numele guvernului Reichului” la Viena, pentru ziua de 29 august. În notă se cerea ca reprezentantul guvernului român să primească „puteri depline pentru tratative privind relațiile ungaro-române”. Guvernul de la București avea latitudinea să decidă asupra oportunității trimerii și unui al doilea reprezentant, eventual chiar a primului ministru. Invitația a stîrnit de la început temeri la București. În final, a fost alcătuită o delegație compusă din ministrul de Externe Mihail Manoilescu și Valer Pop, care era considerat expert în problemele transilvane. Și cum în nota prezentată de Steltzer se preciza că partea română fusese invitată pentru „tratative”, s-a stabilit ca cei doi delegați să fie însoțiți de „un consiliu de experți bine calificați, pregătiți pentru lungi discuții” și dispunînd de tot materialul documentar necesar. Măsură care s-a dovedit inutilă, căci după cum vom vedea, delegația română nu fusese chemată la Viena pentru tratative, ci pentru a i se impune o soluție pregătită din vreme...

„Sfatul” forței...

În aceeași lună, ca urmare a cererilor imperative ale puterilor Axei, guvernul Ion Gîrbutu — venit la putere la 4 iulie, în împrejurările în-singurării internaționale a României, cînd viața politică internă cunoștea o presiune tot mai puternică a grupărilor de dreapta, aflate în ascensiune spre putere — purtase, în ciuda opoziției opiniei publice, tratative cu guvernul horthyst. Negocierile avuseseră loc la Turnu Severin între 16 și 24 august și se încheiaseră fără a se ajunge la vreun rezultat. Încurajate de politica agresivă a celor două puteri fasciste, ajunse stăpîne pe cea mai mare parte a Europei, cercurile revizioniste horthyste ridicaseră pre-

tenții asupra unor teritorii românești.

După finalul negocierilor de la Turnu Severin, cele două mari puteri fasciste (Germania și Italia) au pre-luat în mod fățiș problema „diferen-dului” român-maghiar. Drama trăită de poporul român în vara anului 1940, cînd s-a găsit abandonat de toate puterile europene, a culminat cu evenimentele de la sfîrșitul lunii august¹. Prin intermediul documen-terilor diplomatice ale cancelariilor de la Berlin și Roma pătrundem în culisele acestui tipic exemplu de

dictat în relațiile internaționale. Amenințările cu forță au constituit esența „arbitrajului” de la Viena. Să urmărim acum firul documen-terilor redactate de inșiși cancelariile fasciste².

² Materialul de față a fost întocmit pe baza următoarelor surse docu-mentare: Documents on German Foreign Policy 1918-1945, Series D (1937-1945) vol. X (June 23-August 31, 1940), London, 1961, documentele nr. 146, 171, 233, 407, 408; Les Archives secrètes de la Wilhelmstrasse, vol. V, L'Allemagne et la Pologne. Les petites puissances de l'Europe, livre I, (Juin 1937-Mars 1939) Paris, 1954, p. 376; Arhiva Ministerului Afacerilor Ex-terne, fond 71, Transilvania, vol. 42/1940; Galeazzo Ciano, Journal Politique 1889-1943, vol. I.

¹ Date suplimentare despre eveni-mentele din august 1940 vezi în lucrările: Traian Bunescu, Lupta po-porului român împotriva Dictatului fascist de la Viena, București, 1971 și A. Simion, Dictatul de la Viena, Bucu-rești, 1972.

La 26 august, ministrul de Externe al Reichului, Joachim von Ribbentrop, „preocupat de cursul pe care îl lua controversa dintre Ungaria și România”, a avut mai multe convorbiri telefonice cu omologul său italian, Galeazzo Ciano. Dorind „să evite cu orice preț o criză în Balcani”, von Ribbentrop a propus „să fie convocați la Viena cei doi miniștri ai Afacerilor Străine [român și maghiar - n.r.] și să li se dea sfaturile amicale ale Axel în vederea găsirii unei soluții. Această ofertă — preciza — trebuia însoțită de un avertisment: cei doi trebuiau să accepte statul la asupra sa înțelegerea responsabilă a consecințelor viitoare”.

Obiectivul final al politiciii naziste față de cele două țări aflate în dispută era definit astfel de către Ribbentrop: „Ideea directoare a politicii noastre actuale față de România și Ungaria este de a menține acest două bucăți de fier incandescente și de a le modela în interesul Germaniei”.

Angajate în campania împotriva Angliei — singura țară care continua să reziste cu succes — Germania și Italia erau interesate, în acel moment, ca în zona Europei de sud-est să se mențină liniștea.

Pentru apărarea intereselor sale în această zonă, Germania nazistă s-a grăbit să intervină în desfășurarea evenimentelor și să impună, de pe poziții de forță, soluții care să-i permită extinderea și întărirea dominației sale în sud-estul continentului. Cele două puteri fasciste și-au asumat rolul de a diriga evenimentele spre o soluție care, dînd satisfacție cerurilor revizioniste horthyste, să corespundă integral intereselor Axel. Acțiunea lor a fost ajutată și de faptul că sistemul de alianțe al statelor antirevizioniste s-a redus la nimic, atunci ineficace, iar după prăbușirea Franței, Europa Occidentală și Centrală se aflau, în cea mai mare parte, la discreția Germaniei.

De dragul aparențelor, diplomația nazistă, secundată de cea musulmană, inițiată o serie de acțiuni pentru a „lămurii” părțile aflate în dispută despre necesitatea unei medieri germano-italiene, avînd grijă totodată ca, prin promisiuni și, la nevoie, amenințări, să realizeze o asemenea amenințare care să aducă Germaniei hitleriste maximum de avantaje în raporturile cu cele două state aflate în dispută.

În cadrul unei convorbiri care avusesse loc la München, la 10 iulie 1940, și la care participaseră Hitler, Ciano, prim-ministrul Ungariei, Pál Teleki, ministrul de Externe maghiar, István Csáky și von Ribbentrop, discutîndu-se problema revizuirii frontierei dintre Ungaria și România, cancelarul nazist formulase o serie de opinii mai mult decât clare privind poziția Axel în această zonă a Europei. Stenograma redactată de Paul Schmidt precizează că la afirmația lui Teleki că cercurile revizioniste horthyste erau hotărâte să obțină satisfacție printr-un atac militar împotriva României, Hitler replicase: „Dacă Ungaria consideră că poate să acționeze împotriva României prin propria ei putere și este pregătită să-și asume răspunderea tuturor consecințelor care ar lua naștere dintr-o astfel de acțiune, atunci în calea intervenției militare împotriva României nu există nici un obstacol. Deși pînă în prezent

puterile Axel au luptat cu un succes extraordinar în actualul război, ele mai au încă un inamic principal, Anglia, care trebuie cucerită. Într-o bătălie pe viață și pe moarte; ele refuză să-și asume răspunderea pentru consecințele eșuării acțiunii împotriva României sau pentru complicațiile care ar putea lua naștere din această acțiune și să-și risipească forțele armate de care au atîta nevoie în prezent în actuala bătălie. Führerul l-a pus contelui Teleki înțelegerea dacă Ungaria este absolut sigură că va putea cuceri România în cazul că nici o putere nu va interveni în acest conflict”. După opinia lui, soluția convorbirilor era facilitată și de faptul că în ultimul timp regele Carol II al României făcuse unele încercări de a se apropia de acest sens. Hitler a spus că va folosi prilejul și în răspunsul său îl va „informa pe regele României că o condiție esențială pentru stabilirea colaborării germano-române este rezolvarea revendicărilor revizioniste ale vecinilor. Führerul a declarat că va dezmolva mult mai amănunțit aceste idei în răspunsul pe care îl va adresa regelui Carol și este convins că după aceea el va fi de acord să negocieze”.

Contele Galeazzo Ciano își exprimese, la rîndul său, deplinul acord cu cele spuse de Hitler. De altfel — înșușe — el și sublinieze — la încercările făcute de Carol II de a se apropia de Italia — se răspundese sec: „drumul de la București la Roma trece prin Budapesta”.

Cinci zile mai tîrziu, Hitler l-a trimis scrisoarea de răspuns lui Carol II. În termeni mai mult decât categorici el cerea ca România să se încadreze definitiv pe linia politică a Reichului și să consimtă la cedări teritoriale față de vecinii săi: „Orice încercare de a evita pericolul care amenință țara dumneavoastră prin manevre tactice de orice fel, trebuie să fie și va fi sortită eșecului. Mai devreme sau mai tîrziu — și probabil într-un timp foarte scurt — rezultatul ar putea fi chiar distrugerea României...”.

Presiunile exercitate de hitleristi asupra guvernului român pentru a-l determina să satisfacă pretențiile teritoriale ale cercurilor revizioniste horthyste căpătaseră accente și mai brutale cu prilejul vizitei pe care seful guvernului român, Ion Gîrghuț și ministrul de Externe o făcuseră în Germania și Italia, în iulie 1940. Cu ocazia convorbirilor pe care cei doi le avuseseră la 26 iulie cu ministrul de Externe nazist, Ribbentrop criticează poziția României „care vreme îndelungată a promovat o politică [...] în mod evident probrutanic”. El accentuează din nou faptul „că Germania aprobă cererile revizioniste” ale cercurilor horthyste și afirmase sentențios că „a sosit marea perioadă a revizuirii țărilor”. Soluționarea acestor probleme „trebuie

să se înfăptuiască cît mai repede posibil”, în caz contrar „consecințele ar putea fi deosebit de serioase”.

Nimic în afara intereselor Axel

Și mai revelatoare pentru poziția celor două puteri fasciste față de relațiile româno-maghiare este stenograma convorbirii din 28 august 1940 dintre Hitler și Ciano, în prezența lui Ribbentrop. La convorbire au mai participat ambasadorul german la Roma, Hans Georg von Mackensen, ambasadorul italian la Berlin, Dino Alfieri, și consilierul de legație, Hewel. Printre altele, în stenograma se spune:

„Führerul a început prin a prezenta situația din punctul de vedere german. Nu știu dacă amintirile auzite sunt serioase. Poate că sînt numai un bluf. Oricum, este necesar să se ia măsuri pentru cazul că ele ar fi serioase. În acest caz, după părerea lui, interesele Germaniei și Italiei sînt atinse în cea mai mare măsură.”

În continuare situația generală — a continuat Hitler — trebuie luată în considerare mai mulți factori: un factor pur material, care are însă o importanță extraordinară pentru continuarea războiului: aprovizionarea cu petrol, care este extrem de importantă, atât pentru Germania, cît și pentru Italia. După calculele făcute de Germania, la nevoie ea se va putea descurca chiar și fără petrol românesc. Natural că o asemenea pierdere va atrage totuși după sine dificultăți suplimentare în continuarea războiului și o mare reducere a consumului economic normal [...]. Este limpede că la primul foc de armă ar încea pe urmele expediției de petrol din România către Germania și Italia. Natural că o Românie în război cu Ungaria nu-și va mai putea exporta produsele prin Iugoslavia sau pe Dunăre. Aceasta va crea probleme extrem de grave pentru continuarea războiului, în special în ceea ce privește armele tehnice necesare într-un război modern.

Un al doilea element care va influența situația tot atât de hotărîtor este problema extinderii războiului [...]. Aceasta va duce la o înrăutățire considerabilă a situației Germaniei și Italiei în viitor.

Un alt element care trebuie luat în considerare este faptul că, dacă se va ajunge la un conflict armat, Ungaria se va lupta fie singură, fie cu ajutor străin. Dacă Ungaria rămîne singură, atînt, avînd în vedere gradul ei de pregătire militară și situația ei în alte privințe, victoria nu este deloc sigură [...]. Din cele precedente rezultă limpede că un conflict în Balcani nu poate fi decât defavorabil Germaniei și Italiei și de aceea ambele țări au tot interesul să facă totul pentru a evita un astfel de conflict. Aceasta este și părerea generalilor germani, deoarece nici ei nu consideră că victoria ungără, cum se pare că o socotesc cei de la Budapesta; și ei își dau seama de dificultățile care se vor naște dacă conflictul dintre România și Ungaria va degenera într-o conflagrație generală în Balcani. În acest caz, sondele vor fi nu numai închise pentru cîteva luni, ci definitiv distruse. Pentru acest motiv, după o lungă convorbire cu ministrul de Externe al Reichului, [Führerul] l-a rugat pe Duce să-și trimită ministrul de Externe în Germania...”.

Contele Ciano și-a exprimat acordul deplin cu cele spuse de Hitler, afirmând că „asubscrierea unui conflict trebuie evitată cu orice preț, deoarece efectele sale asupra aprovizionării Italiei, mai cu seamă cu petrol, vor fi extrem de grave. De aceea poate subscrise la toate cele spuse de Führer. De altfel, el a venit în Germania cu depline puteri din partea Ducelui pentru a stabili cu ministrul de Externe al Reichului măsurile necesare pentru reglementarea pașnică a conflictului”.

Hitler cunoștea netemeinicia cererilor horthyste, mărturisind deschis acest lucru: „Structura populației în regiunea în litigiu” — considerând că mai favorabilă poziția Ungariei — este următoarea: la 1 500 000 unguri există 3 000 000 români și 600 000-700 000 germani. Dat fiind că în acest conflict germanii sînt complet desinteresați¹, raportul numeric este deci de o treime unguri la două treimi români. Problema se mai complică și prin faptul că românii locuiesc în apusul, iar ungurii în răsăritul regiunii disputate. Revendicările teritoriale ale Ungariei se ridică la 66 000 km pătrați, ceea ce înseamnă că ungurii ocupă două treimi din regiunea în litigiu, din care numai o treime este însă locuită de unguri. Aceasta este cauza dificultăților”. Cu toate acestea, Führerul era hotărît să acționeze pentru satisfacerea pretențiilor horthystilor, considerînd România între țările duse-mane Axel: „În eventualitatea unui conflict — arăta Hitler — România nu are nime de cîștigat și are totul de pierdut. Dacă România începe războiul, este posibil să fie ultimul ei război și să ducă la completa dispariție a statului...”.

În ultimă instanță, ceea ce trebuia să primeze în modul de rezolvare a problemei erau interesele germane în această zonă. Pentru aceasta trebuia acționat în așa fel încît altă Românie cît și Ungaria să fie puse în situația de a accepta „soluțiile” propuse de cele două puteri fasciste, soluții care pe viitor să permită Berlinului un control strict asupra celor două state lăsate într-o atmosferă de permanentă încordare. „Trebuie — a spus Hitler — să impresionăm deci România și Ungaria cu urmările grave pe care le-ar avea pentru ele persistența într-o atitudine intransigentă. Trebuie să li se arate limpede că un conflict ar fi în dezavantajul ambelor și că Germania și Italia își vor apăra în orice caz interesele dacă va fi cazul. Este deci oportunitate pentru ambele țări să accepte un compromis. Ungaria ar trebui să accepte efectiv orice compromis”, deoarece nu a obținut nimic prin propriile ei eforturi, el datorîndu-se satisfacerea revendicărilor ei exclusiv fascismului și național-socialismului.

România trebuie să l se arate limpede că un compromis cu Ungaria înseamnă totuși salvarea unui teritoriu național care, la urma urmelor, este încă destul de mare. De altfel, Italia și Germania trebuie să se gîndească dacă nu ar fi indicat să dea o asigurare în legătură cu existența statului român în continuare, deoarece, după reglementarea conflictului, integritatea [teritorială a] acestui

Ciano, Ribbentrop și Pál Teleki în balconul Palatului Belvedere, la cîteva minute după ce au impus României odiosul dictat

stat este efectiv în interesul Italiei și Germaniei. O asemenea asigurare din partea puterilor Axel va avea o semnificație extrem de mare și este cea mai prețioasă contribuție pe care Germania și Italia o pot aduce viitorului României”.

Într-o manieră tipică perfidiei diplomației naziste, dictatorul german aprecia că este „important să se folosească o tactică foarte prudentă și pentru moment să nu se menționeze garanția de față de România. Dacă Ungaria află prea devreme despre garanția promisă României, s-ar putea să nu mai accepte nici un compromis, deoarece se presupune că ea este dispusă să accepte o soluție de compromis numai în ideea că, ulterior, va readuce în discuție problema românească. Românii trebuie și ei sfătuiți, în propriul lor interes, ca pentru moment să nu lase să le scape nici o vorbă față de unguri despre garanția oferită de germani și italieni.

Răspunzînd întrebării Führerului dacă Italia a elaborat, cumva, o propunere de compromis, contele Ciano a declarat că miniștrii Italiei la București și Budapesta au înțeles niște hărți. Contele Ciano a înalțat apoi Führerului hărțile. După un scurt schimb de păreri asupra procedurii de urmat, s-a hotărît ca, deocamdată, să nu se ducă convorbirile cu nici una din cele două țări pe baza vreunei hărți, ci ca, la un moment dat, să se supună părților o hartă comună germano-italiană, cu o linie de frontieră precisă, care să nu mai constituie un subiect de discuție”.

Ribbentrop amenință

În seara zilei de 28 august, după ce fuseseră „instruiți” de Führer, Ribbentrop și Ciano au plecat la Viena. A doua zi au avut convorbiri separate cu delegația maghiară și cu cea română. Convorbirea cu M.

¹ Se referă la întreaga Transilvanie — n.r.

² În realitate, cetățenii de naționalitate germană din România, prin intermediul unor memorii înmîinate Legației germane din București sau trimise lui Hitler personal, și-au manifestat dorința de a rămîne în cadrul statului român — n.a.

Manoilescu s-a desfişurat la Hotelul Imperial. Poziția celor doi emisari ai Axei s-a menținut pe teracul întindărilor și amenințărilor.

„După cîteva cuvinte de salut — se arată în stenograma convorbirii — ministrul de Externe al Reichului l-a spus ministrului de Externe al României, Manoilescu, că problema Transilvaniei este o problemă legată nu numai de interesele pe două părți direct interesate, ci, indirect, și de interesele puterilor Axei. După cum au declarat și în alte ocazii, Germania și Italia doresc să fie sigure că pacea va fi menținută în Balcani[...] Führerul a urmărit îndeaproape evenimentele și, cînd s-au primit informații despre concentrarea de trupe și incidentele de frontieră dintre Ungaria și România, a hotărît repede să încerce să obțină o soluționare definitivă a problemei [...]”

Dar înainte de a putea discuta orice detalii — a arătat Ribbentrop — trebuie să-l ceară ministrului de Externe al României să asigure cu certitudine Germania și Italia, din partea guvernului său că România va accepta necondiționat arbitrajul pe care puterile Axei îl vor pronunța după matură gândire [...]”

Contele Ciano a spus că în ceea ce-l privește are foarte puțin de adăugat la declarațiile remarcabile de clare ale ministrului de Externe al Reichului. Este în măsură să confirme că, de acord cu aliații ei, Italia dorește o soluționare rapidă a problemei Transilvaniei, după cum a expus în amănunt Ducele în cursul convorbirilor avute la Roma cu cîteva săptămîni mai înainte. Dacă nu se va ajunge la o înțelegere, va urma o criză gravă pentru toți cei interesați, dar mai cu seamă pentru România[...]

Deși își dădea seama că nimic nu mai putea fi schimbat, ministrul de Externe român a încercat să câștige timp: „România — a spus el — dorește să nu se la nicle o hotărîre fără participarea ei. Oferta de a propune un arbitraj sursește, de aceea doar cu cîteva săptămîni în urmă, atît Führerul, cît și Ducele au spus prim-ministrului României că sint contră unui arbitraj, recomandînd în schimb României o politică cu totul particulară[...]. El a pus în discuție problema cheie, „ceea a acceptării necondiționate a arbitrajului. El a declarat că este vorba de fapt de trei chestiuni: 1) acceptarea, 2) principiile pe care se va baza arbitrajul și, în fine 3) procedura prin care se va aplica arbitrajul[...]. După cum se precizase încă în timpul tratativelor de la Turnu Severin, „România prevede o soluție pe baza spațiului vital, printr-un schimb de populație. Înainte de a se angaja să accepte necondiționat arbitrajul, cere, deci, ca acesta să se bazeze pe principiul etnografic[...].”

Replica lui Ribbentrop a venit cu asprime: „Ar fi total impropriu ca România să indice puterilor Axei stipulațiile arbitrajului. Ministrul de Externe al Reichului a adăugat că în asemenea condiții arbitrajul devine imposibil și lucrurile vor trebui să-și

urmeze cursul[...]. Aceasta înseamnă că Ungaria va fi pusă în situația să-și satisfacă pretențiile pe calea armelor; după părerea lui Ribbentrop, România „se află în fața alternativelor: să îndrăpe toată Transilvania și să se lăpărde și spre o catastrofă politică, sau să accepte o soluție care este rezonabilă chiar dacă implică sacrificii destul de grele. De altfel, principiul pur etnografic nici nu poate constitui singura bază a soluției. Puterile Axei vor așeză la acest principiu numai în măsura în care este aplicabilă[...].”

Atunci cînd Manoilescu a dat de înțeles interlocutorilor săi că oferta arbitrajului reprezenta o surpriză pentru guvernul român, „atît ministrul de Externe al Reichului, cît și contele Ciano l-au spus apăsător că Germania și Italia nu doresc eforturi de puțin să se amestece și pot tot atît de bine să lase lucrurile să-și urmeze calea fără arbitraj. Consecințele vor fi, desigur, grave, după cum au declarat mai înainte[...].”

A urmat o discuție lungă asupra timpului care să i se acorde lui Manoilescu pentru a transmite răspunsul guvernului său cu privire la acceptarea necondiționată a arbitrajului. Dat fiind că problema trebuia supusă Consiliului de Coroană și Consiliului de Miniștri, Manoilescu a propus ca răspunsul guvernului român să fie comunicat a doua zi. „Ministrul de Externe al Reichului a declarat că este prea tîrziu și a cerut ca hotărîrea să fie grăbită cît mai mult cu putință, pentru a fi primită cît tîrziu la 10 seara. După multe discuții, Manoilescu s-a declarat plin la urmă de acord să obțină hotărîrea guvernului său înainte la ora 12 și a plecat la hotel pentru a-și informa guvernul cît mai repede telefonic și telegrafic[...].”

Manoilescu și-a dat seama că a dusese zadarnic la Viena atît grupul de experți, cît și geamantanele cu hărți și materiale documentare. „Totul apare ca o pleasă scrisă dinainte în care nici o singură vorbă, nici un singur cuvînt nu se poate schimba[...].” — telegrafiat el la București, imediat după convorbirea cu Ciano și Ribbentrop.

Informații despre cele petrecute la Viena, Carol II și Ion Gîrguru au convocat Consiliul de Miniștri pentru 29 august, ora 24. În fața guvernului, Gîrguru a arătat necesitatea intrării Consiliului de Coroană, chiar în aceeași noapte. Dezbaterile au început la ora 3, sub președinția regelui și s-au încheiat după o oră. În timpul discuțiilor s-au conturat două curente: primul (10 voturi) s-a pronunțat împotriva acceptării necondiționate a „arbitrajului” și a recomandată rezistență. În acest sens, Mihai Popovici (P.N.T.) a declarat: „În momentele acestea grele nu pot să am decît o singură părere, că trebuie să rezistăm. Am convingerea că orice concesiuni s-ar face, nu folosește la nimic dacă disoluția neamului românesc este hotărîtă. O națiune de 16 milioane nu poate pleri, nu poate fi nimelită[...]. Bazîndu-se pe temeiul dreptății, el s-a pronunțat „hotărît pentru rezistență, pentru sacrificiul suprem al națiunii[...].”

La fel de ferm a fost Victor Iamandi[...]: „Nu trebuie să primim arbi-

trajul. Trebuie să rezistăm, pentru că războiul nu s-a terminat[...].”

Împotriva acceptării necondiționate a arbitrajului s-au pronunțat și alți lideri politici: C.I.C. Brătianu, I. Mihalache, Silviu Dragomir ș.a. O poziție demnă a avut I.P.S. Nicolae Bălău, mitropolitul Ardealului. „În clipele acestea, așa de hotărîte pentru soarta neamului — a spus el — îmi dau limpede seama că idealul visat de strămoșii noștri, în toate generațiile care ne-au precedat, așa cum s-au înfăptuit sub vedeniile noastre, trebuie apărut [...] A accepta arbitrajul, înseamnă a intra în necunoscut; or, noi nu putem să lășăm destinul neamului nostru pe seama necunoscutului [...] Sînt contra arbitrajului[...].”

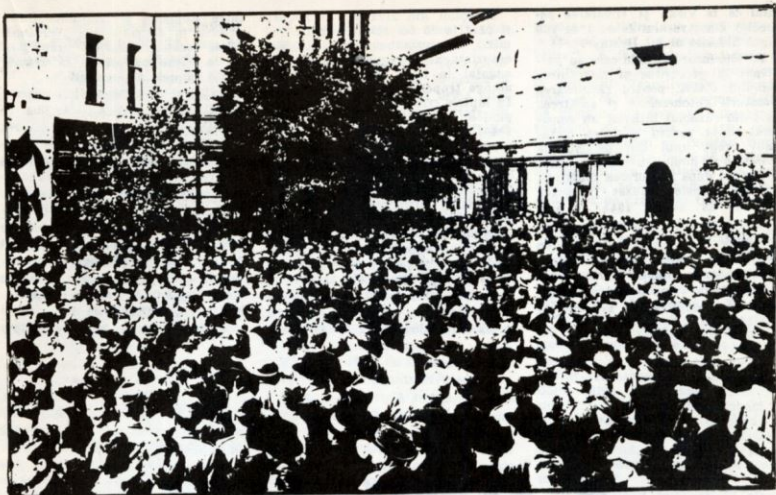
Celălalt curent (21 voturi) a apreciat că în condițiile internaționale de atunci, în care preponderanța puterilor Axei era fapt împlinit, rezistența armată împiedicînd dispariția statului român nu era recomandabilă și ca atare a opinat pentru acceptarea arbitrajului impus de Germania și Italia, în speranța unor posibilități de manevră politico-diplomatică ulterioare și a unor răscărnări în raporturile de forțe militare care să permită afirmarea dreptății României.

Opiniile participanților la Consiliul de Coroană au fost puternic influențate de presiunile brutale cu caracter ultimativ exercitate de Ribbentrop și Ciano. Din dispoziția primului, Wilhelm Fabricius — ministrul Germaniei la București, aflat și el la Viena — s-a dus de mai multe ori la hotelul unde era cazată delegația română, pentru a cere acesteia să urgenceze răspunsul guvernului. Fabricius și-a exprimat nemulțumirea că Consiliul de Coroană intrînt la București era compus din oameni ai „lumi vechi, ostili Germaniei”, care ar putea hotărî respingerea arbitrajului. Semnificația pentru a ilustra atmosfera internațională de presiune și amenințări cu forță, în care s-a desfișurat Consiliul de Coroană, este faptul că la un moment dat, în timpul dezbaterilor, ministrul Palatului a intrat în sală și, întrerupîndu-l pe cel care vorbea, a dat cîteze următoarele telegrame: „Delegația de la Viena comunică prin telefon că dl. Fabricius o înștiințează că Germania nu-și la nicle o răspundere dacă în termen de 5 minute nu dăm răspunsul[...].”

Comunicatul dat publicității de Consiliul de Coroană în dimineața de 30 august este, de asemenea, semnificativ în privința atmosferei în care s-a desfișurat și care a influențat hotărîrile decizii lui. „Conferința de la Viena, determinată din inițiativa Germaniei și Italiei [...] s-a desfișurat în condițiile în care România trebuia să aleagă între salvarea ființei politice a statului nostru și posibilitatea dispariției lui [...] Consiliul de Coroană, examinînd toate posibilitățile, a ajuns la singura încheiere mai favorabilă, adică la acceptarea arbitrajului Axei, România găsîndu-se în acest moment absolut între dușmani. Întregul sistem pe care se baza politica externă a democrației s-a prăbușit în întreaga Europă[...].”

¹ După eșecul tratativelor de la Turnu Severin, Ungaria a concentrat importanțe efective la granița cu România; avioanele horthyste au survolat teritoriul românesc și două dintre ele au fost doborîte de apărarea antiaeriană românească — n.n.

² Despre poziția generală politică a lui V. Iamandi vezi și Magazin Istoric, nr. 9/1969.

Marea demonstrație de protest a populației din Sibiu împotriva Dictatului de la Viena

Poporul român împotriva nedreptății

Sedința de „arbitraj” s-a desfășurat la 30 august în „Salonul de aur” al Palatului Belvedere. Când a văzut harta cu noua frontieră fixată de Hitler între România și Ungaria, M. Manolescu și-a pierdut cunoștința: „Se aude un zgomot surd — nota cu cinsim Ciano în Jurnalul său. Este Manolescu, care se prăbușește pe masă leșinat. Medicii, masajele, ulei camforat, el își revine în cele din urmă, dar acuză puternice lovitura”. În această stare de semiconștiență, i s-a smuls semnătura.

După ce, prin șantaj și amenințări, s-au impus ca „arbitri”, guvernele Germaniei și Italiei n-au mai găsit de cuvință nici măcar să simuleze un arbitraj. Refuzând să-l asculte pe delegații români, reprezentanții lui Hitler și Mussolini au pronunțat un dictat.

În urma acestui dictat, România i s-a răpit un teritoriu de aproape 43 000 kilometri pătrați, cu o populație de peste 2 600 000 locuitori, majoritatea români. Brutală sfidare a celor mai evidente realități naționale, istorice, geografice și economice, Dictatul de la Viena a fost unul dintre numeroasele acte agresive ale puterilor fasciste, revizioniste, o expresie a politici de dezbinare și învrăjbită a popoarelor din această parte a Europei, promovată cu consecvență de hitleristi, potrivit dicționarului divide et impera, ridicat la rang de principiu politic suprem.

Aflată într-o stare de totală izolare externă, și trăind tragicul

preludiu al instaurării dictaturii legionaro-antonesciene, România n-a putut rezista presiunilor executate de puterile Axei și a fost nevoită să accepte nedreapta sentință. „Acest dictat — spunea Nicolae Iorga, în cadrul celui de-al doilea Consiliu de Coroană ținut în noaptea de 30-31 august 1940 — reprezintă biruința unei caste stăpânitoare în Ungaria, e biruința grofilor, care au cerut regiunea Clujului, unde aveau moșii și averi mari; avem a face cu o clasă socială bogată, dibace, care a știut întrebunța o contingentă europeană trecătoare. Formularea pentru mine este aceasta: o clasă socială aparținând trecutului, care n-are nici un viitor, a putut să câștige, întrebunțind un moment, care este supus la toate împlirile viitoare, a vrut să ne despoale de o parte din țară”. Chiar și în acele momente nespuse de grele marelui istoric patriot nu confunda poporul vecin cu clasa stăpânitoare, cu regimul horthyst.

Dictatul fascist de la Viena a căzut ca un trăniet. Poporul român s-a ridicat cu hotărâre împotriva nedreptei sentințe. În întreaga țară — la Cluj, Timișoara, Sibiu, București, Brașov, Alba Iulia, Sebeș, Sibiu, Sighisoara, Cugir, Baia Mare, Iași, Constanța — au avut loc mari demonstrații de protest, în care participanții de cele mai diverse convingeri politice și-au exprimat hotărârea de a apăra cu armele hotarele țării. Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, și alte organizații antifasciste cărora li s-au alăturat nu-

meroși membri din P.N.T. și P.N.L. s-au pronunțat ferm împotriva hotărârilor impuse de cele două puteri fasciste, declarându-se hotărâți pentru apărarea patriei. Activitatea comunistilor în acele zile a imprimat vigoare mișcării de protest a maselor populare un caracter hotărât antifascist, antihitlerist. „Primirea de către dictatura regală a Dictatului imperialist de la Viena — se spunea într-un document al Secretariatului C.C. al P.C.R. — a dus la declanșarea unei mișcări puternice de masă, în toate straturile sociale, dar mai ales printre muncitorimea și țărâ-nimea română”.

Explozia de mînie a poporului ieșit în stradă era îndreptată nu numai împotriva celor două puteri fasciste, ci și contra dictaturii regale, incapabilă să apere integritatea teritoriului național. „Regele Carol, care și-a asumase toate puterile în stat și condusese efectiv politica externă a țării, era ținut direct răspunzător de situația în care se găsea România a doua zi după Viena”, scria Lucrețiu Pătrășcanu.

Poziția fermă privind lupta pentru anularea Dictatului de la Viena a fost exprimată în toate documentele elaborate de P.C.R. în perioada 1940-1944. Astfel, în Platforma C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941, comunistii cheamă poporul român la luptă „împotriva Dictatului hitlerist de la Viena”, „pentru libertatea națională”. Punctul 9 din Platforma C.C. al P.C.R. din iunie 1943, privind crearea Frontului Patriotic Antihitlerist prevedea: „Răsturnarea Dicta-

tului de la Viena și eliberarea poporului din Ardealul de nord de sub jugul hitlerist al lui Horthy”.

Forțele insurecționale care au participat la pregătirea și înfăptuirea planului P.C.R. pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și scoaterea țării din războiul hitlerist au considerat lupta pentru anularea dictatului drept unul din principalele obiective ale noului guvern. În primul document după înălțurarea dictaturii militar-fasciste difuzat în seara zilei de 23 august 1944 se preciza în acest sens: „Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină”.

Începând din ziua de 23 august și până la 25 octombrie, armata română — bucurându-se de sprijinul entuziast al întregului popor — s-a angajat în lupte grele, reușind să alunge trupele fasciste cotoptitoare. În luptele crâncene cu fasciștii, începând de la mijlocul lunii septembrie 1944, ostașii români au acționat cot la cot cu ostașii sovietici; după eliberarea ultimului colț de țară ei și-au adus o contribuție importantă la efortul general al coaliției antifasciste, până la înfrângerea totală a hitlerismului.

În anii 1944-1947, România a desfășurat o complexă activitate politico-diplomatică pentru a obține recunoașterea internațională a anulării sentinței nedrepte din august 1940. Convenția de armistițiu încheiată la 12 septembrie 1944 la Moscova,

între România și Națiunile Unite, preciza în articolul 19: „Guvernele aliate scoțesc hotărârile arbitrajului de la Viena cu privire la Transilvania ca nule și neavenite”.

La 7 mai 1946, miniștrii de Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Angliei și Franței, însărcinați cu pregătirea tratatelor de pace, au declarat nuli și neaveniti Dictatul de la Viena, hotărând ca frontiera româno-ungară să revină la limitele existente la 1 ianuarie 1938. Articolul 2 al Tratatului de pace cu România semnat la 10 februarie 1947 consacră: „Hotărârile sentinței de la Viena, din 30 august, sint declarate nule și neavenite. Frontiera dintre România și Ungaria este restabilită prin articolul de față, astfel cum exista la 1 ianuarie 1938”.

«O PAGINĂ TRISTĂ A ISTORIEI»

OLIMPIU MATICHESCU

Trecuse aproape un an de la izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Prin violență și forță armată, Germania hitleristă și Italia fascistă cotoptiseră numeroase țări ale Europei, instaurând în teritoriile cucerite o cruntă teroare. Acelor acte li s-a adăugat, la 30 august 1940, o nouă manifestare a politicii de forță promovată de țările fasciste — Dictatul de la Viena. Indignarea și durerea profundă a poporului român față de această brutală încălcare a independenței și suveranității sale naționale, hotărârea sa de a nu accepta odiosul dictat care atenta grav la integritatea teritorială a României, au găsit un larg răsunet peste hotare. În opinia publică din mai multe țări — unele greu încercate de conflagrația mondială — s-au înregistrat încă din primele zile manifestări semnificative împotriva acestui act impus prin forță țării noastre.

„România a suferit o severă mutilare teritorială. Nu avem de gînd să recunoaștem vreuna din schimbările teritoriale ce se fac în timpul războiului, afară de acelea ce s-ar produce cu liberul consimțămînt și cu bunăvoința părților interesate”, declara premierul britanic W. Churchill, în discursul pronunțat la 5 septembrie 1940, în Camera Comunelor. În aceeași zi, în Camera Lordilor, lordul Halifax, ministrul de Externe al Marii Britanii arăta că guvernul englez nu accepta „așazisa reglementare” a litigiului ro-

mâno-maghiar, deoarece era „dictată de puterile Axei și a fost impusă României prin constrângere”. Dintre scrisoare a lui V. Tilea, fostul ministru al României în Marea Britanie, rezulta că aceiași om politic englez subliniască că guvernul britanic „nu recunoaște nici o cesiune de teritorii făcută sub presiune și, în special, nu recunoaște arbitrajul de la Viena”.

În ciuda insistențelor emisarilor horthyști de a convinge Marea Britanie să recunoască Dictatul, atitudinea cabinetului de la Londra a rămas neschimbată. Interpelat, cițiva

ani mai tîrziu, la 10 martie 1943, în legătură cu această problemă, ministrul de Externe conservator, Anthony Eden, a reamintit — după cum relata agenția „Reuter” — declarația lui Churchill și a subliniat, la rîndul său, că „aceasta rămîne atitudinea guvernului Măiestrății Sale”. La rîndul său, Churchill și-a reconfirmat poziția: „Este important pentru români — comenta, în acest sens, la 1 iulie 1943, postul de radio Vocea Americii — a li se reaminti că domnul Churchill a repetat că la sfîrșitul războiului toate teritoriile

ocupate de Germania sau cu ajutorul ei vor fi restituite țărilor care le stăpneau înainte de război”.

După declanșarea în iunie 1941 a agresiunii hitleriste împotriva U.R.S.S., comentariile posturilor de radio sovietice au subliniat, la rîndul lor, că drepturile românești asupra Transilvaniei sînt de necontestat.

Și în S.U.A., în pofida propagandei revizioniste horthyste reprezentanți ai opiniei publice s-au manifestat favorabil României. Vorbind, la mijlocul lunii ianuarie 1941, în fața Comitetului pentru Afaceri Externe al Camerei Reprezentanților, secretarul de Stat, Cordell Hull, a arătat: „Această perioadă a războiului a văzut invadarea și ocuparea Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei și Luxemburgului [...]. Invadarea și ocuparea parțială a Franței; dezmembrarea României și ocupația germană a restului țării [...] Aceste ocupații au fost înfăptuite prin forța armată externă combinată cu o necrezut de mare activitate subversivă în interior. Fiecare din țările invadate și ocupate au fost supuse unui regim de teroare și despotism. Prin cuvînt și faptă, năvălitorii și-au demonstrat clar hotărîrea de a impune asupra acestor nefericite țări o domnie a teroarei care, deseori, ne aduce aminte de cele mai triste pagini ale istoriei”.

Solidaritatea opiniei publice democratice cu poporul român a fost exprimată și de numeroase personalități ale vieții culturale și științifice din diferite țări. „Ziua de astăzi — spuneau reputatul istoric englez Seton Watson, chiar în emisiunea din 30 august 1940 a postului de radio Londra — poate să fie considerată ca o zi a patimilor pentru neamul românesc, una din zilele cele mai negre prin care a trecut țara. Azi s-a săvîrșit la Viena o nouă și monstruoasă cîntare a granițelor României prin dictatul puterilor Axei”. Referindu-se la lupta seculară desfășurată de românii din Transilvania pentru eliberarea lor națională și socială, la sacrificiile enorme făcute de poporul român pentru întregirea sa statală, istoricul englez sublinia: „Ardeul nu reprezintă o simplă problemă teritorială. El reprezintă vatra românilor, iar cuvîntul *Ardeal* este idolul pentru care s-au sacrificat altele generații de români. Cum ar putea, oare, un român cu dragoste de țară să primească această hotărîre cu brațele încrucișate?”

În aceeași zi, unul din posturile de radio din Boston arăta: „Clar ocu-

pată, această țară nu s-ar fi aflat într-o situație mai disperată”. Un alt post de radio din New York sublinia, în 31 august, că România a fost forțată să cedeze în urma unor mari și oneroase presiuni militare din partea Reichului nazist și a Italiei fasciste, iar Agenția „Reuter” califica Dictatul de la Viena, drept o „nouă și uriașă înșelăciune nazistă”.

În acele zile, ziare și posturi de radio străine au reliefat dorința manifestată a poporului român, de a rezista cu arma în mînă agresiunii fasciste și revizioniste, de a-și apăra cu orice jertfe independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a patriei, remarcînd marile întruniri și demonstrații de protest desfășurate în zilele de 31 august, 1, 2 și 3 septembrie 1940, în întreaga Românie împotriva dictatului fascist.

Trecînd în revistă strădanile presei fasciste și revizioniste de a denatura esența acestui act, numeroase publicații de peste hotare s-au referit la modul în care fusese înfăptuit Dictatul de la Viena. Publicistul american Milton G. Lehrer a scris un amplu eseu intitulat *Transilvania pămînt românesc. Problema Transilvaniei văzută de un american*, în care se arată că sfărîmarea unității acestei provincii reprezintă „un nonsens istoric, geografic, economic, etnic, etic, o absurditate și o amenințare pentru pacea Europei”. Într-un articol publicat de *Washington Post* la 2 septembrie 1940, un alt comentator, Barnet Nover, respingea statisticile guvernului horthyst și propagauda acestuia pe marginea așa-zisei „rezolvări echitabile” a problemei demografice. Autorul aprecia sentința de la Viena drept o „revizuire de frontieră făcută cu toporul”, care aducea mari suferințe „milioanelor de români nevinovați care își exprimă indignarea pe tot cuprinsul țării”.

Într-un articol publicat în *Christian Science Monitor*, din 15 octombrie 1940, R.H. Markham făcea o analiză a consecințelor sociale imediate și de perspectivă ale Dictatului de la Viena. Autorul, care vizitase în mai multe rînduri Transilvania, arăta că Dictatul reprezenta un regres social, o înfrîngere a maselor de țărani din Transilvania, care abia cu două decenii în urmă reușiseră să înlăture un secol și despotie jug național. El sublinia că actul istoric al unirii Transilvaniei cu România fusese rezultatul voinței întregii populații.

În sens asemănător, în studiul publicat în vol. I, nr. 1, din aprilie 1941 al revistei *Journal of Central*

European Affairs, sub titlul *Ordeal în Transilvania* („Calvarul din Transilvania”) se făcea, de asemenea, o succintă, dar competentă incursiune în trecutul Transilvaniei, constatăndu-se că istoria consemna puține exemple de popoare care să fi cunoscut, în evoluția lor, alita zburcîm și sacrificii ca românii transilvăneni, pentru a putea să se mențină ca națiune distinctă, de sine stătătoare, pe un pămînt care le aparținea de drept din timpuri străvechi.

Numeroase ziare din Turcia au exprimat, la rîndul lor, simpatia pentru poporul nostru în greaua încercare prin care trecea. Ziarul *Yeni Sabah*, în numărul său din 2 septembrie 1940, scria: „Este de datoria noastră să exprimăm prietenilor români regretul pentru tratamentul inuman la care au fost supuși.

Înțelegem că în aceste clipe dureroase întreaga națiune este cufundată în doliu adînc. Dar amicii noștri români, care sînt curajoși, tenaci și harnici, vor găsi în nenorocirea lor o nouă forță și, muncind cu solidaritatea mărită, vor păstra, fără nici o îndoială, locul important ce-l ocupă în Balcani”.

În editorialul publicat de ziarul *Tan*, în ziua de 4 septembrie 1940, intitulat *România trece printr-o criză grea*, erau subliniate presiunile militare sub semnul cărora poporul român fusese forțat de dictatorii fasciști Hitler și Mussolini să cedeze o parte din teritoriul național. Trecînd în revistă evenimentele care au dus la dezmembrarea teritoriului românesc, săptămînalul de limbă franceză *Ankara*, din 14 septembrie 1940, arăta că Dictatul de la Viena a avut loc în împrejurări istorice în care România se găsea în izolare diplomatică și că felul în care fusese „rezolvată” problema Transilvaniei de către cei doi dictatori fasciști constituia „lovitura cea mai dureroasă” pentru poporul român. „Națiunii române libere — continua articolul — noi îi dorim o soartă mult mai bună”. Exprimînd îngrîjorarea opiniei publice din Turcia față de evoluția evenimentelor din Balcani, ziarul *Istanbul*, din 2 septembrie 1940, scria: „Puterile Axei au creat în sud-estul Europei un izvor de agitație permanentă”. Aceeasi îngrîjorare o exprima și un articol publicat în *Tan*; „Cei care au hotărît la Conferința de la Viena cedarea Transilvaniei de Nord au adus în regiunea danubiană și în Balcani, în loc de pace, neliniște și nesiguranță”.

Din Iugoslavia s-au primit ecouri asemănătoare. Prințul regent al Iugoslaviei sublinia că așa-zisul arbitraj de la Viena a fost în fapt un ultimatum și că România a fost nevoită să-l accepte „sub presiunea amenințărilor”.

„ADEVĂRATE FOCARE DE PROPAGANDĂ COMUNISTĂ”

Actul arbitrar care fusese impus poporului român prin decizia guvernelor lui Hitler și Mussolini a suscitat numeroase comentarii și în Egipt. Mari cotidiane ca, de pildă, *Al Moeottam* din Cairo, precum și zărelle de limbă engleză, au publicat comentarii în care se oglindea solidarizarea opiniei publice egiptene cu poporul român. Sentimente asemănătoare manifesta opinia publică din Grecia. Într-un articol intitulat *Tim-pul răzbnător*, zărel *Iris* din 22 septembrie 1940 își exprima speranța că viitorul va repara nedreptatea „care a rupt din România milioane de români”.

O serie de zărel elvețiene s-au ocupat, de asemenea, pe larg de evenimentele tragice din acea epocă. Într-un amplu articol de fond publicat în *Gazete de Lausanne*, istoricul E. Rossier ajungea la concluzia că România fusese lovită în mod crunt prin sentința arbitrară și teroristă de la Viena, demonstrând că, sub raport etnic și etnografic, Dictatul nu avea nici o justificare. Într-un sens asemănător scria și Eugen Fabre, directorul cotidianului *La Suisse*, care, la 2 septembrie 1940, amintea că, în 1918 — cu prilejul mărtiriilor istorice de la Alba Iulia, care consfințeau încheierea procesului de desăvșire a statului unitar român — la plebiscit participaseră și sași (populație care cu secole în urmă fusese colonizată în această regiune), declarându-se de acord cu unirea. Bun cunosător al metodelor brutale folosite de fasciști, Eugen Fabre constata că, în pofida oricăror declarații de compelență, la Viena se comisesse un dictat, cu rezultate nefaste pentru poporul român, care trebuia sprijinit să-și refacă unitatea națională.

Întors dintr-o călătorie întreprinsă în România, profesorul universitar Louis Annen, scria, în articolul intitulat *Tragedia românească*, publicat în *La Revue* din 25 septembrie 1940, că niciodată nu găsisse poporul român „atât de măreț și atât de demn ca în zilele doliului național”. În ce privește Transilvania, el arăta că românii nu se vor putea lipsi niciodată de acest pământ, pentru că „ei știu că acolo s-a plămădit poporul român”.

Perspectiva istorică a celor trei decenii și jumătate care s-au scurs de la Dictatul de la Viena, ne permite să relevăm că ampla mișcare de simpatie și solidaritate, care s-a creat pe plan internațional cu acel prilej — și s-a manifestat ani în șir, până la anularea definitivă a consecințelor dictatului fascist, prin eliberarea întregului teritoriu național în octombrie 1944 și, ulterior, prin declararea ca nulă și neavenită a sentinței de la Viena de către Conferința de pace din 1946 — constituie o dovadă dintre cele mai concludente a justeței cauzei poporului român.

S-au împlinit în vara acestui an patru decenii de la constituirea Frontului Studențesc Democrat, moment important din trecutul mișcării studențești și de tineret din țara noastră. Creat la inițiativa studenților comunisti și aflat sub directă conducere și îndrumare a Partidului Comunist Român, Frontul Studențesc Democrat a reunit în rândurile sale, într-o largă coaliție democratică, antifascistă, cele mai reprezentative categorii studențești, de orientări politice diferite. Magazin istoric a publicat o serie de documente și mărturii revelatoare privind lupta studențimii române pentru democratizarea vieții universitare, împotriva fascismului, pentru salăpdrarea independenței și suzeranității patriei, pentru apărarea integrității teritoriale a statului român.

În completarea acestora, prezentăm câteva mărturii semnificative pentru modul în care autoritățile polițienști urmăreau și încercau să zgăzuiesc acțiunile studenților democrați români.

Astfel, într-o notă din 20 octombrie 1932, Inspectoratul de poliție Cluj, relatând despre mișcările studențești din acest oraș, consemna: „În seara de 10 octombrie a.c., la orele 19, studenții din Cluj, în număr de aproximativ 600-700, au pornit la demonstrație de stradă, prin centrul orașului, încononai și purtând pancarte cu inscripții: Grevă, Nu avem pline! Vrem reducerea taxelor de Iași! și Jos Jefultorii! S-au luat măsuri pentru evitarea exacerbarii”.

La 26 noiembrie 1935, după constituirea F.S.D., poliția Capitalei semnala o „Acțiune de organizare a Frontului Studențesc Democrat din Capitală”. În nota respectivă se arăta: „Ieri, 25 noiembrie crt., o delegație a Frontului Studențesc Democrat, alcătuită din Mihalache Dragomirescu, student la Facultatea de litere și Gogu Rădulescu, de la Academia Comercială, au mers la profesorul Parhon, pentru a-i obține adeziunea la această acțiune, iar acesta a promis tot concursul”.

În acest scop, vor merge astăzi la profesorul Rainer³ și alți profesori universitari.

Frontul Studențesc Democrat, întărit cu autoritatea acestor profesori, va scoate un manifest, care va fi răspândit intens la toate facultățile din Capitală și restul țării. În vederea acestui lucru, se organizează de pe acum și echipe de autoapărare a celor care vor răspândi manifestele Frontului Studențesc Democrat, întrucât se prevede că această ocazie clocirni cu studenții de dreapta”.

Un alt document, din 30 iulie 1936, consemnează acțiunile F.S.D. pentru organizarea unei tabere de vară: „În vederea organizării taberei de vară, conducerea Frontului Studențesc Democrat, de sub președinția studentului Gogu Rădulescu, a lansat în presă un apel prin care studențimea este invitată să participe la toate manifestările organizate în tabăra de vară din comuna Moeuiu de Jos, de lângă Bran”.

Astfel se scrie: Tabăra este așezată în una din cele mai pitorești regiuni ale Carpaților, că se vor face excursii, se vor organiza conferințe științifice și culturale, discutându-se cu această ocazie și problemele timpului, în special cele studențești.

Am semnalat la timp că taberele organizate de tineretul din mișcarea de stînga sînt adevărate focare de propagandă comunistă”.

După interzicerea activităților F.S.D., organele polițienști consemnau desăvșura în continuare a acțiunilor studențești în cantine, cămine, universități etc. „Din cauza interzicerii funcționării organizațiilor studențești — se arăta într-un astfel de raport — comunistii care activează în trecut în cadrul Frontului Studențesc Democrat desfășoară acum o intensă propagandă printre tineretul universitar național-rădulesc, care vine la cantina studențească «Dobrescu-Argeș»”.

Conducătorii acestei cantine sînt comunistii cunoscuți din conducerea Frontului Studențesc Democrat și anume Mihalache Dragomirescu și Miron Constantinescu de la Facultatea de litere, Mihalcea, cu nume conspirativ Țăranu, de la Drept, Gogu Rădulescu, de la Academia Comercială și alții. Aceștia agit tineretul universitar național-rădulesc de la această cantină, cu scopul de a aduce la îndeplinire sarcinile partidului comunist printre studenții și tineret”.

Vasile ARIMIA

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 3,5/1969; 9/1974; 6/1975.

² Arhivele statului, București, Fond Ministerul de Interne, inventar nr. 1264/1931-1937.

³ Francisc Iosif Rainer (1874-1944), medic și anatomist român, creatorul școlii antropologice românești, profesor universitar la Iași și București.

VOINȚA ADUNĂRILOR AD-HOC DIN IAȘI ȘI BUCUREȘTI: UNIREA ROMÂNILOR ÎNTR-UN SINGUR STAT

Studierea și cercetarea atentă a documentelor referitoare la anii premergători realizării marelui act al Unirii, din 1859, aruncă o lumină puternică asupra unui moment de răscruce din zbuciumata și glorioasă istorie a poporului nostru.

„În anul 1848 și 1857 ne-am încordat toate puterile și ne-am dat toate silințele pentru a ieși din suferințe și dureri seculare¹”, scria istoricul D. A. Sturdza, cu gândul la confruntarea poporului român cu puternicele tendințe dominatoare ale imperiilor interesate să-și extindă stăpânirea în direcția țărilor române și a întregului spațiu din sud-estul Europei.

Revoluția românilor din 1848 ar fi putut decide, prin obiectivele ei, drumul libertății și independenței, dar a fost înfrântă în urma intervențiilor militare ale marilor imperii vecine. Problema unității și independenței poporului român — pe care în diferite forme o pusese cu acuitate revoluția din 1848 — a reapărut cu vigoare deosebită în contextul realităților românești și al noulor relații internaționale, odată cu terminarea războiului Crimeii, în timpul căruia pe teritoriul nostru își făcuseră apariția, din nou, armatele țariste, otomane și habsburgice. Oamenii politici români ai epocii, călțiți la experiența politică a revoluției, au văzut în rivalitățile dintre marile puteri o posibilitate de a obține, pe cale diplomatică, satisfacerea, cel puțin parțială, a unora din obiectivele puse la 1848. Ei au fost conștienți că nu vor putea obține din partea marilor puteri recunoașterea, în același timp, atât a unirii cît și a independenței naționale; de aceea, ținînd seama de raportul de forțe și de relațiile internaționale existente în momentul respectiv, au cerut, în primul rînd, unirea Țării Românești cu Moldova, cerință susținută (din motive și interese deosebite) atât de Franța, cît și de Rusia. Frunții politici români au desfășurat o largă acțiune de informare a opiniei publice europene — și direct a unor guverne din Occident — cu privire la istoria țărilor române, la vechimea existenței lor statale. În argumentarea drepturilor istorice ale românilor ei au pus în evidență prezența acelor raporturi speciale cu turcii reglementate mai bine de patru secole pe temeluri de autonomie și suveranitate a țărilor române. Tratatetele (Capitulațiile) dintre țările române și Poarta otomană demonstau că Țara Românească și Moldova aveau, în pofida suzeranității turcești, o îndelungată tradiție de viață statală.

Scrisoarea adresată în martie 1856 de Nicolae Goleescu — fostul membru al guvernului provizoriu și al Locotenenței domnești din 1848 — împăratului Napoleon III exprima speranța că „acest popor românesc din Principatele Dunărene [...] care a avut forța și înțelepciunea de a trata, cu armele în mîini, cu Balazid I și Mahomed II și de a le inspira respectarea independenței și suveranității sale, într-o epocă cînd de la Constantinopol pînă la Viena, popoare și principii își pleacă cu toții capul sub itagăna otomană”, va ocupa „locul la care aspiră printre națiunile civilizate ale Europei”. Goleescu conchidea că „ceea ce ar covîrși dorințele lor [ale românilor — n.a.] ar fi crearea unui stat cu totul independent și suveran”² [subl. autorului].

Adunările ad-hoc, din dezbaterile cărora revista noastră a reproduces cele mai semnificative poziții³, au dovedit o adîncă înțelepciune politică și un vibrant patriotism, formulînd „dorințele” lor în așa fel încît să determine marile puteri să le ia în considerare. Cele două adunări — care de altfel au urmat un plan de dezbateri asemănător și au ținut permanent legătura între ele — au discutat și au soluționat și o serie de probleme privind organizarea vieții de stat a românilor, probleme ce au depășit cu mult cadrul stabilit de cele șapte puteri.

Tratatul de pace de la Paris din februarie-martie 1856 prevedea, în legătură cu Principatele Române, crearea unei Comisii europene, cu sarcina „să ancheteze situația actuală a principatelor și să propună bazele viitoarei lor organizări”. Comisia a luat ființă în primele zile ale lunii septembrie 1856 și a fost formată din: baronul de Kollet, înlocuit ulterior cu cavalerul Liehman de Palmrode,

¹ D.A. Sturdza, Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București, București, 1912, p. 2.

² Ibidem, pp. 44-45.

³ Vezi Magazin Istoric, nr. 4, 6, 7/1975.

(Austria); baronul de Talleyrand-Périgord (Franța); sir Henry Bulwer (Marea Britanie); baronul de Richthofen (Prusia); C. Basily (Rusia); cavalerul de Benzi (Sardinia); Mehmet-Esaad-Savfet-Effendi (Turcia).

Comisia europeană a rămas la Constantinopol pînă au fost îndeplinite două dintre prevederile Tratatului de la Paris: emiterea de către sultan a firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc și evacuarea trupelor străine din cele două principate. În prima parte a lunii martie 1857, textul firmanului a fost transmis la București și Iași. La 14 martie, ultimele trupe austriece au părăsit Bucureștii, iar la 16 martie orașul Iași.

După cum scria Ubicini, la sosirea sa în principate, Comisia a găsit „o luptă angajată între partidul național, care se declarase unanim pentru Unire, și administrația care, urmînd cu mai mult sau mai puțin zel vederile opuse ale Porții, lupta pentru menținerea vechiului sistem”.

Conform Instrucțiunilor primite din partea Congresului (pe lângă prevederile cuprinse în textul tratatului), Comisia avea dreptul să se informeze și să studieze „starea financiară, impozitele, raportul clerului cu administrația, regimul mănăstirilor, sistemul militar”. Ea avea, de asemenea, dreptul ca, după constituirea Adunărilor ad-hoc să stabilească legături cu președinții acestora, fără, însă, să exercite vreo influență asupra mersului dezbaterilor.

La terminarea lucrărilor Adunărilor, Comisia a elaborat un raport general, pe care l-a înaintat la Paris, sediul Conferinței celor șapte puteri. Instrucțiunile i-au lăsat posibilitatea de a reproduce în raport, atunci cînd n-a existat acordul unanimității al membrilor ei, punctele de vedere ale fiecăruia.

Raportul redactat de Comisia europeană la sfîrșitul misiunii sale reprezintă o sinteză a dorințelor exprimate de Adunările ad-hoc de la Iași și București, dorințe identice în fondul lor. El conține, de asemenea, opinii contradictorii, exprimate de reprezentanții în Comisie ai marilor puteri în legătură cu cererile românilor. Se observă în cuprinsul documentului și o serie de rezerve, obiecții și dezaprobări însoțite, uneori, de aprecieri nefondate la adresa poporului român. Faptul este explicabil dacă avem în vedere interesele divergente ale marilor puteri în sud-estul Europei și în Principatele Române și ostilitatea unora dintre acestea, în special a Austriei și Turciei față de interesele fundamentale ale poporului român.

Toate acestea dezvăluie cît se poate de elocvent greutățile uriașe pe care le-au avut de învins poporul nostru pentru a-și impune, pas cu pas, recunoașterea drepturilor sale istorice de către marile puteri europene. Invocarea prevederilor vechilor tratate (Capitulații) dintre țările române și Poarta otomană a fost un argument de bază în susținerea dreptului românilor, la organizarea statală unitară. Dirza bătaie diplomatică a angajat mințile cele mai luminate ale țării, sprijinite de voința populară și, după cum se vede, Comisia europeană a fost, de cele mai multe ori, obligată să țină seama de argumentele prezentate de Adunările ad-hoc.

Raportul Comisiei europene confirmă marea însemnătate istorică a activității Adunărilor ad-hoc care, ca adevărate reprezentanțe naționale, au luat problema organizării principatelor pe cont propriu; în spiritul aspirațiilor și voinței naționale, Adunările au dat soluții mult mai avansate, depășind cadrul limitat stabilit de Tratatul de la Paris, cum constată, de altfel și raportul Comisiei europene referitor la punctul 7 din memorandumul Divanului Țării Românești care „se consideră investit cu drepturile suveranității naționale și cu îndrituirea de a face legea electorală”.

Publicăm în numerele 8 și 9 raportul Comisiei europene (partea I, care se referă direct la concluziile Divanurilor ad-hoc), în continuarea seriei de documente consacrate luptei poporului nostru pentru unitate și independență națională. Este traducerea pentru prima oară în limba română a acestui raport, respectînd întru totul terminologia folosită, inclusiv inconsecvențele originalului, reproduș în limba franceză în lucrarea lui D.A. Sturdza, Acte și documente relative la istoria renascerei României, vol. VI, partea II, București, 1896, pp. 559-599.

N. COPOIU

Raportul asupra stării reorganizării Principatelor Moldova și Munteniei adresat Congresului din Paris de Comisiunea europeană, încheiat la 7 aprilie și semnat la 13 aprilie 1858

Partea I

Constatarea dezideratelor formulate de Divanurile ad-hoc ale Munteniei și Moldovei.

Comisia instituită prin art. 23 al Tratatului de la Paris pentru a pregăti bazele viitoarei organizări a Principatelor dădîndu-se a fost înscrisă din ordinul Congresului de a lua în considerare opinia emisă de Divanurile convocate în fiecare din cele două principate.

Comisia a considerat așadar că trebuie să-și înceapă misiunea prin

1. A. Ubicini, *La question des Principautés devant l'Europe*, Paris, 1858, Ediția II, pp. 142-143.

examinarea dezideratelor Divanului Munteniei, care și-a încheiat lucrările la 26 (14) decembrie 1857.

Deputații munteni s-au mărginit să formuleze și să dezvolte următoarele patru puncte, expuse în procesul verbal nr. VII:

„I. Garanțarea autonomiei și a drepturilor internaționale — așa cum sînt definite altă dată și celelalte prin Capitulațiile încheiate între țările române și Sublima Poartă suzerană în anii 1393, 1460 și 1513¹ — precum și garanțarea neutralității teritoriului moldo-român.

II. Unirea României într-un singur stat și sub un singur guvern.

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 3/1975.

III. Principe strîin cu tron ereditar, ales dintr-una din dinastiile domnitoare ale Europei, ai cărui urmași, născuți în țară, vor fi creștini în religia țării.

IV. Guvern constituțional reprezentativ și, în conformitate cu vechile uzanțe ale țării, o singură adunare generală, care să se sprijine pe o largă bază electorală în așa fel încît să reprezinte interesele generale ale populației române.

Comisia trebuie să constate, în primul rînd, poziția în care se găsește prin împrejurările care i-au fost create. Instrucțiunile ulterioare pe care membrii Comisiei le-au primit din partea guvernelor lor, punîndu-i în imposibilitatea de a discuta problemele la care

se referă exact dezideratele sus-menționate, rezultă că această Comisie nu poate aborda în raportul său colecția niciuna din problemele asupra cărora s-au pronunțat în exclusivitate volurile Divanului Munteniei.

Nu este de asemenea competența Comisiei nici de a constata dacă modul de a proceda al sus-menționatei Divan și regulamentele adoptate pentru desfășurarea dezbaterilor sale sînt sau nu conforme cu prevederile firmărilor de conacare; căci Comisia nu a participat de la elaborarea acestui document, iar mandatul său nu o autorizează cituși de puțin să-l interpreteze sensul.

Memorandul Divanului Munteniei constituie o anexă a raportului de față; dată fiind importanța sa, acest document merită să fie examinat și evaluat în ansamblul său;¹ iată de ce este destul de util de a intra aici într-o recapitulare amănunțită a conținutului său, ca și de a se face o analiză generală a actelor și deliberărilor înregistrate în procesele-verbale ale Adunării.

În consecință, Comisia, neputînd depăși limitele ce i-au fost impuse de formă remarcilor precedente, se va limita să semnaleze pe scurt următoarele fapte, fără a pretinde totuși că prin aceasta sînt mai puțin importante faptele pe care se obține de a le menționa în mod special.

Memorandul Divanului Munteniei scoate în evidență următoarele:

1. Principatele au respectat todeauna legăturile cu Imperiul otoman și Divanul declară că recunoașterea drepturilor Principatelor nu poate decît să sporească puterea acestui imperiu.

2. Memorandul definește natura legăturilor existente între Sublima Poartă și Principale, căutînd de asemenea să stabilească care sînt drepturile acestora din urmă. Documentul arată că drepturile își au rădăcina în vechile tratate care recunosc Principatelor deplinul exercițiu al suveranității interne și externe. Sprijinindu-se pe autoritatea lui Vattel², care susține că tributul plătit de un stat nu îl privează de suveranitate, memorandul ține să precizeze că raporturile dintre Principale și Sublima Poartă erau similare celor existente între două state independente, din care unul se obligă să plătească tribut în schimbul unei protecții și nu a unor legături de la vasa la suzeran.

3. Cerînd unirea Principatelor pentru a satisface dezideratele țării și drept un mijloc de a-i mări resursele, memorandul scoate în evidență rivalitățile și invidiile familiilor pămîntene pentru a conchide că este imposibilă constituirea unui guvern stabil sub unul din membrii acestor familii și a demonstra necesitatea imperioasă de a se așeza pe tronul Moldo-Valachiei un prinț aparținînd uneia din casele suverane ale Europei. Înaltele puteri vor aprecia, adaugă memorandul, că fără un principat străin, suferințele țării, deparfe de a îneca, nu ar face decît să sporească.

¹ Este vorba despre Actul dezvoltător votului Adunării ad-hoc a României, din 9/21 octombrie, publicat în *Magazin Istorie*, nr. 6/1975.

² Diplomat și jurist elvețian (1714-1767).

4. În virtutea Capitulațiilor deja învocate, Divanul stabilește dreptul națiunii de a-și alege principi de unde va crește de cîștig și de a-și declara ereditari. Totuși, înaltele puteri fiind mai competente în această alegere, Divanul își exprimă încrederea în înțelepciunea lor și se declară conștient că principiile alese de Congres vor fi primite ca și cînd ar fi alese națiunii însăși.

5. Declarînd că principiul reprezentativ a fost din todeauna în vigoare în instituțiile țării, memorandul afirmă că Principatele nu au simțit niciodată nevoia unui senat și nici nu au dispus de elementele sale constitutive. În această privință Comisia socotește de datorie ei să remarcă că istoria nu vine în sprijinul acestei ultime afirmații.

Conform memorandului, Principatele doresc, așadar, să aibă o singură adunare, pusă pe baze suficiente de largi pentru a reprezenta toate clasele populației.

6. Memorandul declară, în repetate rânduri, că numai prin îndeplinirea tuturor dezideratelor exprimate, poporul moldo-valah ar putea fi satisfăcut.

7. Adoptînd concluziile raportului anexat, prezentat de una dintre comisiile sale la 2 (14) decembrie 1857, Divanul se consideră învestit cu drepturile suveranității naționale și cu îndreptarea de a face legea electorală.

Comisia trebuie să constate că această îndreptare nu a fost niciodată acordată Divanului.

8. După ce s-a declarat incompetent să trateze problemele interne, susținînd că aceste probleme sînt subordonate vitoarelor organizări politice a țării, Divanul recunoaște necesitatea unor reforme, dar constată că rețetele țării provin nu atât din existența unor legi imperfecte cît din neaplicarea lor.

Trecînd la studiarea actelor Divanului Moldovei care și-a încheiat lucrările abia la 21 decembrie 1857 (2 ianuarie 1858), Comisia constată, mai întâi, că această adunare a mers inițial pe un drum analog celui urmat de către Divanul Munteniei, formulîndu-și dezideratele în următoarele cinci puncte:

I. Respectarea drepturilor Principatelor și îndeosebi a autonomiei lor potrivit conținutului vechilor Capitulații încheiate de ele cu Sublima Poartă în 1393, 1511 și 1634.

II. Unirea Principatelor într-un singur stat cu numele de România.

III. Un principat străin ereditar, ales dintre dinastiile domnitoare ale Europei, și ai cărui moștenitori vor fi crescuți în religia țării.

IV. Neutralitatea teritoriului Principatelor.

V. Încredințarea puterii legislative unei Adunări generale în care vor fi reprezentate toate interesele națiunii. Toate aceste drepturi sub paranta constituției puterilor semnalate ale Tratatului de la Paris³.

Dezideratele exprimate de Divanul Moldovei sînt deci identice, în ceea ce privește fondul, cu cele formulate de Divanul Munteniei; iată de ce motivele care au determinat Comisia să nu intre în aprecierei acestora din urmă, îi impun astăzi aceeași rezerva cu privire la hotărîrile sus-arătate ale Adunării făcute la Iași.

Divanul Moldovei a mers pe un drum mai direct pentru a ajunge la același rezultat ca și Divanul Munteniei, adoptînd pur și simplu, cu unanimitate minus două voturi, motiunea unuia dintre membrii săi, sprijinită

de un alt deputat, după discursul căruia Adunarea s-a declarat suficient de edificată. Intențindu-se pe o serie de considerații, această motiune dezvoltă următoarea argumentare:

Adunarea Moldovei se străduie să stabilească în primul rînd că vechile Capitulații recunosc poporului deplina exercitare a suveranității interne și externe și „că, în consecință, ea nu își asună obligația de a recunoaște mai presus de ea o putere legislativă străină”. Totuși, Divanul nu invocă în sprijinul declarației sale textul integral al vechilor Capitulații, cum a făcut Divanul Munteniei. (Vezi anexa justificativă la memorandumul muntean). Recunoștință în aceste limite drepturile Sublimei Porți, Divanul Moldovei este de părere: că reformele pe care le comportă reorganizarea cerută de interesele naționale, materiale și morale, nu ar putea fi circumscrise decît de înseși aceste drepturi, „pe care românii, spune Divanul le-au respectat todeauna și pe care le vor respecta în toată integritatea lor”.

Cauza unirii celor două Principale, sub guvernul ereditat al unui principat, aparținînd unei dinastii domnitoare a Europei, este susținută de Divanul Moldovei prin argumente aproximativ analoge celor avansate de Divanul Munteniei.

Or, Comisia trebuie să remarcă, că, chiar dacă ereditatea în aceeași familie a existat în fapt și prin forța împrejurărilor în cele două Principale, pe parcursul unor anumite perioade din istoria lor, ea nu a existat de jure, dată fiind că principiul electiv a fost todeauna în vigoare, rezervîndu-se însă Sublimei Porți dreptul de investitură începînd cu epoca la care s-a stabilit acest drept.

În ceea ce privește alegerea principelui care ar urma să fie solicitat să conducă cele două Principate Unite, Divanul încredințează această problemă puterilor suverane, așa cum a făcut și Divanul Munteniei.

El cere în plus neutralitatea teritoriului, încredințîndu-și găsescă izvorul în articolele 26 și 27 ale Tratatului de la Paris. În sfîrșit, declară că se înțelegiaz pe vechile obiceiuri ale țării, el reclamă „ca puterea legislativă să fie încredințată unei Adunări generale în care vor fi reprezentate toate interesele poporului”.

După ce a exprimat astfel dezideratele poporului în privința puterilor constitutive ale viitoarelor sale guvernați, Divanul Moldovei nu a crezut de cuvință, ca cei al Munteniei, să se oprească la această primă parte a misiunii sale și, adoptînd un procedeu diferit de cel aplicat la București și, mai conform cu scopul convocării sale, el a hotărît să trateze un anumit număr de probleme de interes general.

Acste probleme, într-un număr limitat, inițial la 12, ridicate apoi la 14 și, în sfîrșit, la 19, au fost discutate în sinul Divanului în următoarea ordine:

1. Libertatea culeteror cu restricții prevăzută prin Capitulații.

2. Organizarea forței armate naționale în vederea sistemului defensiv al Principatelor.

3. Egalitatea în fața legii. Accesul tuturor românilor la toate funcțiile publice. Așezarea egală și generală a impozitului. Serviciul militar general.

4. Respectarea domiciliului și a libertății individuale.

5. Instituirea unei autorități sinodale centrale pentru problemele eclesiastice ale bisericilor române.

6. Separarea puterii legislative de cea executivă.

7. Obligația străinilor de a se supune legislației țării.

8. Dreptul Principatelor de a-și stabili în mod liber relațiile comerciale.

9. Rectificarea frontierelor Principatelor de către o comisie europeană.

10. Drepturi politice pentru autohtonii de toate riturile creștine.

11. Independența magistraturii față de administrația propriu-zisă.

12. Respectul proprietății.

13. Îndărmăntul public gratuit și obligatoriu în toate orașele și comunele țării.

14. Responsabilitatea ministrilor.

15. Respingerea constituirii unui senat. Dezideratul unei singure Adunări.

16. Tributul care urmează a fi plătit Porții.

17. Rectificarea frontierelor dintre Principale și Imperiul otoman de către o comisie europeană.

18. Cererea de a se preciza calea pe care Principatele vor putea solicita intervenția puterilor garante în cazul unei violări a drepturilor lor.

19. Intrinsecul celor două Divane pentru votarea legii ecloale.

În ceea ce privește primul punct, care se ocupă de libertatea cultelor, Divanul a votat în felul următor: „Religia dominantă în România este religia ortodoxă orientală; practicarea cultelor celorlalte religii recunoaște ea în liberă cu restricția prevăzută prin Capitulații”.

Acest vot efectuat în cea de-a 11 ședință, la 25 octombrie 1857, nu face decât să confirme statu-quo-ul existând din timpuri străvechi.

În plus, reprezentanții Austriei, Franței, Prusiei, Rusiei și Sardiniei o consideră confirmare a principiilor consacrate de Congresul de la Paris.

Dar, asupra acestui punct există anumite divergențe de opinii și dl. reprezentant al Turciei în Comisie remarca, în primul rând, că restricția pe care Divanul Moldovei dorește să o aducă prin votul sus-menționat religiei mahomedane este contrară spiritului secolului și practicilor actuale din Imperiul otoman; în consecință, socotește votul sus-menționat al Divanului Moldovei ca inadmisibil.

Dl. reprezentant al Rusiei în Comisie este de părere că restricția formulată prin hotărârea Divanului Moldovei la adresa liberului exercițiu al cultului musulman este pur politică; ea trebuie legată de Capitulații, care interzic sușilor musulmani ai puterii suzerane să se stabilească în Principate; de vreme ce interdicția trebuia să fie menținută, restricția este consecința ei naturală.

Dl. reprezentant al Marii Britanii în Comisie se raliază la părerea colegilor săi din Austria, Franța, Rusia și Sardinia care opinează că hotărârea emisă de Divanul Moldovei confirmă starea de lucruri existentă din vremuri imemorabile. Dar, pentru a-și exprima părerea personală mai limpede, el nu ezită a se pronunța în favoarea principiului general al libertății cultelor fără alte restricții decât cele pe care le-ar putea impune necesitatea de a se menține buna învințuire.

Cil despre restricția specială pe care Divanul Moldovei o leagă de vechile hatisherife, sir Henry Bulwer consideră, ca și dl. de Bastily, că dată fiind legătura cu hatisherifele sus-menționate

pe care Comisia nu are căderea să le interpreteze, această restricție trebuie să fie lăsată pe seama hotărârii Congresului.

Cel de-al doilea punct privește organizarea forței armate naționale, organizare la baza căreia Divanul cere să fie puse principiile enunțate mai jos:

„1. Organizarea forței armate naționale pentru a asigura neutralitatea și sistemul defensiv al Principatelor Unite și, în caz de invazie, a posibilității de a mobiliza o forță suficientă.

11. Recunoașterea dreptului Principatelor de a putea construi fortificații de apărare.

111. În nici o împrejurare și în nici un moment, aceste fortificații nu vor putea fi ocupate decât de către trupele armatei naționale a Principatelor.

IV. În nici un caz, trupele Principatelor nu vor putea fi folosite decât la apărarea țării”.

Evident că vorbeasem în acest raport de organizarea militară actuală a Principatelor, Comisia se miră că se remarcă cu privire la hotărârea Adunării Moldovei despre dezvoltarea ulterioară a sistemului militar, că aceasta trebuie să fie subordonată instituțiilor, precum și poziției politice a țării.

Date fiind instrucțiunile speciale care exclud problemele de acest tip din dezbaterile Comisiei, aceasta se abține să emită o părere în problema de față.

Totuși, dl. reprezentant al Imperiului otoman își formulează încă de pe acum rezerve în lumina drepturilor speciale ale Sublimei Porți față de forțele armate și lucrările de fortificații de toate categoriile.

Privitor la punctele de interes general cuprinse sub nr. 3 al seriei sus-îndicate, Divanul Moldovei a deliberat în cea de-a 12-a ședință, din 29 octombrie 1857, și a emis cinci deziderate astfel formulate:

a) Abolirea privilegiilor de clasă în România.

b) Egalitatea tuturor românilor în fața legii.

c) Așezarea echitabilă și generală a impozitelor, proporțional cu averea fiecăruia, fără nici o deosebire.

d) Obligatorietatea generală a serviciului militar.

e) Accesul tuturor românilor la toate funcțiunile publice.

Comisia observă că există privilegiile politice inerente ansamblului instituțiilor unei țări; există de asemenea altele care favorizează condiția particulară a claselor sau a indizilor, independent de aceste instituții.

În privința celor dintii, neputând emite o opinie asupra viitoarelor condiții politice ale țării, Comisia nu poate să se pronunțe nici asupra lor. Dar, în privința celor din categoria a doua, în care se includ, firește, scutirea de impozit și inegalitatea în fața legii, Comisia este de părere că abolirea lor este justă și necesară.

Cel de-al patrulea punct: Respectarea domiciliului și a libertății individuale a fost discutat în ședința din 31 octombrie 1857 (protocol nr. 13) și formulat de către Adunare precum urmează:

„1. Respectarea domiciliului și a libertății individuale.

2. Supunerea fiecărui celdăean magistraturii stabilite prin lege.

3. În nici un caz nu se vor putea crea comisii sau tribunale speciale”.

Reprezentanții Austriei, Prusiei, Rusiei și Turciei consideră aceste principii prea abstracte și prea generale pentru a oferi Comisiei o bază suficientă de evaluare a aplicabilității lor la necesitățile și moravurile țării. Or, în momentul în care puterile constitutive ale acestei țări nu sînt încă determinate și cînd legislația, înainte de toate, trebuie să fie pusă în raport cu gradul de civilizație națională nu ar fi prudent să se adopte anticipat și fără rezervă ca drepturi fundamentale, principii abstracte și absolute, asemenea celor emise de Divanul Moldovei în această problemă.

Reprezentanții Franței, Marii Britanii și Sardiniei aderă întru totul la principiile privind respectarea domiciliului și a libertății individuale, enunțate de Divanul Moldovei spre a servi de bază legislației viitoare. Dar, ei nu pot ține cu vederea că s-ar putea fi împrejurări excepționale, cărora aplicarea regulată a acestor principii tulerare va trebui neapărat să li se subordoneze.

Cel de-al cincilea punct: Instituirea unei autorități sinodale centrale pentru problemele eclesiastice ale bisericii române, a fost discutat în ședința din 4 noiembrie 1857 (protocol nr. 14). Adunarea votînd următoarea hotărâre.

„1. Recunoașterea în Principatele Unite a independenței bisericii ortodoxe orientale față de orice altă autoritate eclesiastică, cu păstrarea, totuși, sub raportul dogmelor, a unității de credință cu biserica ecumenică a Orientului.

2. Instituirea unei autorități sinodale centrale pentru problemele spirituale, canonice și disciplinare, în sinul căreia va fi reprezentat de asemenea clerul mîrean al fiecărei diocese.

3. Nici mitropolitul, nici episcopii țării nu vor putea fi aleși nicodată și cu nici un chip dintre străini sau celdăeni naturalizați”.

Această hotărâre se sprijină pe cîteva considerente, dintre care primul este scos, prin instrucțiunile speciale, de sub competența Comisiei, dat fiind că se referă la interpretarea dată de Divan drepturilor de suveranitate și de autonomie naționale. Comisia ține să observe că rezerva, pe care și-o impune în cazul de față se va aplica în același mod în toate cazurile viitoare în care Divanul va recurge la aceeași interpretare a drepturilor sale.

Odată făcute aceste rezerve, Comisia nu ezită să recunoască că biserica ortodoxă orientală a Principatelor pare să beneficieze de o deplină independență administrativă întrucl ea nu recunoaște decât în materie de dogmă supremația și jurisdicția canonică a Scaunului patriarhal de la Constantinopol. Art. 360 al Regulamentului organic al Munteniei și art. 412 al Regulamentului organic al Moldovei stabilesc, „potrivit dreptului vechi al țării și uzanțelor în vigoare”, modul de

1 Datele calendaristice sînt în stil vechi — n.r.

alegere a capilor bisericii, specificând că dreptul de recunoaștere canonică rezervat Scaunului patriarhal privește numai mitropolitul.

Cu această restricție, dezideratul de autonomie al bisericii Moldovei corespunde stării de lucruri actuale. Trebuie totuși remarcat că, formulând ca un deziderat ceea ce, conform afirmațiilor sale există deja în drept, Divanul a sosit și că trebuie să se întemeieze pe următorul considerent:

„Patriarhii Constantinopolului se străduiesc și astăzi să știrbească independența capilor bisericii din Principate și, adesea din motive politice, să exercite chiar o presune depășindu-și orice competență, asupra mitropoliților și, prin intermediul lor, asupra Principatelor înseși”.

Dezideratul instituirii unei autorități sinodale pentru Principatele unite într-un singur stat autonom, se va realiza numai în funcție de condițiile în care Congresul va pune cele două țări. După părerea Comisiei, problema pare, în orice caz prin însăși natura sa, să necesite negocieri prealabile și directe între cele două biserici, adică între cea de la Constantinopol și cea a Principatelor, pentru că este vorba pur și simplu de schimbarea unor legături spirituale care, de la pătrunderea creștinismului, nu au încetat să existe între biserica română și cea de la Constantinopol. Problema este deci bilaterală și vizează drepturile bisericii ecumenice.

Dezideratul conform căruia nici mitropolitul, nici episcopii țării nu vor putea fi aleși niciodată și cu nici un chip dintre străini sau cetățenii naturalizați (în traducerea franceză a procesului verbal nr. 13, se spune împădimentării — n.r.), corespunde dispozițiilor Regulamentului organic care stabilește că „mitropolitul și episcopii dieceozilor vor fi aleși din rîndul clerului pămîntean”.

DL reprezentant oman consideră de datoria sa să observe că dezideratul de constituire a unei autorități sinodale centrale, implicând o separare între biserica Moldovei și cea de la Constantinopol, aduce un grav prejudiciu drepturilor bisericii grecești, care nu ar putea, în nici un caz, negocia într-o problemă atât de importantă și delicată fără încuviințarea prealabilă a Sublimei Porți.

Cel de-al **șaselea punct**, dezbătut în ședința din 6 noiembrie 1857 (protocol nr. 15), arată că Divanul Moldovei dorește „separarea puterii legislative de cea executivă”.

Considerentele stînd la baza acestui deziderat tind să demonstreze că el nu este decît dezvoltarea principiilor fundamentale ale viitoarelor organizări a țării, principii adoptate prin votul adunării în ședința din 7 octombrie.

Dar, întrucît Comisia nu are competența să examineze amintitele principii și se impune aceeași rezervă cu privire la consecințele lor așa cum au fost formulate de Divan.

Cel de-al **șaptelea punct**, care se ocupă de punerea străinilor sub jurisdicția țării, a fost dezbătut în ședința de la 6 noiembrie 1857 (procesul verbal nr. 15) a Divanului Moldovei.

Cu prilejul discutării acestui deziderat și a considerentelor, ample motivate, pe baza cărora Divanul și-a formulat concluziile, în sfîrul Comisiei s-a manifestat o divergență de opinii care se referă la jurisdicția exercitată de consulatele străine în Principate.

DL reprezentanți ai Turciei scoate în evidență că hotărîrea Divanului Moldovei, privind punerea străinilor sub jurisdicția țării, semnifică, cu alte cuvinte, abolirea tratatelor existente între Sublima Poartă și puterile străine. Guvernul imperial nu va ezita să adere la acest principiu în cazul cînd puterile vor fi de acord să desființeze jurisdicția specială, sub care sînt puși supușii lor care locuiesc în Turcia; nu poate admite însă pretenția Principatelor de a se situa, din punct de vedere al drepturilor internaționale, pe o poziție excepțională în comparație cu celelalte părți ale Imperiului. El speră că onorabili săi colegi nu vor ezita să-i împărtășească părerea în această privință. Cîi despre abuzurile de care se plînge Divanul Moldovei, ele sînt inerente sistemului.

În considerentele aduse în sprijinul acestui deziderat, domnii reprezentanți ai Franței, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei și Sardiniei văd două probleme distincte:

1. Un protest al Divanului împotriva aplicării absolute în Principate a tratatelor existente între Sublima Poartă și puterile creștine și preexistența jurisdicției consulară.

2. Plîngerii contra extinderii abuzive date în ultimă instanță acestei jurisdicții.

În privința considerentelor din prima categorie, reprezentanții sus-menționați recunosc că problema, prin însăși natura ei, depinde de hotărîrea puterilor, dar se consideră îndreptățiți să observe că jurisdicția respectivă dă loc la mari inconveniente și că ar fi, așadar, de dorit să fie abolită de îndată ce tribunalele țării vor oferi suficiente garanții.

În privința plîngerilor din a doua categorie de considerente referitoare la abuzuri care sînt manifeste și care crează greutăți administrației, reprezentanții sus-amintiți sînt de părere că ar trebui luate măsuri pentru a se constata imediat valabilitatea acelei acuzații și pentru a suprima fără întârziere toate abuzurile ce nu sînt inerente sistemului însuși.

DL reprezentanți ai Austriei observă că, în conformitate cu dispozițiile firmanului de convocare, Dicavarile ad-hoc nu aveau ca misiune „decît să exprime dezideratele Principatelor cu privire la revizuirea statulelor și regulamentelor în vigoare”.

Abordînd, așadar, problema jurisdicției consulare, exercitată în aceste țări pe baza convențiilor existente între Sublima Poartă și toate puterile europene, Divanul Moldovei și-a depășit în mod evident sfera atribuțiilor sale, delimitate clar prin amintitul firman, deoarece a exprimat deziderate referitoare la revizuirea nu a regulamentelor și statulelor, ci a tratatelor internaționale în vigoare, revizuire a cărei admisibilitate, de altfel, nu s-ar putea discuta decît între Sublima Poartă și puterile care au încheiat cu ea sus-menționatele convenții.

Cîi despre plîngerile pe care Divanul Moldovei le-a formulat împotriva ex-

tinderii abuzive a jurisdicției respective, dl. de Liehman declară că, după o serie de informații precise, pe care a avut grijă să le strîngă în legătură cu gestiunea Consulatelor Austriei din Principate, nu a avut loc o asemenea extindere din partea lor și ele exercită această jurisdicție, astăzi ca și în trecut, în limitele stricte ale tratatelor. El mai ține să scoată în evidență că guvernul imperial austriac controlează în modul cel mai activ sus-menționatele consulate, nu tolerează din partea lor nici un abuz și, de îndată ce se înțelege unul, îl reprimă cu cea mai mare severitate. Cu alare, propunerea făcută de domnii reprezentanți ai Franței, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei și Sardiniei nu își are obiect în ceea ce privește consulatele Austriei.

Cel de-al **optulea punct**. Discuția Divanului Moldovei, în ședința a 16-a, din 9 noiembrie 1857, asupra dreptului Principatelor de a-și stabili în mod liber relații comerciale, arăd drept rezultat un deziderat astfel formulat: „Puterile garante să binevoiască a recunoaște străvechii și imprescriptibilul drept al Principatelor Unite de a-și reglementa ele însele relațiile comerciale cu alte state”.

Cel de-al **nouălea punct** de interes general asupra căruia Divanul Moldovei a deliberat în cea de-a 17-a ședință, din 12 noiembrie 1857, se referă la rectifierea frontierelor Principatelor de către o Comisie europeană. Acest deziderat înlemnește pe o serie de considerente, a fost formulat după cum urmează:

„Recunoașcînd vechiul și imprescriptibilul drept al Principatelor de a-și reglementa ele însele frontierele care le despart de statele vecine, puterile garante să binevoiască a le acorda și rectifierea frontierelor Principatelor de către o Comisie europeană”.

Dezideratele enunțate la punctele 8 și 9, referindu-se la probleme care nu intră în atribuțiile sale, comisia se mărginește să le înregistreze.

În legătură cu punctul 8, dl. reprezentanți ai Turciei prezintă următoarele observații:

După înfuleșul ce i-l atribuie autorii acestui moțiun, dreptul recunoscut de Divanul Moldovei de a-și stabili în mod liber relații comerciale are în vedere capacitatea de a încheia tratate cu Puterile străine, capacitate inerentă suveranității și independenței politice, de care Moldova nu a beneficiat în nici o perioadă după supunerea sa față de Imperiul otoman. În consecință, Saefi Effendi este convins că refuzul Sublimei Porți de a accepta acest punct va intrîni, fără îndoielă, aderența unanimă a Puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris.

În privința celui de-al **zecelea punct** de interes general, asupra căruia Divanul Moldovei a deliberat în ședința a 17-a, din 12 noiembrie 1857 și care avea drept obiect drepturile politice ce urmează a fi acordate pămînturilor de orice rîi creștin, Divanul — după lungi și furtunoase discuții, neputîndu-se pune de acord asupra adoptării acestui principiu, deși el avea sprijinul și călduroasa recomandare a comisiei înscrînate de Divan cu examinarea acestor chestiuni — a stabilit în cele din urmă, cînd problema respectivă trebuie lăsată de-a parte, fiind de competența viitoare Adunării legislative.

Constatînd acest fapt, Comisia de reorganizare consideră totuși că nu poate trece sub tăcere că argumentele pe care le-a invocat comisia Divanului

— Afirmatie inexactă — n.r.

mai sus-menționat în favoarea admiterii tuturor creștinilor autohtoni, fără distincție de rit, par a fi de natură să merite atenția cea mai serioasă din partea Congresului, dat fiind: că în Moldova numărul creștinilor aparținând altor biserici decât cea de rit grec oriental este important; că, în deosebi, există în acest Principat o numeroasă populație armeană și catolică, totalizând peste 50 000 suflete; că populația amintită este supusă aceluiași obligații fiscale, de cloacă și de servicii militare ca și țărânii de rit ortodox și că ar fi, în consecință, pe cât de nedrept pe atât de primejdios de a lipsi respectiva populație de drepturi politice numai din cauza religiei sale; în sfârșit, că alți clerici catolici și comunitatea armeană din Moldova au adresat Comisiei memorii bazate pe argumentele cele mai concludente, împotriva excluderii pămintenilor de diferite confesiuni creștine de la exercitiul drepturilor politice.

Sir Henry Bulwer adaugă la aceste observații că speră că pe viitor israeliții vor fi tratați în Principatele creștine cu aceeași toleranță de care s-au bucurat dinlăuntru în restul Imperiului otoman.

Deși recunoaște că această problemă este de resortul viitoare legislații, dl. reprezentant al Rusiei relevă că catolicii din Moldova beneficiază de toate drepturile politice; printre ei unii sînt proprietari și boieri și au luat parte la alegeri. Articolul I din legea împămintenirii în Moldova fiind identic cu articolul I al legii înscrise în Regulamentul organic din Muntenia, recunoaște implicit acest drept tuturor riturilor creștine. Restricția adusă prin articolul IV al aceluiași legi a fost adăugată de către Adunarea de revizie a Moldovei. Situația morală și socială a ereurilor din Moldova este de asemenea natură încît admiterea lor printre cei ce beneficiază de drepturi politice și desființarea unor anumite restricții legale care îi vizează pot aduce mari neajunsuri. În orice caz, însă, există o obligație care ar trebui impusă oricărei comunități ce ar beneficia de plenitudinea drepturilor politice — anume că clerul și biserica acestei comunități să se supună legilor țării, înlocuind ca și biserica autohtonă. Deoarece ar fi o anomalie să se acorde populației respective beneficiul tuturor drepturilor politice, iar clerul și biserica să se bucure de privilegiul extraterritorialității; totuși, așa se înțelege în Principate, unde clerul și biserica catolică se află în momentul de față sub jurisdicția consulatelor Austriei, nefiind, prin urmare clișii de pufin supuse legilor țării.

Cel de-al unsprezecelea punct de interes general, abordat de Divanul Moldovei la o 18-a ședință, din 14 noiembrie 1857, se referă la independența magistraturii față de administrația propriu-zisă.

Holdirea Divanului a fost formulată în următorii termeni:

„Adunarea dorește ca viitoarea reorganizare a României să aibă drept principii fundamentale:

1. Completa independență a ramurii judecătorești de ramura administrativă.

2. Imanovibilitatea judecătorilor. Modul de realizare va fi stabilit de viitoarea Adunare legislativă.”

Aceste deziderate se sprijină pe cîteva considerente, dintre care unele nu enunță decît principii generale și cunoscute, pe cînd altele privesc împrejurări locale. Divanul învoacă, în sfârșit, în favoarea dezideratelor sus-menționate dispozițiile prevăzute în articolele 279, 285, 302, 318 și 335 din Regulamentul organic.

Printre considerentele privind împrejurările locale, Comisia ține să releve în mod deosebi, întrucit pare a fi destul de înțeleasă, pe cel care afirmă „că s-a constatat dintr-o experiență recentă că datorită faptului că puterea administrativă propriu-zisă nu este suficient separată de puterea judiciară, au rezultat numeroase inconveniente și abuzuri.”

Cu privire la articolele sus-menționate din Regulamentul organic, care sînt invocate de către Divan, Comisia observă că art. 279 stabilește separarea puterilor administrativă și judiciară.

Totuși, Comisia a fost nevoită să constate că, în ciuda acestui principiu și încălcînd limitele legii prin care se încredințează supravegherea tuleră asupra mersului justiției, puterea administrativă a intervenit, din nefericire, în cîteva cazuri, nu numai în accele de procedură, ci pînă și în sentințe. Or, împotriva acestui abuz ar fi necesare garanții.

Art. 285 recunoaște ca fiind salutar principul imanovibilității magistraturilor, dar lasă pe seama domnului și a Adunării generale ordinare să statueze, după un termen de nouă ani, „dacă principul imanovibilității slujbaşilor din ramura judiciară va putea fi aplicat fără inconvenient”, în care caz rămîne ca domnul și Adunarea să-l adopte și să-l pună în practică, posibilitate de care pînă acum guvernul Moldovei nu a făcut totuși uz.

Comisia nu scoate că poate recomanda în momentul de față, adoptarea fără rezerve a principiului imanovibilității judecătorilor, oricît de salutar ar fi el în sine.

Comisia își va motiva această opinie în capitolul din raport consacrat organizării justiției din raportul său.

Cel de-al doisprezecelea punct — respectarea proprietății — a fost adoptat în unanimitate și fără dezbateri în ședința din 18 noiembrie 1857 și semnal, două zile mai tîrziu, în a 20-a ședință, din 20 noiembrie.

Acest principiu este o condiție atît de esențială pentru orice guvernări conforme tuturor regulilor, încît Comisia se abține de a-l mai corobora, indiferent de considerente.

În aceeași ședință, Adunarea a adoptat, totodată, principiul următor:

Cel de-al treisprezecelea punct: învătămîntul public grațios și obligatoriu în toate orașele și în toate comunele țării.

Comisia nu poate subscrice la un principiu conceput în termeni atît de absoluți. Căci, pentru a ști pînă la ce anume treaptă poate fi aplicat învătămîntul grațios, ar trebui cunoscute dinainte resursele pe care guvernul le-ar putea alocă într-o proporție justă, unde asemenea scop. Dar Comisia își

face datoria de a semnală starea de înăprieare în care se află, mai mult sau mai puțin, toate ramurile învătămîntului public, atît cel elementar cît și cel superior. Este de dorit, așadar, ca guvernul să depună străduințe necurmute, pe viitor, pentru a ameliora această stare de lucruri.

Cel de-al patrusprezecelea punct. Divanul a hotărît ca Moldovei, în ședința sa din 19 noiembrie 1857 (procesul verbal nr. 20) a formulat următoarele deziderate drept baze ale viitoare organizării a României:

„1. Responsabilitatea miniștrilor în fața Adunării generale.

2. O lege specială, totată de Adunare, în prima sa ședință va înființa tribunalul înscădrit să judece pe miniștrii puși sub acuzație de către Adunare.

3. În nici un caz, miniștrii condamnați nu vor putea fi grațiați de șeful statului.”

Principiul responsabilității miniștrilor este o consecință a formei constituționale pe care Divanul Moldovei o are a pierdut-o din vedere în nici una din deciziile sale asupra viitoare guvernării a țării. Principiul presupune, înainte de toate, un principe sovran, limitat la exercitarea autorității de către o Adunare reprezentativă. Bizuindu-se pe acest principiu, exprimă speranța de a vedea că se traduce în fapt o responsabilitate care, conform considerentelor aflate la baza holdirii, a fost deja recunoscută în principiu de către Regulamentul organic. Dar așa cum o preînțează Regulamentul, această responsabilitate diferă considerabil de cea care ar putea decurge din sistemul constituțional. Potrivit dispozițiilor Regulamentului organic, Adunarea generală nu are decît dreptul de reprezentare pe lîngă șeful statului, precum și dreptul de a semnală vaterile în comportarea funcționarilor cu răspundere. Trimiterea lor în judecată este, însă, de competența principelui.

Comisia nu poate, prin urmare, să considere dezideratul amintit al Divanului Moldovei drept o consecință izvorînd din Regulamentul organic; este mai degrabă un principiu care poate purcede dintr-o nouă Constituție. Comisia se abține, prin urmare, de la orice opinie în această privință.

Mărginindu-se la starea de lucruri existentă, reprezentanții Franței, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei și Sardiniei își exprimă părerea că, așa cum este ea astăzi formulată, legea privind responsabilitatea funcționarilor este insuficientă.

Reprezentanții Franței, Prusiei, Rusiei și Sardiniei adaugă, de asemenea, că sistemul actual răpște eficacitatea oricărei legi privind responsabilitatea funcționarilor.

Cel de-al cincisprezecelea punct de interes general, asupra căruia Divanul Moldovei a deliberat în a 20-a ședință, din 20 noiembrie 1857 — deliberare ale cărei concluzii au fost semnate în ședința următoare din 23 noiembrie — se referă la respingerea instituirii unei Senat și la crearea unei singure Camere legislative.

Dezideratele emise de către Divan în această privință sînt formulate precum urmează:

1. Respingerea constituirii, în cadrul legislației României, a Senatului, indiferent sub ce formă sau denumire.

2. O singură Adunare legislativă, alcătuită — conform vechilor cutume, pe baze destul de largi și corespunzătoare gradului de cultură al populației — pe baza unui sistem electoral care să facă Adunarea reprezentativă pentru toate marile interese ale poporului.

3. Principelui i se recunoaște dreptul de a sancționa legile votate de Adunare, de a le supune unei a doua dezbateri și, în caz de refuz, de a pronunța dizolvarea Adunării și de a chema, prin aceeași ordonanță, la țară la noi alegeri.

4. Principele este obligat să sancționeze legile votate de Adunare în două legislaturi.

5. Deputaților li se interzice să accepte, din partea guvernului, pe toată durata sesiunii, funcții, demnități sau alte recompense, urmînd a fi considerați demisionari prin simplul fapt că au acceptat o singură funcție sau distincție dintre cele menționate.

Dintre considerentele care preced această decizie, Comisia nu socotește necesar să releve decît pe următorul, întrucît el explică adevăratul motiv pentru care Diconul a reînviat asupra unei probleme abordată în a 7-a sesiune din 7 octombrie (dată la care și-a formulat dezideratele cu privire la forma de guvernare și a puterii constituției).

„Considerînd că paragraful 28 din protocolul din 11 februarie 1856 al Conferinței de la Constantinopol, prin care s-a amînată amenințarea cu constituirea unui Senat, incompatibil cu obiceiurile, cu necesitățile, cu dezideratele și mai ales cu elementele naționale...”

Reproducînd textual acest considerent, Comisia nu poate să treacă sub tăcere faptul că afirmația relativă la obiceiurile țării și la elementele naționale nu corespunde istoriei deoarece Sfatul care — înainte de promulgarea Regulamentului organic în 1834, a ființat alături de domn, sub denumirea de Divan și care, cu concursul principelui, exercita puterea legislativă și executivă, pînă la un anumit punct, administrația domnului — nu a fost altceva decît un fel de Senat.

Sus-menționatele deziderate ale Divanului Moldovei nu sînt decît dezvoltarea mai precisă și mai amănunțită a dezideratelor privitoare la guvernul constituțional, pe care această Adunare dorește să le vadă aplicate în Principatele Unite într-un singur stat.

Cu toate că prin natura lor, aceste deziderate nu intră în competența Comisiei, aceasta ține totuși să emită părerea că ansamblul acestor dispoziții pare a fi compatibil cu situația din țară.

Cel de-al șaptesprezecelea punct. În ședința sa din 2 decembrie 1857 (proces verbal nr. 22), Divanul Moldovei a cerut „mărinimoasele puteri garante să binevoiască a rezolva problema tributului datorat Sublimei Porți de către Principatele în conformitate cu drepturile incontestabile ale acestora”.

Considerentele care preced această hotărîre demonstrează că obligația de plată față de Sublima Poartă au fost supuse la diferite fluctuații în perioada premergătoare introducerii Regulamentului organic. Apoi Divanul lasă să se întrevadă că Curtea Suzerană ar proiecta o majorare a tributului datorat de Principate și se ridică împotriva stipulației din

Tratatul de la Adrianopol care, la fiecare schimbare de domnitor, impune Principatului un tribut extraordinar, echivalînd cu suma fixată anual pentru tribut. Diconul pretinde, de asemenea, că această dispoziție este în contradicție cu vechile capitulații și cu prima necesitate a unui guvern stabil.

Comisia consideră că această problemă iese din competența sa, deoarece aici este vorba de tratate care, întrucît privesc drepturile Porții și privilegiile Principatelor, au rămas în toată vigoarea lor, fiind recent confirmate prin Tratatul de la Paris.

În procesul verbal nr. 26, ședința din 13 decembrie 1857, Adunarea Moldovei a formulat următoarele deziderate cu privire la cel de-al șaptesprezecelea punct de interes general: „Puterile să binevoiască să determine, cu ajutorul unei Comisii europene recificarea noii frontiere dintre Principatele Unite și Imperiul otoman, într-un mod conform cu drepturile imprescriptibile de proprietate, de libertate a navigației și de comerț, garantate Principatelor Române prin articolele 15, 21, 22 și 23 ale Tratatului de la Paris”.

Dezbatările care au avut loc pe această temă în sinul Adunării, precum și considerentele care preced hotărîrea se întemeiază:

1. Pe pretențiile pe care Moldova, încazată să le formuleze cu privire la drepturile ei de proprietate asupra Deltei Dunării, drepturi care, potrivit Adunării, sînt lezate prin ultimele dispoziții ale puterilor.

2. Pe fapte locale referitoare la situația creată prin actuala delimitare a orașelor Reni, Ismail, Chilia și Vilcoș.

Necoincîndu-se cu autorizată prin instrucțiunile sale să discute problemele ridicate prin dezideratul suscitât, Comisia trebuie să se mărginească prin urmare să semneze pur și simplu fațetă în raportul său.

Reprezentanții Franței, Marii Britanii, Rusiei și Sardiniei adaugă că faptele speciale enunțate în considerentele nr. 7 și 8 ale dezideratului Divanului Moldovei privitoare la orașele mai sus-menționate ar merita poate atenția Congresului.

Reprezentantul Rusiei relecă că, independent de faptele citate în considerentele dezideratului amintit, informațiile pe care a reușit să și le procure în acest domeniu dovedesc: că orașul Vilcoș, care nu are altă industrie decît pescuitul, pierzîndu-și comunicațiile cu marea prin delimitarea actuală este amenințat cu ruina în scurtă vreme; că orașul Ismail și-a pierdut, prin aceeași delimitare, grădina de zarzavaturi și grînarele de rezervă și că comerțul celorlalte orașe moldovene de pe malul Dunării se lovește de piedici.

Reprezentantul Turciei observă: că actuala delimitare dintre Principatul Moldovei și restul Imperiului otoman a fost realizată de o comisie alcătuită din delegații celor șapte puteri, la care a luat parte, cu vot informativ, un delegat al guvernului Moldovei, în persoana domnului cornic Constantin Negruzzi; că un tratat în semn, încheiat între cele șapte puteri, și ale cărui instrumente de ratificare au fost schimbate, a fixat definitiv această frontieră și nu mai există nici o posibilitate de revenire; în consecință, această problemă nu va mai trebui să constituie, după părerea lui Saefi Effendi, un obiect de deliberare pentru Congres. Dacă orașele

Moldovei, Reni, Ismail, Chilia și Vilcoș s-ar fi lăsat de pîdieci, așa cum pretinde Diconul Moldovei, membrii Comisiei însărcinați cu delimitarea ar fi remarcat și ar fi semnalat fără îndoială faptul Congresului, dar nici membrii Comisiei, nici sus-amintitul delegat al Moldovei pe lângă această Comisie nu au făcut nici un fel de observație în această privință.

Cel de-al optsprezecelea punct de interes general al Divanului Moldovei, formulat în ședința din 21 decembrie 1857 și în protocolul nr. 31, exprînd dezideratul: „Ca binevoitorile puteri să binevoiască a prevedea, ca și stabili, în viitoarele ședințe, o cale prin care Principatele Unite să poată cere și obține puternicul sprijin al marelui arșevag în cazul unor încălcări ale drepturilor lor, de indiferență unde ar veni ele”.

Comisia nu este în măsură să se pronunțe asupra acestei probleme. Referîndu-se la garanția colectată stipulată prin Tratatul de la 30 martie, reprezentanții Franței, Prusiei, Rusiei și Sardiniei recunosc utilitatea instituirii unei cîi legale și permanente care să rezolve pe viitor dificultățile ce s-ar putea fi.

DL reprezentanții otoman observă că dezideratul sus-menționat ține de nici mai mult nici mai puțin decît să stabilească un fel de protectorat asupra Principatelor, protectorat pe care Tratatul de la Paris l-a abolit definitiv. Sublima Poartă a dat dovezii suficiente că nu poate fi nici o intenție să violeze privilegiile și imunitățile acordate celor două Principate și că le-a respectat totdeauna cu sfințenie. Or, a crea o autoritate la care Principatele ar avea posibilitatea de a recurge de fiecare dată cînd ar crede că drepturile le-au fost lezate de către Sublima Poartă, ar fi o idee care nu numai a se manifesta în public nimeni nu ar fi de această, ci și a stîrni în Principate o continuă nemulțumire și a îndruma reaua voință și intrigă pe calea menită să înfrînă sciziunea și să provoace dezordine. Cîl despre încălcările drepturilor Principatelor, care ar putea proveni dintr-o altă sursă, Sublima Poartă este cea care are cădere, la nevoie, să le împiedice și să le îndrume. După părerea reprezentantului otoman, dezideratul respectiv al Divanului Moldovei este deci cu desăvîrșire inadmisibil.

Cel de-al nouăsprezecelea punct pe care Divanul Moldovei l-a formulat în ședința din 21 decembrie 1857 și pe care l-a semnat în protocolul nr. 31, încheie seria dezideratelor de interes general și este conceput astfel: „Puterile garante sînt rugate să-și dea asentimentul la convocarea celor două Adunări, la fel ca actuala, reunite într-o singură Adunare, însărcinată cu elaborarea viitoare legi electorale a României în conformitate cu principiul emis de Dicon asupra alcătuirii viitoare legislaturii, după ce va fi fost înfăptuită marea aspirație a națiunii române, exprîmată în ananina, la de Adunările de la Iași și București, cu alte cuvinte unirea celor două Principate într-un singur stat și constituirea definitivă a acestuia”.

Acest deziderat fiind în întregime subordonat traducerii în viață a aspirației de unire așezate, neavînd a-și exprîma nici o opinie, Comisia se mărginește și în cazul de față la simpla constatare a acestei hotărîri.

(Continuare în numărul viitor)

Muzică + politică + diplomatie = Paderewski

Cercetătorii polonezi și istoriografia mondială au primit de curând o sursă deosebit de interesantă de documentare. Sub egida Institutului de istorie al Academiei de Științe a Republicii Populare Polone¹ au fost publicate patru volume totalizând aproximativ 2 000 pagini de documente, aparținând cunoscutului pianist, compozitor și om politic Ignacy Jan Paderewski (1860-1941).

Aureolat de celebritatea muzicală, Paderewski și-a pus această glorie în slujba carierei sale politice. Documentele recent apărute — cea mai mare parte publicate în limbile originale — relevă intensă sa activitate pe scena diplomatică europeană și mondială. Documentele lăsate de Paderewski (a murit la 21 iunie 1941 în Statele Unite) însumează câteva zeci de mii de file și se află actualmente în Arhivele de stat din Varșovia, potrivit dorinței sale testamentare. Din cele 4 513 dosare, un mare număr se referă la istoria politică a Poloniei între anii 1890-1940.

Documentele reconstituie acțiunile în care s-au aflat angajați militanții pentru renașterea Poloniei la sfârșitul secolului trecut, acțiuni care au culminat cu lupta pentru crearea statului polonez independent în timpul primului război mondial, când Paderewski s-a aflat alături de marele scriitor Henryk Sienkiewicz în fruntea Comitetului general de ajutorare a victimelor războiului în Polonia; ulterior Paderewski și-a continuat activitatea politică ca reprezentant al Comitetului național polonez de la Paris în Statele Unite ale Americii. Sosirea lui Paderewski în decembrie 1918 la Poznań a fost semnalul declanșării insurjecției naționale împotriva ocupanților germani. Devenit simbol al mîndriei naționale poloneze, Paderewski este ales în ianuarie 1919 prim-ministru și ministru al Afacerilor Externe, reprezentînd de asemenea țara sa la Conferința de pace de la Paris. La sfârșitul aceluiași an, Paderewski renunță la funcțiile sale guvernamentale devenind reprezentant al Poloniei la conferințele internaționale, inclusiv la Liga Națiunilor. În 1921, el abandonează însă definitiv cariera diplomatică.

Acest moment nu a însemnat și despărțirea de politică. Paderewski a continuat să joace un rol proeminent în lumea politică poloneză. Reședința sa din Elveția a fost locul unde s-a format acel nucleu al opoziției cunoscut sub denumirea de Frontul de la Morges, care reunea o serie de personalități politice adverse ale liniei de apropiere de Germania, urmată de guvernul Pilsudski-Beck. După prăbușirea Poloniei în urma agresiunii naziste din septembrie 1939, Paderewski a devenit președintele Consiliului național (Parlamentul), iar prietenul său, generalul Władysław Sikorski — prim-ministru al guvernului în exil de la Londra și comandant-șef al forțelor poloneze din Occident.

Publicarea Arhivelor politice Paderewski este apreciată de istoricii polonezi ca o sursă documentară de o deosebită valoare și datorită faptului că distrugerile războiului au lăsat goluri enorme în depozitele poloneze. Grație manuscriselor de la diferitele personalități politice, precum și documentelor guvernamentale păstrate cu grijă de Paderewski în Elveția și donate acum poporului polonez, vor putea fi valorificate numeroase momente din istoria zbuciumată a luptei pentru independența Poloniei.

Doina MOTAȘ

¹ Institut Ossolineum Wrocław-Varșovia-Cracovia-Gdańsk, Comitet de redacție Halina Janowska, Tadeusz Jedruszczak, Czesław Madajczyk, Witold Stankiewicz.

PLANȘELE NOASTRE

① Chipul unui cărturar patriot, istoric și poet. Frescă de la Trei Ierarhi. În medallion: Casa Dosoftei din Iași, restaurată în ultimii ani (Mitropolitul Dosoftei, p. 46)

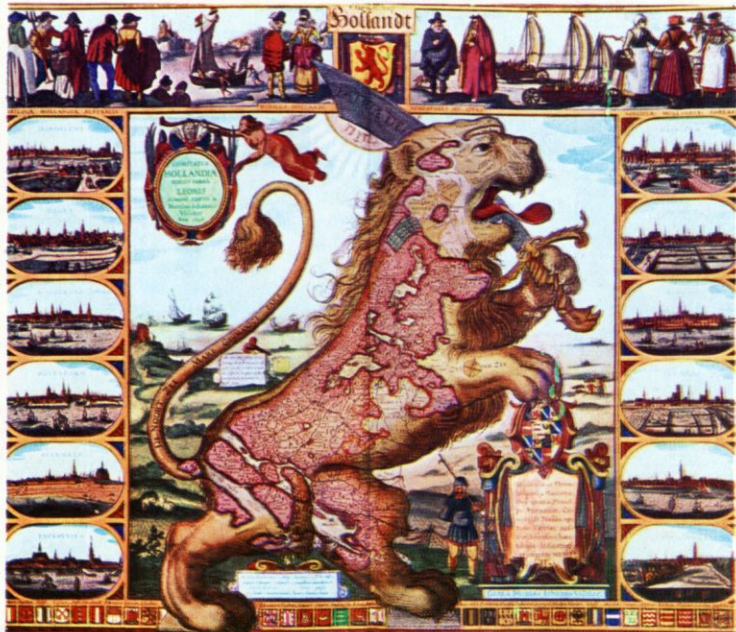
② O cunoscută legendă biblică a servit lui Bruegel cel Bătrîn pentru a înfățișa masele săvîrșite în Țările de Jos de trupele spaniole, conduse de ducele de Alba.

③ Goethe și eroul — real — al tragediei sale: Egmont. Jos — o originală hartă de epocă a Olandei (Egmont al istoriei și al literaturii, p. 48)

④ Car de luptă și citadelă din Gallia (reconstituiri). După volumul *Le costume et les armes des soldats de tous les temps*, de L. și F. Funcken (Vercingetorix, p. 50)

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

■ Gînduri

În timpul unei reuniuni, la care fusese invitat, G.B. Shaw stătea tot timpul îngîndurat. Un mare bancher se apropie de el și-i spuse.

— Aș da un dolar, numai să știu la ce vă gîndiți în clipa aceasta.

— O, prea mult. Gîndurile mele dacă valorează cîțiva cenți, răspunse celebrul dramaturg.

— Totuși, la ce vă gîndiți?

— La dumneata...

■ Anti...X

În 1896, la un an după descoperirea razelor X de către fizicianul german Röntgen, deputatul Reed a depus, în Camera legislativă a Statului New Jersey (S.U.A.), un proiect de lege prin care cerea să fie interzisă folosirea acestor raze la... binoclurile de teatru.

Reed se temea ca nu cumva, cu ajutorul miraculoaselor raze, să poată fi vizibile „su-fletele” actorilor.

George Sebastian LĂZĂRESCU,
București

■ O altă Emma

Dramaturgul francez Marcel Pagnol povestea că, prin 1930, plimbîndu-se pe străzile unui mic oraș, a văzut la un moment dat o firmă „Emma Bovary-Mercerie”. Surprins, a intrat în prăvălie și, după ce a cumpărat cîteva ace, a întrebat-o pe vinzătoare:

— L-ați cunoscut cumva pe Gustave Flaubert?

— Nu, i-a răspuns aceasta, nu-i clientul nostru.

Nic. NISTOROAIA,
Găinești, jud. Suceava

■ Scump...

Într-o iarnă, la o petrecere dată de Al. Marghiloman în cinstea prietenilor săi politici acesta, spre a-i trata cu ceva mai deosebit, comandase cîpșuni de la o seră pariziană. Dar, spre surprinderea sa, cînd au fost servite la masă, invitații nici nu s-au atins de ele.

Întrebat, gazda, i-a întrebat:

— Dar de ce nu serviți? Nu vă plac? Costă doar 5 franci bucata...

■ Secret de stat

La o recepție la Tuileries, Napoleon III, zărindu-l printre invitați pe sculptorul J.B. Carpeaux (1827-1875), pe care-l admira mult, s-a retras cu el într-un colț al sălii, discutînd timp îndelungat, spre nemulțumirea celorlalți participanți.

Cînd, în sfîrșit, regele s-a îndepărtat, un general s-a apropiat de Carpeaux și l-a întrebat, ironic, ce a putut discuta regele cu un simplu artist.

Uitîndu-se atent în jur, Carpeaux i-a șoptit:

— E un secret de stat. Nu știu dacă e cazul să vi-l divulg.

— Puteți conta pe mine, s-a avîntat generalul curios.

— Ei bine, mi-a cerut să-i împrumut cîțiva franci.

A. PETRESCU,
București

■ Prea puține inele

La Georges Clemenceau (1841-1929) s-a prezentat, într-o zi, soția unui negustor care, în timpul primului război mondial, se îmbogățise peste noapte din specula cu cereale.

După ce a plecat vizita-toarea, un prieten l-a întrebat:

— Ai observat cît de multe inele avea pe degete?

— Într-adevăr, multe, dar insuficiente pentru a-și ascunde murdăria de pe mîini

Stela VASILIU,
Timișoara

■ Pătimirile scriitorului

Într-un cronograf, scris de ieromonahul Andronic în 1853, înfîlmim următoarea însemnare:

„Sînt mărturii vrednice de credință pentru plata osteneții scriitorului; căci multe neputințe și slăbiciuni cuprind trupul lui. Ochii uneori să păen-jenesc, cîntînd și socotînd mulțimea cea fără de număr a slovelor; mîntea slăbind în cap, nelucrătoare rămîne la alte trebi; mîna dreaptă slăbește, ținînd condeul; după cap îl doare, pentru multa plecare a grumazului; spatele încă îl doru, gîrbovindu-să pentru multa stare; capul, turburîndu-i-se creierii, cînd îl ridică în sus, ca un ameițit se află. Pieptul, carele să razămă de masa pre care scrie, ca un cuțit este sîngerat și pătruns. Picioarele încă amor-țesc, rîvnindu-se de pămînt. Scaunul, carele tuturor este știut că oricine cînd șade pre el odihnă cîștigă, iară scriitorul nu odihnă, ci chinuire tru-pului îi pricinuieste; tot tru-pul, pînă nu să întinde, nu să îndreptează. Corabia cîștigă adăpostire la mal, iară scrii-torul să bucură la sfîrșitul cărții”.

Emil V. MUNTEANU,
Lugo

100
întrebări

100
răspunsuri

100
premii

Continuăm, în acest număr, publicarea altor 33 întrebări din cadrul concursului organizat de revista noastră.

După cum am precizat și în nr. 7/1975 — unde am tipărit condițiile și lista premiilor care vor fi atribuite la actualul concurs — *răspunsurile, foarte concise, indicând numai elementele cerute de întrebare, fără nici un adaos, scrise de preferință pe o singură față a foii de hirtie, împreună cu taloanele de participare* ¹, 2 și 3, se vor trimite — toate în același plic — pe următoarea adresă: revista Magazin istoric, căsuța poștală 702, București, cu mențiunea *pentru concurs*. Termenul ultim de expediere a scrisorilor este 15 octombrie a.c., data poștei. Răspunsurile trimise după această dată nu se vor lua în considerare.

SERIA A II-A DE ÎNTREBĂRI

1. Într-o lucrare publicată în 1842, intelectulul sas progresist Stephan Ludwig Roth afirma: „În zadar se căznesc domnii de la Dieta din Cluj să dea Transilvaniei o limbă oficială a tuturor; am avut-o întotdeauna... nu este nici limba germană, nici cea maghiară, este limba română, pe care o știu toți, fără s-o fi învățat”.

Care este titlul lucrării? (1967)

2. Pe un falnic brad din apropierea localității Olomouc (R. S. Cehoslovacă), de pe itinerarul luptelor antifasciste, se află înscrustate cteva versuri ale poetului George Cosbuc.

Care sînt aceste versuri? (1967)

3. În timpul războiului de independență, alături de armata română, au participat și circa 20 000 cetățeni înrolați în Garda civică.

Știți cîți dintre ei au primit pentru faptele vitejești săvîrșite medalia „Apărătorii independenței”?

(1970)

4. Un vestigiu roman din patria noastră, datînd din prima jumătate a sec. II. e.n., și descoperit în 1964, este folosit și astăzi în aceeași scopuri pentru care fusese construit.

Despre ce vestigiu este vorba? (1967)

5. Lungi și glorioase, domniile lui Mircea cel Bătrîn (1386-1418) și Alexandru cel Bun (1400-1432), s-au asemănat nu numai prin politica internă, ci și printr-o activă participare la viața internațională a Europei. În timpul lor, a avut loc prima prezentă a Moldovei și Țării Românești la un conciliu internațional.

Unde și cînd a avut loc acest conciliu? (1967)

6. Erou al războiului de la 1877 pentru consfințirea independenței patriei, participant în 1917 la bătălia de la Otuz, acest personaj de legendă, care l-a inspirat și pe Vasile Alecsandri, a rămas în ostire pînă la înecarea din viață, 15 noiembrie 1932.

Care era adevăratul său nume? (1967)

7. Domnia lui Ion vodă a înscris o pagină glorioasă în apărarea independenței țării.

Cînd și unde a purtat domniitorul moldovean bătălia decisivă cu otomanii? (1969)

8. Figurile unor filozofi greci, Pitagora, Socrate, Platon și Aristotel, împreună cu a tragedianului Eschil, sînt zugrăvite pe pereții exteriori a patru mănăstiri moldovene.

Care sînt acestea? (1967)

9. În ce an a apărut primul număr al revistei Familia, înființată de Iosif Vulcan?

(1975)

10. „Dulce este dragostea moșiei”

Cui aparține această afirmație? (1973)

11. În primul război mondial, un impresiionant tribut de jertfă a adus „Bătălia de pe Somme”, cum a rămas cunoscută în istorie.

Cînd a avut loc această sîngeroasă înclăștare? (1973)

12. Andrei Muresanu și-a legat numele de cunoscutul cîntec *Deșteaptă-te române*.

La ce dată și sub ce titlu a apărut cîntecul respectiv? (1968)

13. În urma unui complot, colonelii Odobescu și Solomon au izbutit, la 19 iunie 1848, să aresteze guvernul provizoriu. Încercarea lor a fost dejucată de către o femeie care, înarmată cu două pistoale și dînd dovadă de un curaj extraordinar a reușit să elibereze guvernul.

Despre cine este vorba? (1968)

14. În august 1944, 56 muncitori de la uzina „Rogifer” din Tohanul Vechi au luat arma în mînă participînd la luptele pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă. Pentru faptele sale de arme, această formație a rămas înscrisă în cartea de aur a luptelor antihitleriste.

Sub ce denumire a acționat formația muncitorilor din Tohan? (1974)

15. Timur Lenk (1336-1405), învingătorul lui Baiazid I lădrim, a fost înmormîntat într-ună din cele mai vechi așezări ale lumii.

Indicați numele și vîrstă acestui oraș aflat pe teritoriul R.S.S. Uzbece, în Uniunea Sovietică. (1968)

16. Ce eveniment important pentru consolidarea unității de luptă a clasei muncitoare pe calea democratizării reale a țării a avut loc la 1 septembrie 1944?

(1969)

17. În plină teroare legionaro-antonesciană, într-o duminică, la 3 noiembrie 1940, muncitorii Capitalei au organizat o mare manifestație antifascistă, pentru libertăți democratice.

Unde s-a desfășurat această manifestație? (1974)

18. Sub ce denumire este cunoscută opera legislativă înfăptuită sub domnia lui Justinian (sec. VI e.n.)?

(1973)

19. În sec. XIX, un cunoscut sediu al mișcării muncitorești se afla în Piața Amzei din București.

Știți cum se numea? (1968)

20. 270 români slab înarmați s-au opus, într-o memorabilă bătălie, unei armate inamice compusă din 12 000 infanteriști, carabinieri și artilieriști, luptele fiind pînă la ora 10 seara. Este unul dintre momentele eroice ale înflăcăratului an 1848.

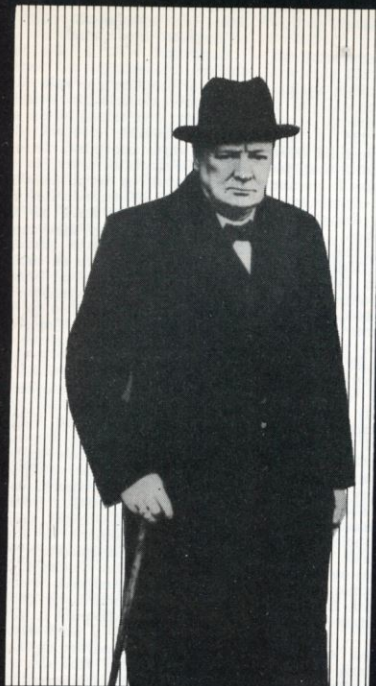
Cînd și unde a avut loc această bătălie? (1967)

21. La 7 iunie 1753, colecțiile a trei personalități engleze s-au constituit într-un muzeu „spre folosul veșnic al publicului”.

Sub ce nume e cunoscut acest celebru muzeu londonez? (1974)

* Taloanel se află în p. 63.

(Continuare în p. 63)

SECRETELE „TUBULUI ALLOYS”

Dr. EUGEN PEDA

Istoria primei bombe atomice a dat naștere unei vaste literaturi. Numeroase lucrări, inclusiv monografiile consacrate savanților A. Einstein, F. Joliot-Curie, E. Fermi au văzut lumina tiparului și în țara noastră¹. O serie de aspecte au fost abordate și de cercetători români. În literatura de specialitate, mai puțin tratată a fost istoria diplomatică a primei bombe atomice. Explicația constă în secretul care a înconjurat tocmai procesul decizional politic. Abia în ultimul deceniu au apărut o serie de documente și studii bazate pe investiții de arhivă, care ridică o parte a vălului. Articolul pe care îl publicăm se bazează pe aceste cercetări.

¹ R. Lapp: Noua forță. Despre atomi și oameni (1955); R. Jungk: Raze din cenușă (1963); Mai strălucitor decât o mie de soți (1965); L. Castellani, L. Gigante: 6 august. Istoria bombeii atomice (1968); Societatea japoneză de cercetări asupra războiului din Pacific: Ziua cea mai lungă a Japoniei (1974).

Preistoria unei decizii

În apropierea cursului le-
neș al fluviului Hudson, la
Hyde Park (statul New York),
se înalță o casă în stil colonial,
din cărămidă roșie înnegrită,
cu terasa năpădită de viță de
vie sălbatică. Refugiul pre-
ferat al lui F. D. Roosevelt a
oferit, în iunie 1942, cadrul
uneia dintre cele mai enigma-
tice convorbiri între preșe-
dintele Statelor Unite și pri-
mul ministru al Marii Brita-
nii, W. Churchill, al cărei ca-
racter nu a reușit să fie com-
plet elucidat nici până astăzi.
Era în ajunul celei de-a
doua conferințe americano-
engleze de la Washington,
la o săptămână de la declan-
șarea marii ofensive de vară
a Wehrmacht-ului pe direc-
ția Volga-Caucaz și în mo-
mentul în care unitățile ger-
mane din **Africa Korps** pă-
trundeau spre Tobruk. După
o măturie din memoriile sa-
le, Churchill ar fi discutat cu
președintele în termeni ge-
nerali, ca toate informațiile
și lucrările privind arma ato-
mică să fie reunite, iar de re-
zultate să se beneficieze în
comun. Premierul a avut im-
presia că Roosevelt a fost de
acord. În prezent se poate a-
precia că această discuție a
reprezentat un punct nodal
în strategia făuririi primei
bombe atomice și în relațiile
anglo-americane din timpul
marelui război.

Cînd în septembrie 1939 a
 izbucnit al doilea război mon-
dial, savanții din țările dez-
voltate din punct de vedere
industrial își puneau întrebarea
dacă dezintegrarea a-
tomului, descoperită teore-
tic, n-ar putea fi folosită pen-
tru crearea unei bombe cu o
uriasă putere distructivă. Ex-
istă suficiente surse demne
de încredere care atestă că
răspunsul de principiu era
afirmativ în Statele Unite
ca și în Uniunea Sovietică, în
Franța ca și în Marea Brita-
nie și nu mai puțin în Ger-
mania. Tocmai acest din ur-
mă fapt l-a și determinat pe
Einstein să accepte în toamna
lui 1939 să gireze cu semnă-
tura sa scrisoarea-avertisment
adresată președintelui Roose-
velt și care a constituit

punctul de sprijin de pe care
s-a inițiat programul atomic
american¹.

Totuși, ipoteza de lucru nu
fusesse încă elaborată și mulți
savanți de pe ambele maluri
ale Atlanticului considerau o
dificultate de netrecut sepa-
rarea izotopului 235 al ura-
niului, care era posibilă doar
în cantități cu totul neglija-
bile, ceea ce nu ar fi permis
reacția în lanț. Dar numai
după cîteva luni, doi savanți
de origine germană, Rudolf
Peierls și Otto Frisch, care
se stabiliseră în Marea Brita-
nie, au furnizat dovada că
bomba atomică poate fi crea-
tă. În aprilie 1940, cei doi
fizicieni au înaintat autorită-
ților britanice un raport in-
dicînd modalitățile de sepa-
rare pe scară industrială a
izotopului U-235 de uraniu
natural și calculul masei cri-
tice, respectiv cantitatea mi-
nimă de material în vederea
producerii reacției în lanț.
Documentul sugera, de ase-
menea, un proces de deto-
nare a bombeii și avertiza asu-
pra efectelor radioactivității
după o explozie nucleară. Rapo-
rtul a intensificat totodată
presupunerea că al III-lea
Reich putea fi chiar într-un
stadiu mai avansat în dome-
niul folosirii militare a ener-
giei atomice.

Guvernul englez, care dis-
punea de o întreagă rețea de
savanți în slujba efortului de
război, a evaluat de îndată
importanța documentului. A
fost instituit un organism
special, Comitetul MAUD,
pentru a studia în amănunt
posibilitatea construirii noii
arme. Sub auspiciile lui s-au
desfășurat și lucrările grupu-
lui de la Cambridge, în com-
ponența căruia, din vara anu-
lui 1940, după capitularea
lui Pétain, intraseră și sa-
vanții francezi cu provizia
lor de „apă grea”, cea mai
efectivă substanță modera-
toare cunoscută și verificată
pînă atunci, în vederea reac-
ției nucleare. Independent de
savanții americani, care des-
coperiseră un element necu-
noscut în natură, denumit
ulterior plutoniu, spre sfir-
șitul anului 1940, acest grup
a apreciat că noul element ar

putea fi fisionabil și, deci, uti-
lizat, de asemenea, pentru
producerea unei bombe.

Comitetul MAUD și-a în-
cheiat deliberările în iunie
1941 și concluziile sale au
certificat calculele lui Peierls
și Frisch: „Ar fi posibil să se
facă o bombă efectivă de
uraniu care, conținînd 25 de
livre² de material activ, ar fi
echivalentul, ca forță de dis-
trugere, a 1 800 tone de T.N.T.
[trinitrotoluen — n.r.], și ar
degaja, de asemenea, mari can-
tități de substanțe radio-
active, care ar face ca locu-
rile apropiate de cel al bom-
bei explodate să devină peri-
culoase pentru viață, o perio-
adă îndelungată”. Comite-
tul a recomandat realizarea
proiectului în Marea Brita-
nie. Cu o excepție. Profeso-
rul P. M. S. Blackett a opinat
pentru înfăptuirea lui în Sta-
tele Unite, exprimînd dubii
asupra posibilităților engleze
de a asigura resursele mate-
riale necesare. Rezerve simi-
lare au formulat experții Mi-
nisterului Producției Aeronau-
tice. Totuși, Churchill, care,
din primul moment, a fost
preocupat de posibilitățile po-
litico-diplomatice deschise de
noua armă potențială, a in-
dicat să se urmărească crea-
rea unor instalații-pilot în Ma-
rea Britanie și a unei uzine
complete de separare în Ca-
nada, cu utilaj furnizat de
Statele Unite. Responsabilul
proiectului a devenit Sir John
Anderson, membru al Cabine-
tului de Război. Acestuia i-a
aparținut denumirea, lipsită
de sens, dată proiectului: „Tu-
bul Alloys”.

Britanicii au remis ameri-
canilor raportul Comitetului
MAUD. „Dacă s-ar crea un
astfel de exploziv — i-a spus
lui Roosevelt, în iulie 1941,
directorul Biroului preziden-
țial al cercetării științifice,
dr. Vannevar Bush — puterea
lui ar fi de 1 000 ori mai
mare decît a explozive-
lor existente și folosirea sa
ar putea să fie hotărîtoare”.

La sfîrșitul aceleiași luni,
Cabinetul de Război brita-
nic a ajuns la concluzia că
proiectul nu putea fi realizat
nici măcar parțial în Marea
Britanie. În consecință, Church-
ill a aprobat propunerea
lui Anderson de a se finaliza

¹ Prima măsură a fost formarea
în aceeași lună a Comitetului consul-
tativ al uraniului.

² O livră = 0,4536 kg.

intr-un acord cooperarea anglo-americană în problema armei atomice. La 5 august, intențiile britanice au fost transmise lui V. Bush. Dar până la discuția de la Hyde Park nu s-au înregistrat acțiuni semnificative privind un acord.

După întâlnirea Churchill-Roosevelt s-a vădit, însă, că peste Atlantic nu exista aceeași interpretare, ca la Londra, asupra sensului discuției de la Hyde Park. Sau, poate, F.D.R. și-a schimbat părerea la insistențele colaboratorilor săi? Oricum, din partea oficialilor americani, nu s-a manifestat nici o grabă de a răspunde ofertei concrete britanice. În schimb, la mijlocul lunii septembrie, a fost pus în mișcare „Proiectul Manhattan”, în fruntea căruia a fost numit generalul L. R. Groves. Atât Bush cât și dr. James Connant, președintele Universității Harvard și președintele Comitetului de cercetări pentru apărarea națională, nu doreau ca britanicii să le fie comunicate informații la care nu aduseseră nici un fel de contribuție, cum erau separarea electromagnetice a izotopului U-235 sau procesul de fabricare a plutoniului în pile de grafit¹.

— În prezent noi realizăm, singuri, nouăzeci din toată treaba, i-a spus, în octombrie 1942, ministrul de Război, H. Stimson, lui Roosevelt.

Bush și Connant suspectau în plus Marea Britanie că ar urmări să concureze după război Statele Unite în domeniul nuclear și au recomandat președintelui, la 28 octombrie, să se limiteze colaborarea anglo-americană. Citeva zile mai târziu ei l-au pus la curent pe reprezentantul britanic W. A. Ackers cu restringerea schimbului de informații, iar Groves i-a explicat că accesul savanților englezi la lucrări

¹ Pe baza ultimului procedeu, profesorul E. Fermi și colaboratorii săi de la Universitatea din Chicago au reușit, la 2 decembrie 1942, să obțină reacția în lanț, în ceea ce a rămas în istorie ca primul reactor nuclear. Din acest moment, la esaloanele de decizie americane în materie nucleară s-a întărit convingerea că Statele Unite se pot dispensa de colaborarea Marii Britanii.

se va face, de asemenea, cu restricții.

Pe baza aprobării lui Roosevelt, la 13 ianuarie 1943, Connant i-a remis lui Ackers un memorandum prin care se anunța că englezilor și canadienilor nu li se vor da informații despre procedeele de separare electromagnetice, al producției de „apă grea”, despre reacția rapidă a neutronilor sau fabricarea bombei, iar grupul canadiano-britanic-francez de la Montreal va continua să primească date privind „apa grea” dar nu

pentru a-și stabili monopolul postbelic al energiei nucleare în scopuri militare și industriale și posibilitatea de a dezvolta propriul proiect a fost din nou luată în considerare”.

Deși inițial și-a exprimat intențiile de a discuta direct cu Roosevelt la Conferința de la Casablanca (14-24 ianuarie 1943) întreaga afacere, Churchill a preferat o convorbire cu H. Hopkins. Acesta l-a asigurat că președintele va reexamina ansamblul problemei după ce se va întoarce la Casa Albă.

August 2nd, 1939

F.D. Roosevelt,
President of the United States,
White House
Washington, D.C.

Sir:

Some recent work by E. Fermi and L. Szilard, which has been communicated to me in manuscript, leads me to expect that the element uranium may be turned into a new and important source of energy in the form of the Czecho-Slovakian mines which she has taken over. Just as she should have taken such early action might perhaps be understood on the ground that the case of the German Under-Secretary of State, von Weizsäcker, is attached to the Kaiser-Wilhelm-Institut in Berlin where one of the American workers on fission is now being reported.

Yours very truly,

A. Einstein.

(Albert Einstein)

Fragmente din facsimilul scrisorii lui Einstein adresate lui Roosevelt
În p. 35: protagoniștii enigmaticei convorbiri din iunie 1942: Winston Churchill și Franklin Delano Roosevelt

și referitor la producția sau proprietățile plutoniului. Oricare informații științifice de altă natură comportau o aprobare specială. Când s-a aflat conținutul memorandumului în capitala engleză, efectul, după expresia lui J. Anderson, a fost al „exploziei unei bombe”.

W. Churchill s-a adresat imediat lui F. D. Roosevelt și principalului său consilier H. Hopkins: „Dacă va trebui să acționăm separat, aceasta va fi o hotărâre sumbră”. Istoricul britanic M. Howard consemnează că „la Londra oficialităților le apărea acum că americanii își propun să folosească descoperirile britanicilor sau sprijinite de ei,

După o lună de tăcere a americanilor, premierul a revenit asupra subiectului printr-o telegramă la care Hopkins a răspuns că nu există din partea Statelor Unite o neîncredere a vreunei înțelegeri anterioare și îl invita la o nouă prezentare a punctului de vedere britanic. La 27 februarie a fost expediat un memorandum, întocmit de J. Anderson, la care Churchill a adăugat că din convorbirea de la Hyde Park decurgea că Statele Unite și Marea Britanie vor fi parteneri egali. În următoarele două luni la Downing Street 10 n-a parvenit nici un răspuns.

(Continuare în numărul viitor)

„Una din problemele fundamentale ale epocii contemporane, de care depind dezvoltarea fiecărui popor, viața și viitorul pașnic al omenirii, este problema dezarmării, și în primul rând a dezarmării nucleare, astfel încât mijloacele uriașe destinate înarmării să fie utilizate tot mai mult în scopul dezvoltării economico-sociale, eliberând totodată omenirea de amenințarea unui război nimicitor“

NICOLAE CEAUȘESCU

Mesaj adresat participanților la cea de-a XX-a Conferință Internațională împotriva bombelor atomice și cu hidrogen — Gensuikyo — 2 august 1974

TRAGICA ZI A HIROSHIMEI

JOSEPH L. MARX

6 august 1945, ora 8.15 minute și 17 secunde: prima bombă atomică, lansată de superfortăreața zburătoare B-29 „Enola Gay“, ștergea Hiroshima de pe harta lumii. În numai câteva clipe un oraș înfloritor se transforma într-un morman de ruine fumegînde. Supra-arma provoca un număr uriaș de victime, apreciat, în diverse surse, între 70 000 și 306 000. La 9 august 1945, Little Boy („Băiețușul“), cum a fost numită bomba de la Hiroshima, era urmată de Fat-Man („Grăsunul“), lansată asupra unui alt oraș nipon, Nagasaki, situat la extremitatea de vest a Japoniei, în insula Kyushu. „Statele Unite își puneau în practică amenințarea de a trece la «distrugerea rapidă și totală a Japoniei»“¹. Un apăsător sentiment de doliu cuprindea întreaga omenire. Descoperirea energiei atomice, salt echivalent în istoria umanității cu descoperirea focului, părea să fie realmente un „blestem și

¹ Societatea japoneză de cercetări asupra războiului din Pacific: Ziua cea mai lungă a Japoniei, București, 1974.

nicidecum o binecuvîntare pentru omenire¹, cum remarcă celebrul fizician englez J. D. Bernal².

De atunci, sute de cărți și articole care au relatat evenimentul și repercusiunile lui au invadat piața mondială a literaturii consacrată celui de-al doilea război mondial. În urma unei munci migăloase, de peste șapte ani, scriitorul american Joseph L. Marx, autorul lucrării *Seven hours to zero* („Șapte ore pînă la zero”), apărută în 1967, a reușit să reconstituie îngrozitoarea catastrofă abătută asupra unuia din cele două orașe victime — Hiroshima.

Prezentăm cititorilor revistei noastre — care a mai publicat relatări despre acest tragic moment din finalul celui de-al doilea război mondial³ — un fragment din versiunea franceză a lucrării lui Joseph L. Marx, apărută în 1970 în Editura Robert Laffont, sub titlul *L'Avion d'Hiroshima*.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

F. D.

Ca și în noaptea de 5 august, primele ore ale dimineții de 6 august au trecut fără nici un incident. Oamenii se duceau la lucru, sau stăteau acasă dacă nu se simțeau bine, se iubeau, se certau cu prietenii, se plîngeau de mici necazuri sau nedreptăți, ori își exprimau îngrijorarea pentru ziua de mine, pentru săptămîna următoare, pentru anul viitor. Părinții se ocupau de copii, îndrăgostiții de dragostea lor, funcționarii — de posturile lor, patronii uzinelor — de producție...

În clipa aceea, Hiroshima nu se deosebea cu nimic de oricare alt oraș japonez; cetățenii ei își făceau planuri, nădăjduind că zilele ce urmau aveau să fie foarte asemănătoare cu ziua pe care o trăiau sau cu cea dinaintea ei.

Nimeni nu dădea atenție avionului american ce zbura la înălțime foarte mare deasupra orașului. La ora aceea, nu putea fi decît un avion meteorologic. Așa gîndea populația civilă a orașului.

La ora 7 și 9 minute, ora Hiroshimei, avionul maiorului Eatherly și-a început raidul de recunoaștere deasupra

orașului⁴. Fiind reperat, a fost declanșată imediat alarma. Sunetul sirenei, destul de slab, cu o durată de numai un minut, anunța o primejdie nu prea mare. Pentru cei însărcinați cu declanșarea alarmei, zborul nu constituia decît o chestiune de rutină: ar fi fost chiar foarte surprînsi dacă, în dimineața aceea, avionul meteorologic n-ar fi trecut. Așa încît locuitorii își văzură mai departe de treburile. Avionul survolă a doua oară cerul orașului. Curînd, semnalul de încetare a alarmei anunță că primejdia trece.

Pe la ora 8, sirena sună din nou. De data aceasta dispozitivul de alarmă reperează două aparate, zburînd la mare înălțime, care se îndreptau spre oraș. La scurt timp după aceea, observatorul de serviciu semnală un al treilea avion, venind după ele, la o oarecare distanță; în consecință, el își modifică raportul. Cum cele trei aparate nu erau urmate de o formație masivă de bombardiere, observatorul trase concluzia că era vorba tot de un zbor de recunoaștere. Drept care, ca și mai înainte, se mulțumi să declanșeze același scurt semnal de alarmă.

N-avea de unde să știe că unul din cele trei aparate era „Enola Gay” și că ziua următoare nu se va mai asemana întru nimic cu cea precedentă — nici pentru Hiroshima, nici pentru Japonia, nici pentru omenire.

¹ Este vorba de avionul „Straight Flush”, care avea misiunea de a transmite echipajului lui „Enola Gay” ultimele informații meteorologice.

Oameni și lucruri care se dezagregă

Locuitorii Hiroshimei fură orbiți de un fulger. Lumina n-a fost urmată de nici un tunet. La bordul avionului „Enola Gay” nimeni n-a auzit explozia, iar supraviețuitorii orașului nu-și amintesc să fi urmat vreun zgomet. Totuși, la o oarecare distanță, în Marea Japoniei, se pare că un pescar a văzut fulgerul și a auzit și explozia. El a povestit că, deși se afla la cel puțin 30 km de oraș, zgometul produs a fost mai puternic decît cel pe care-l făceau superforțele B-29 cînd bombardau un oraș situat la 10 km distanță.

La Hiroshima, numai cîteva persoane, auzind huruitul avioanelor, au scrutat cerul. Nu bănuiau nimic despre bombă, dar erau intrigate de manevrele aparatelor. Deodată, unul din avioane viră brusc la dreapta, iar celălalt la stînga. Apoi se deschiseră trei parașute — instrumentele de control lansate de „The Great Artist”⁵. Cîțiva martori, crezînd că unul din aparatele de zbor se află într-o situație dificilă, aplaudară. Întrucît au supraviețuit evenimentului, acești martori probabil să se fi aflat la o distanță bună de punctul de impact. Lumina orbitoare a fulgerului, care a apărut la peste 500 m deasupra orașului, arăta clar că era vorba de cea mai fantastică degajare de căldură produsă vreodată de om. Cîne s-a aflat exact sub punctul „zero” (proiectarea pe supra-

⁵ „Marele artist”, unul din avioanele care însoțeau pe „Enola Gay”.

¹ John D. Bernal (1901-1971) — teoretician marxist, unul din fondatorii științelor fizice, avînd însemnate contribuții la studiul rolului științei în societate. Lucrarea sa fundamentală, *Știința în istoria societății*, a apărut și în traducere românească în 1964. În 1953, i s-a decernat premiul Lenin pentru pace. Între anii 1959 și 1965 a fost președintele Consiliului Mondial al Păcii.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 5 și 10/1971.

fața terestră a punctului de explozie) a fost prefăcut pe loc și integral în scrum.

Efectele exploziei atomice asupra Hiroshimei s-au desfășurat în faze. Mai întâi **fulgerul**, provocat de apropierea celor două mici mase de uraniu 235, care, atingând punctul critic, au eliberat, într-o fracțiune de secundă, o uriașă cantitate de căldură și de radiații. Imediat, sau exact după apariția fulgerului, în funcție de depărtarea față de punctul de impact, a fost resimțit teribilul **șoc** al zguduirii declanșate de această violentă eliberare de energie. Au izbucnit apoi **incendii** și s-a stîrnit un vînt puternic care a dat naștere unui uragan de foc.

Temperatura a atins mai multe milioane de grade și consecințele au fost uluitoare. Oameni și lucruri s-au dezagregat; unele victime s-au descompus împregnîndu-se în piatră. Țiglele acoperișurilor s-au topit pe o rază de 500 m de la punctul „zero”; același fenomen s-a petrecut și cu mica din granitul pietrelor funerare. Puțin mai departe, locuitorii care n-au avut cum să se apere de căldura iradiată au murit calcinați. Gravitatea arsurilor a depins de distanța care separa victima de sursa incandescentă. Primarul din Kobe, oraș situat la 16 km de Hiroshima, a văzut fulgerul și a simțit căldura ce se degaja. Cei aflați la mai puțin de 4 km s-au ales cu pielea arsă.

Persoanele îmbrăcate în alb, aflate la o oarecare distanță de punctul „zero”, au scăpat de arsurile cele mai cumplite. Diferența de penetrație sau de reflexie a căldurii pe îmbrăcămintea de culoare închisă sau de culoare albă a influențat gradul de imprimare a veșmintelor pe corpul victimelor. Trupul femeilor care purtau chimonouri sau alte țesături înflorate a fost tatuat; sub acțiunea căldurii, desenele de pe haine li s-au imprimat pe corp. În general, cele cîteva petice de țesătură, care au rezistat uneori, au fost de culoare albă. Materialele de culori închise s-au carbonizat; dedesubt, pielea a fost arsă cumplit, gradul rănii depinzînd de culorile desenului.

Într-o carte deschisă, albul paginilor părea intact, pe cînd caracterele tipărite erau vizibil carbonizate.

Persoanele, fie și cele aflate relativ departe de punctul „zero”, au fost calcate, dacă între ele și acest punct nu a existat nici un obstacol; altele au avut arsuri cumplite pe o parte a corpului sau a feței și nici o urmă pe cealaltă parte. Fișile de veșminte s-au imprimat, sau nu pe piele, după cum părțile respective ale corpului fuseseră expuse sau apărate. Un guler de cămașă îngust a lăsat o urmă de culoare deschisă pe gît, iar o cută de grăsimi — o fișie mai deschisă. Culoarea pietrelor a fost alterată în urma fuziunii anumitor elemente minerale. Suprafețele protejate au rămas, totuși, intacte; de aceea au fost numite „umbrele pietrei”.

Nefericiții care s-au aflat în apropierea punctului „zero” — Cartierul general al Armatei 2 imperiale — n-au avut multe șanse să scape cu viață. Cei pe care nu i-a dezintegrat căldura, au fost uciși de unda de șoc sau de radiații.

Acoperișurile clădirilor din apropierea centrului exploziei s-au prăbușit, după ce au străpuns etajele, unul cite unul, pînă la sol. Stîlpii de piatră s-au infundat în pămînt. Amploarea pagubelor pricinuite de foc și de explozie nu trebuie pusă pe seama modului tradițional de construcție al japonezilor. Legile referitoare la construcții fuseseră modificate după cutremurul de pămînt din 1923; acoperișurile imobilelor moderne trebuia să suporte o presiune minimă de 320 kg pe metru pătrat. Amintim, cu titlu de referință, că normele americane depășesc rareori 180 kg pe metru pătrat. Dar nimeni n-a putut prevedea o presiune de 8 tone pe metru pătrat, ca aceea exercitată de explozia de la Hiroshima.

De asemenea, nimeni nu și-a putut imagina cantitatea de căldură degajată de bombă. Se știe că, în general, căldura urcă puțin cite puțin, atinge un punct maxim, apoi scade treptat. Aici, temperatura a atins punctul culminant din primul mo-

ment, prefăcîndu-se, subit, într-o vîlvătaie care a pus-tiit totul; apoi, temperatura a scăzut instantaneu, lăsînd numai consecințele.

Valul de căldură a provocat o mulțime de incendii mult mai departe de zona în care totul fusese prefăcut în scrum. Apoi, suflul exploziei și vîntul au înmulțit focarele de incendiu. Sobiele în care ardea focul pentru pregătirea micului dejun au aprins casele, care s-au năruit sub suflul exploziei.

Chiar dacă pompierii ar fi avut ocazia să intervină, n-ar fi putut salva nimic: străzile erau blocate de dărîmături; apoi, majoritatea mașinilor fuseseră distruse. În plus, explozia a nimicit conductele de apă; în zona atinsă singura apă disponibilă a rămas cea din puțuri.

Focarele aprinse de valul de căldură, de sobele locuitorilor sau de scurtcircuitule provocate de cablurile electrice rupte s-au propagat cu repeziune. Ridicîndu-se spre uriașul nor în formă de ciupercă, aerul cald a făcut loc unui curent de aer curat, care a alimentat cu oxigen flăcările. O altă consecință a exploziei, curenților de aer și a prăbușirii caselor: geamurile au zburat în țândări. În toată Hiroshima, cu excepția periferiei, n-a mai existat o fereastră intactă. Furtuna de foc a declanșat un taifun, un vîrtej în formă de pîlnie, care, în cele din urmă, s-a topit în mare.

Ce spun martorii

Versiunile supraviețuitorilor diferă între ele. Martorii aflați la fața locului sînt, însă, unanimi în două privințe: lipsa zgometului în momentul producerii exploziei; fulgerul orbitor și înspăimîntător care a părut că traversează cerul de la est la vest. Cu excepția acestor două puncte, versiunile diferă în funcție de persoană, de ceea ce făcea și de locul unde se găsea ea în momentul respectiv.

Lumina fulgerului pare să se fi infiltrat pretutindeni: în imobile și chiar în pivnițe. Suflul detonației a urmat imediat. Explozia bombei n-a părut asurzitoare celor aflați

foarte aproape: fără îndoială, intensitatea sonoră a fost prea puternică pentru a fi percepută de timpanele omului. Dimpotrivă, zgomotul clădirilor care se prăbușeau n-a scăpat nici unuia.

Supraviețuitorii aflăți la cea mai mică distanță de locul impactului au crezut că s-au salvat de la explozia unei bombe căzute lângă ei. Aceasta a fost părerea generală. Așa cum echipajul lui „Enola Gay” și-a închipuit că un obuz al apărării anti-aeriene lovise avionul de lângă ei, când unda de șoc a atins aparatul, la fel, supraviețuitorii Hiroshimei au avut impresia că o bombă clasică a explodat la numai câțiva metri de locul unde se aflau.

Dezastrul de la Hiroshima a stărnit un du-te-vino între oraș și împrejurimi. Aflând că la Hiroshima s-a petrecut ceva îngrozitor, locuitorii din vecinătatea orașului s-au îndreptat într-acolo, din pură curiozitate sau cu intenția de a-și ajuta sau regăsi familiile. Pe drum s-au întâlnit cu o grămadă de supraviețuitori care fugeau disperăți de la locul dramei. Rătăceau, asemenea unor năluci, fără țintă. Unii căutau pur și simplu să fugă; alții mergeau drept înainte, încercând să-și țină brațele arse departe de trup și el prefăcut în carne vie. Mulți aveau arsuri hide, de atunci recunoscute drept caracteristice. Erau atit de înspăimântător mutilați, încât pielea li se desprindea fișii, iar fața le era desfigurată. Cel mai halucinant spectacol a fost cel relatat de un preot japonez care s-a întâlnit cu vreo douăzeci de soldați ai unei baterii anti-aeriene. Aflându-se destul de departe de punctul de impact ei n-au fost uciși pe loc, în momentul în care a survenit explozia. Fețele le-au fost, însă, arse în întregime, iar în locul orbitelor au rămas niște găuri: lichidul din globul ocular se scursese și li se prelingea pe obraji.

Mulți din locuitorii Hiroshimei, care nu fuseseră răniți sau ale căror răni erau mai puțin grave, încercau să fugă spre coline. Cei care rămăseseră în orașul pustiit căutau să-și croiască drum spre locuri mai degajate, espia-

nade amenajate în grabă ca adăposturi. Aceste refugii au devenit curînd neîncăpătoare din pricina răniților, muribunzilor, și chiar a victimelor cu răni ușoare, care nu aveau unde să se adăpostească. În cer se înălțau nori de praf, scrum, elemente de construcție, pământ și rămășițe de tot felul, care dădeau o obscuritate de amurg.

Temperatura degajată de explozia atomică și de furtuna de foc a aspirat pur și simplu păturile inferioare ale atmosferei. Proiectat de la mare altitudine, ca de un gheizer, acest aer umed recădea imediat sub formă de ploaie. Precipitațiile aveau însă un aspect sui-generis: s-ar fi zis că asupra orașului s-a abătut o cataractă de grindină neagră. Ploaia neagră, remarcată de mai toți supraviețuitorii, își datora culoarea uriașului nor de praf și scrum pe care îl traversa în cădere.

Locuitorii nu bănuiau, evident, că fuseseră victimele unei bombe atomice. Cei care observaseră parașutele și văzuseră fulgerul credeau că fusesse vorba de o bombă cu magneziiu. Zvonurile și ipotezele se răspindeau cu iuteală. După unii, orașul fusese stropit cu benzină, aprinsă apoi cu o bombă de magneziiu. După alții, ar fi fost folosite gaze toxice: în aer plutea un miros deosebit, iar multe persoane mureau fără a avea răni aparente sau fără a purta semnul vreunei răni grave. Abia mai târziu, medicii au înțeles că morții „intați” fuseseră victimele radiațiilor.

Fisiunea micii cantități de uraniu conținută de bombă, eliberase neutroni, particule beta și raze gamma. „Bombardind” în număr prea mare corpul omenes, ele modificau structura celulelor și, în raport cu cantitatea de raze absorbite și cu diverși alți factori, puteau ucide sau numai îmbolnăvi.

Aceasta a fost una din rațiunile pentru care s-a stabilit ca bomba să explodeze la 600 m deasupra obiectivului. Proba de la Alamogordo¹ demonstrase că solul (și tot ceea

ce se afla la o anumită distanță de punctul de impact) devenea radioactiv, rămânând astfel un anumit timp. Nedorindu-se să se facă uz de radiații, ci, mai degrabă, de căldura și suflul degajate de deflagrație, se hotărîse exploatarea bombe la această altitudine. Cu toate acestea, medicii au considerat că radioactivitatea singură a pricinuit moartea a 95% din locuitorii aflați la mai puțin de 800 m de punctul „zero”. Abia mai târziu ei au înțeles că mare parte din cei ce suferiseră răni sau arsuri grave nu muriseră de fapt din această pricină, ci tot datorită radiațiilor.

În evoluția efectului bombeii au fost diferențiate trei stadii. Primul a urmat expunerii la radiații. Simptomele au fost: grețuri, migrene, diaree, febră și toropeală. Al doilea a apărut cu 10-15 zile mai târziu, caracterizându-se, prin căderea părului și printr-o febră ce ajungea uneori pînă la 41°. Al treilea a survenit la 25-30 zile de la primele leziuni și s-a tradus prin tulburări sanguine; sîngeau mai ales gingiile, pielea era foarte iritată, iar numărul globulelor albe scădea simțitor.

Această pierdere de globule albe a redus rezistența la infecții; plăgile care începuseră să se vindece s-au infectat din nou. La majoritatea persoanelor iradiate, numărul globulelor albe, care este de obicei de 6000-7000, a scăzut la 4000. Când ajungea sub 1000, moartea era inevitabilă. Aceași soartă i-a urmărit și pe cei cărora febra nu le-a scăzut vreme îndelungată. S-a întâmplat, însă, ca persoane iradiate să se restabilească, unele într-o săptămână, altele în mai multe luni.

Statisticienii au cuvîntul

La Hiroshima a circulat o vreme zvonul că orașul va rămîne radioactiv, că timp îndelungat el nu va mai putea fi locuibil. La mai puțin de două săptămîni de la explozie, însă, savanții, înar-

¹ La 16 iulie 1945, la Alamogordo (New Mexico) a fost experimentată prima bombă atomică a S.U.A.

(Continuare în p. 55)

Din cronică luptei antifasciste

ÎNȚĂLNIRI CU DR. N. LUPU LA BRUXELLES ȘI LA PARIS

VALTER ROMAN

În Belgia fără pașaport

Anul 1936 a consemnat victoria Frontului Popular, mai întâi în Spania¹ (în februarie) și, ceva mai târziu, în Franța (în iunie), a fost anul manifestării pe plan internațional a voinței de pace a popoarelor, concretizată, printre altele, și în prestigioasa întâlnire de la Bruxelles.

Aflându-mă la Paris, am primit, de la București, din partea conducerii partidului comunist, însărcinarea de a mă duce la Bruxelles pentru a întregi delegația română, care plecase din țară. Bucuria mea a fost mare, deși deplasarea la Bruxelles nu era chiar atât de simplă. Pașaportul meu nu mai era valabil, expirase. A obține un nou pașaport din partea Legației române din capitala Franței era imposibil, deoarece condamnarea mea la 8 ani de închisoare, pronunțată, chiar puțin timp înainte, de Tribunalul Corpului II armată din București, mă punea în afara legii. Probabil că nu aș fi obținut nici viza belgiană. Nu-mi rămânea, așadar, decât să trec ilegal granița franco-belgiană.

Tovarășii din conducerea organizației de partid a emigrației române de la Paris, al cărei secretar era Iosif Șimandan (Vasile), au organizat această „excursie”. În-

tr-un anume punct, granița franco-belgiană trecea prin mijlocul unui orașel și era reprezentată de un pod peste o apă mică. Cei care cunoșteau obiceiurile localnicilor și felul lor de a circula, de o parte și alta a graniței (între cele două regiuni de frontieră exista un contact viu, neîntrerupt) mi-au recomandat ca traversarea podului, pentru a ajunge pe teritoriul belgian, să aibă loc în momentul când muncitorii, care lucrau în partea franceză, terminând lucrul, vor trece în grupe compacte spre Belgia. Amestecându-mă în mulțimea pietonilor, aveam toate șansele de a trece fără pericol. La recomandarea organizației pariziene, pentru mai multă siguranță, am fost însoțit de o tovarășă, lăsând impresia unei perechi de îndrăgostiți. În acest fel, braț la braț, am trecut podul, deci granița, împreună cu soția ing. Petre Suciu, un vechi și bun prieten.

Ajuns la Bruxelles, m-am întâlnit imediat cu Ștefan Foris, Athanase Joja și ceilalți membri ai delegației, între care se strecurase și un provocator care, ulterior, a fost demascată ca agent de siguranță. Ei mi-au făcut cunoscută prezența doctorului Lupu în capitala Belgiei. Mi s-a explicat cum s-a ajuns la situația ca acest fruntaș al P.N.T., să participe la Reuniunea universală pentru pace, acțiune cu un manifest caracter antifascist.

Lupta împotriva pericolului fascist din țara noastră, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, a avut un conținut foarte variat și o deosebită intensitate, a cunoscut multe episoade demne de a fi amintite. Unul dintre acestea îl voi relata în cele ce urmează. Este vorba de activitatea delegației române la Reuniunea universală pentru pace (Rassemblement Universel pour la Paix) din luna septembrie a anului 1936 de la Bruxelles², de prezența la această reuniune a doctorului Nicolae Lupu — pe atunci vicepreședinte al Partidului Național-Tărănesc și a delegației române — precum și de vizita dr.-lui Lupu la Paris, unde s-a întâlnit cu emigrația română din Franța, de atitudinea acestui om politic față de crearea Frontului Antifascist în România.

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 2/1972.

² Vezi Magazin istoric, nr. 4/1974.

În viața politică a României interbelice, dr. Nicolae Lupu a fost o figură interesantă și foarte contradictorie¹. În vremea despre care povestesc, el se situa la aripa stângă a național-tărăniștilor². Linia tactică a partidului nostru fiind foarte clară în privința luptei împotriva pericolului principal — forțele naționale și internaționale ale fascismului — s-au făcut încercări și s-au depus eforturi susținute pentru închegarea unui front al tuturor forțelor antifasciste. Trebuiau unite toate acele forțe care — dintr-un motiv sau altul — erau potrivnice ascensiunii fascismului în țară, potrivnice politicii Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste ce amenințau tot mai mult integritatea teritorială, independența și suveranitatea României.

Se cunosc oscilațiile, rezervele, adversitățile liderilor P.N.T., ceea ce a și făcut ca o înțelegere (deși propusă nu odată și cu insistență) între partidul comunist și P.N.T. să nu se poată înfăptui. În această privință, doctorul Lupu a avut o poziție proprie, particulară. Nu e cazul a analiza, în acest cadru, ce anume l-a determinat să fie, într-un fel, de acord cu crearea unui Front Popular în România și nici de a formula judecăți de valoare definitive asupra acestei personalități, aspecte care revin, desigur, cercetării istorice. Ceea ce doresc să relatez aici are pur și simplu un caracter episodic, dar care poate totuși contribui la acea apreciere de ordin politic mai general ce va trebui, mai devreme sau mai târziu, formulată.

Deși venise la Bruxelles, dr. Lupu nu s-a încadrat în delegația română, așa cum concepem noi astăzi acest lucru. N-a avut loc nici o ședință comună prealabilă, nici la București, nici la Bruxelles, pentru a se stabili o linie comună de conduită și de acțiune. Mai mult, dr. Lupu a și evitat să se afle în societatea noastră. Dar el era prezent și, pînă la urmă, acesta era lucrul cel mai important.

Primisem sarcina să stabilesc o legătură cu acest om politic. Calitatea mea de redactor-șef al ziarului *Gazeta românească*, ce apărea la Paris, a fost considerată cea mai potrivită pentru această misiune. Urma să discut cu dr. Lupu în special modalitățile de creare a Frontului Popular în România.

Ne vom vedea la Paris

Încercările noastre de a ne întâlni cu el în țară — spuneau Ștefan Foriș și Athanase Joja — s-au soldat cu eșecuri. El a refuzat orice întâlnire. Se temea probabil de Siguranță. Ne-a transmis însă că, fiind în străinătate, ar fi dispus să discute cu reprezentanții partidului nostru.

Dr. Lupu s-a înscris în comisia agrară a Reuniunii (aceasta lucra pe comisii). Problema agrară a fost, fără îndoială, una din preocupările de bază ale tuturor țărilor reprezentate la Bruxelles și în special a țărilor din răsăritul Europei. S-a hotărît să participe la lucrările acestei comisii.

Așteptam cu nerăbdare cuvîntul dr.-ului Lupu. Nimeni dintre congresiști nu-l cunoștea, nimeni nu bănuia ce anume va spune. Intervenția lui în limba franceză a fost o adevărată surpriză. A vorbit despre situația țărănimii române, arătînd soarta ei extrem de grea, tragică, calificînd politica guvernamentală ca fiind în contradicție cu interesele țărănimii. Vorbînd despre reforma agrară de după primul război mondial, care a fost făcută în ansamblu în folosul clasei stăpînitoare, a înfățișat totodată ceea ce constituie după părerea sa soluția problemei — „*exproprierea totală, iar nu șchioapă ca cea existentă*”. Tonul folosit a fost violent, critica la adresa guvernului liberal — aspră, soluțiile — quasi revoluționare.

M-am uitat în jurul meu, în sală. Impresia celor prezenți era deosebit de favorabilă. Se auzeau destule voci aprobative în diferite colțuri ale sălii. Nu mică a fost

și uimirea mea. La așa ceva nu mă așteptam. Cele rostite, în special soluțiile propuse privind problema agrară, nu erau de loc în concordanță cu programul și politica partidului său. Era însă evident că situația de opoziție prelungită a Partidului Național-Tărănesc își pusese amprenta asupra atitudinii dr.-ului Lupu. Nu mă puteam elibera de impresia unui discurs electoral.

Nu aceeași opinie o aveau și cei din sală, care nu-l cunoșteau. Erau prezenți nu puțini comuniști, reprezentanți ai diferitelor partide din Europa. Îmi aduc aminte că Waldeck Rochet, pe atunci specialistul Partidului Comunist Francez în problemele agrare, delegat la Reuniune a rămas foarte impresionat, spunîndu-mi: *Cel mai revoluționar dintre noi aci e Lupu. După ce a aflat cine anume este dr. Lupu, a adăugat: Oricum, consider și așa fiind, că nu e rău că a vorbit așa cum a vorbit. Noblesse oblige.*

Pentru mine, intervenția lui în cadrul comisiei a avut un efect incurajator. Mi-a stimulat hotărîrea de a mă apropia de el pentru a-i propune o întâlnire, în vederea discutării problemelor de Front Popular.

Prima încercare n-a dat însă rezultatele așteptate.

— *Uite, tinere, mi-a spus, întâlnirea pe care o soliciți în numele alor tăi, mă tem că n-o să poată avea loc aci. Sîntem mult prea prinși cu toții cu treburile Reuniunii. Și — după o scurtă ezitare — a continuat: Dacă vrei neapărat să vă întâlniți cu mine, hai să lăsăm aceasta pentru Paris. Mă cauți acolo și vedem atunci ce vom face.*

Nu știam cum să interpretez aceste afirmații: un refuz, un șiretlic, o manevră, sau avea motive întemeiate pentru a proceda astfel? Nici astăzi nu mi-e pe deplin clar ce a urmărit dr.-ul Lupu atunci. Poate a fost surprins de felul, recunoscut prea puțin protocolar, în care l-am abordat, imediat după ședința unde fusese puternic aplaudat și obținuse un succes oratoric incontestabil. Mai verosimil mi se pare însă că această atitudine reflecta propriile sale ezitări față de o e-

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 9/1972.

² Vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1975.

ventuală înțelegere cu partidul comunist. Mai târziu, la Paris, a și spus zimbând malițios: *Dacă la toamnă suveranul nu ne cheamă la crima fărăi, așa cum ne-a promis, atunci inevitabil, se va repune problema într-un alt fel și deci vom avea ocazia să discutăm și problema Frontului Popular.*

Întâlnirea cu dr. Lupu la Bruxelles s-a încheiat, deci, într-un mod nehotărât.

Sint pentru Front Popular

După întoarcerea mea la Paris — pe același drum — discutând cele petrecute la Bruxelles cu tovarășii din conducerea emigrației s-a ajuns la concluzia de a relua încercările pentru a stabili discuții cu dr-ul Lupu. A fost hotărâtă alcătuirea unei delegații de Front Popular al emigrației române din Franța. Ea urma să stabilească această legătură și să poarte convorbirea respectivă. Ne gândeam că în acest fel politicianului național-țărănesc care în acele zile venise în capitala Franței îi va fi mai dificil să ne refuze sau să ne evite. L-am anunțat, așadar, că o „delegație compusă din muncitori, țărani, intelectuali și studenți, români și minoritari, fără de partid sau aparținând partidelor democratice și antifasciste” dorește să-i vorbească.

Întâlnirea a avut loc.

Doctorul Nicolae Lupu ne-a primit în salonul unui hotel, al cărui nume nu-l mai rețin. După ce i-am prezentat pe membrii delegației, subliniind cu mare grijă apartenența politică și socială a fiecăruia, după ce am expus și punctele noastre de vedere cu privire la necesitatea alcătuirii unui Front Popular, dr. Lupu ne-a răspuns într-o formă care, la început, ne-a supărat, dar care ne-a amuzat foarte mult după ce am părăsit hotelul.

Făcînd un gest larg, arătînd spre noi toți, care alcătuim delegația, și cu un su-

ris ironic ce nu lăsa loc nici unei îndoieli, dr-ul Lupu ne-a spus: *Cu dumneavoastră și, după o foarte scurtă ezitare, a adăugat, cu comunistii, eu sint de acord, dîndu-ne a înțelege că ne consideră pe toți drept comunisti, deși prezentările oficiale fuseseră făcute în alt sens.*

Ne uitam unul la altul puțin îngrijorați de ceea ce se va urma. Lucrurile s-au desfășurat însă mai bine chiar decît ne așteptasem. Dr. Lupu și-a expus punctul de vedere potrivit căruia baza în Frontul Popular din România ar trebui să fie alcătuită de Partidul Național-Țărănesc și de partidul comunist, deoarece, cum spunea el, „*voi aduceți în acest front muncitorimea, iar noi țărănimea: celelalte forțe politice antifasciste din țară nu au o pondere politică comparabilă și vor fi, desigur, influențate de hotărîrea noastră*”.

Îmi voi permite să reproduc, în continuare, din amintita amplă relatare publicată de *Gazeta românească*.¹

După ce delegația i-a atras atenția asupra răspunderii ce cade pe umerii conducerii Partidului Național-Țărănesc pentru tergiversarea luptei împotriva guvernului liberal, pentru refuzul de a încheia Frontul Popular, dr-ul Lupu a spus: *Eu am fost de la început pentru Frontul Popular. Însă iată cum stă chestiunea Frontului Popular acasă. Aci, în Franța, Frontul Popular este compus din trei partide care au cam aceeași forță. Altfel partidul radical, cit și cel socialist și comunist reprezintă cîte o treime din acest front. Dar nu se poate spune că în România avem aceeași situație. M-aș bucura dacă ar fi așa. Însă nu este. Avem în primul rînd în România un Partid Național-Țărănesc, cel mai puternic partid din țară. El corespunde aproximativ partidului radical de aici. Ceea ce lipsește partidului nostru este flancul stîng, adică muncitorimea. În al doilea rînd, vine partidul socialist, care însă după cum știți este divizat în trei fracțiuni și asta îi omoară pe socialiști, răpîndu-le aproape orice forță.*

În ceea ce privește partidul comunist, știți că este în ilegalitate și suferă foarte mult din cauza teroarei. Guvernul nu permite nici măcar organizațiile antifasciste, cum este „Blocul pentru apărarea libertăților democratice”.

Vedeți, dar, că Frontul Popular este greu de făcut. Eu sint însă și în asemenea condițiuni pentru un Front Popular. Sint pentru, deoarece știu că masa Partidului Național-Țărănesc este tot pentru crearea Frontului Popular. Între mine și voi este numai o diferență de timp. Voi veți imediat încheierea Frontului Popular și eu spun că după două luni, dacă nu primim puterea, Frontul Popular se va încheia de la sine.

Discuțiile au fost continuate asupra unor probleme de politică internă și externă, domeniul în care delegația noastră i-a spus nu puține lucruri amare, pe care însă dr-ul Lupu le-a primit cu destulă bunăvoință.

În același context ar mai fi de adăugat cîteva cuvinte despre marelui miting internațional de la stadionul „Buffalo” din Paris, organizat de Congresul Mondial pentru Pace, la care a participat și dr-ul Lupu, luînd cuvîntul la această adunare de masă.

Calmul lui proverbial, cu care a pășit spre microfon, a fost profund tulburat însă cînd cei peste 30 000 oameni au scandat lozinci ca: „*Libertate antifasciștilor închiși în România!*”, „*Front Popular în România!*”.

În prima clipă, dr-ul Lupu n-a înțeles semnificația acestei manifestări, crezînd că este în dreptăță într-un fel și împotriva sa. Dar după cîteva clipe s-a așternut o liniște deplină, iar cuvintele lui au fost ascultate cu atenție. Dorînd să aibă succes, el s-a lansat într-un discurs în care a înfățișat suferințele și lupta poporului român, dorința sa de pace, poziția sa împotriva discriminărilor rasiale. Discursul a plăcut. A fost aplaudat. La ieșire mi-a spus: mari smecheri sintei — voi ați organizat manifestația, dar nu m-am supărat. Pînă la urmă am spus ce am avut pe suflet. Sper că v-a plăcut și vouă.

Pe doctorul Nicolae Lupu nu l-am mai întîlnit.

¹ *Gazeta românească*, anul II, nr. 7, septembrie, 1936.

Precizări la o biografie

OCTAV LIVEZEANU

Cu puține zile înainte de încetarea din viață a lui Octav Livezeanu, am primit la redacție însemnările alăturate despre dr. N. Lupu.

Născut la 17 septembrie 1902, la Rîmnicu Vilcea, Octav Livezeanu a participat încă din tinerețe la acțiuni organizate de forțele democratice din țară împotriva regimului burghezo-moșieresc. Ca ziarist, a luat în perioada interbelică în repetate rânduri atitudine, în coloanele presei progresiste, împotriva nedreptăților sociale, împotriva fascismului și a acțiunilor acestuia; a colaborat la publicațiile *Adevărul*, *Dimineața*, *Cuvîntul liber*, *Viața românească*. După 23 august 1944, a îndeplinit diferite sarcini pe linie de stat și obștească, a fost director al ziarului *Frontul plugarilor*, a fost o prezență publicistică mereu activă, inclusiv în paginile revistei *Magazin istoric*¹.

Prezentăm cititorilor noștri aceste pagini ca un ultim omagiu adus regretatului om de cultură.

Pe marginea introducerii la ultima parte din evocările lui C. Xenii (Portrete politice din anii interbelici, nr. 4/1975) aș vrea să fac unele precizări, cu atât mai necesare, cu cât unele date privind activitatea politică a dr. Nicolae Lupu sînt eronat menționate și în Micul Dicționar Enciclopedic, apărut la București în 1972. Este adevărat că — așa cum se subliniază și în introducerea menționată — dr. Lupu a făcut parte din Partidul Național-Liberal, dar numai pînă în 1917, cînd a ieșit din acest partid și a înțemeiat, împreună cu alți deputați, colegi în Parlamentul de la Iași (Mihai Macavei, Grigore Iulian, Grigore Trancu-Iași și alții) Partidul Muncii, care a salutat în Parlament Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

După 1918, cînd Partidul Muncii s-a dizolvat, Mihai Macavei și dr. Lupu s-au îndreptat spre socialiști. În amintirile sale, publicate în *Magazin istoric*, nr. 4/1971, prof. Petre Constantinescu-Iași, menționează cererea dr. Lupu de

a intra în Partidul Socialist, reproducînd și un afiș al unei întruniri de la Birlad, în care figura printre vorbitori și „tov. dr. Lupu”. Întîrzierea în rezolvarea cererii sale l-a determinat pe dr. Lupu să se prezinte în alegerile generale din 1919 — primele alegeri sub vot universal — și să candideze ca independent, pe liste comune cu N.D. Cocea, reușind să fie aleși amîndoi în Parlament. În guvernul Vaida, constituit după alegeri, doctorul Lupu a fost ministru de Interne. Întrebat în Parlament pe cine reprezintă, el a răspuns: „Sînt socialist sulgeris”.

În alegerile de sub guvernul Averescu, din primăvara anului 1920, a candidat tot ca independent și tot cu N.D. Cocea, fiind aleși iarăși amîndoi.

După alegeri, dr. Lupu a intrat în Partidul Țărănesc. Niciodată, însă, el nu a fost președinte al vechiului Partid Țărănesc. La început, acest partid a avut o conducere colectivă, asumată de o „delegație permanentă”, formată din șapte persoane și anume: Ion Mihalache, Constantin Stere,

dr. Lupu, Virgil Madgearu, Grigore Iulian, Pan. Halipa și Gh. Bogdan-Duică.

La congresul Partidului Țărănesc din 1924, șef al partidului a fost ales Ion Mihalache, care a deținut această funcție pînă la fuziunea cu Partidul Național. În 1926, După fuziune, Iuliu Maniu a devenit șeful noului Partid Național-Țărănesc.

Cîteva luni mai tîrziu, în 1927, dr. Lupu a părăsit Partidul Național-Țărănesc, reînființînd Partidul Țărănesc. În introducerea amintită, nu se precizează pînă cînd dr. Lupu a deținut funcția de vicepreședinte al Partidului Național-Țărănesc, deși se cunoaște foarte bine faptul că el nu a participat la cele două guvernări național-țărănesti, nefiind părtaș la toate actele de guvernare din acea perioadă, inclusiv reprimarea grevei de la Grivița. În schimb, ca șef al Partidului Țărănesc, reînființat de el, a avut timp de șapte ani, pînă în 1934, o activitate proprie, care a cunoscut succese deosebite, situiînd această formație pe poziția de-al treilea partid legal din țară, cu sporuri de mandate parlamentare la toate alegerile: 5 deputați în alegerile din 1928, 7 în 1931, 10 în 1932 și 12 deputați în 1933.

În 1934, cînd pericolul fascist era în creștere și cînd, după două guvernări falimentare ale Partidului Național-Țărănesc, șefia acestui partid a revenit lui Ion Mihalache, dr. Lupu a fuzionat Partidul Țărănesc cu Partidul Național-Țărănesc, socotind că astfel va putea întări aripa stîngă care deja se afirmase în Partidul Național-Țărănesc și că va reuși să dea o nouă orientare P.N.Ț.

(Continuare în p. 55)

¹ Vezi nr. 9/1972 și 2/1974.

MITROPOLITUL DOSOFTEI istoric al românilor

ION - RADU MIRCEA

Cărturar patriot, om de vastă cultură, poet și preț al Bisericii, mitropolitul Moldovei Dosoftei (1624-1693) ne-a lăsat, o bogată moștenire culturală. Încă de pe vremea când era episcop de Roman (1659-1671), a început să lucreze la o traducere versificată a Psaltirii, influențat de opera similară a poetului polon Jan Kochanowski (1579). După cinci ani de muncă „foarte cu osîrdie mare”, a realizat o lucrare care l-a consacrat ca întîiul poet din istoria literaturii noastre. Dar, cum capitala Moldovei nu mai avea tipografie — cea înființată în 1642 de Vasile Lupu își încetase activitatea după căderea acestuia (1653) — Psaltirea în versuri nu a văzut lumina tiparului decît tîrziu, în vremea unei pribegii în Polonia. Devenit în 1671 mitropolit al Moldovei, Dosoftei s-a alăturat politicii antiotomane a lui Ștefan vodă Petriceicu, pe care l-a urmat în 1673 în exil, în Polonia. Acolo, fostul domn a luat asupra sa cheltuielile tipăririi Psaltirii, care a și apărut, în același an, la Uniew.

Revenit în Moldova, Dosoftei a profitat de trimiterea unei solii la Moscova, în 1679, pentru a adresa patriarhului Ioachim al Rusiei și spătarului Nicolae Milescu (pe atunci, tîlmaci la Departamentul Soliilor de la Moscova) rugămintea de a-l trimite o nouă tipografie. În anul următor, de sub teacurile ei au început a ieși cărți de cult, traduse de Dosoftei, care era un militant pentru înlocuirea limbii slavone cu cea română și în biserică (în cancelaria statului, limba română se impusese de mult).

Această activitate a continuat pînă în 1686; în acel an, regele Jan Sobieski al Poloniei a intrat cu oștile în Moldova — sîntem la trei ani după victoria sa asupra turcilor la Viena — în speranța unei campanii antiotomane, care însă, n-a mai avut loc. Retrăgîndu-se, l-a luat ca ostatic pe Dosoftei, cu tezaurul și arhiva mitropoliei moldovene. A murit acolo, la 13 decembrie 1693.

În articolul care urmează, este evidențiată una din laturile mai puțin cunoscute ale activității lui Dosoftei, aceea de cercetător al istoriei poporului nostru, începută încă de pe vremea cînd, ca simplu călugăr la mănăstirea Probota, a cercetat și studiat vechile hrisoave, pentru a scoate din ele informațiile istorice.

Opera istorică a mitropolitului Dosoftei cuprinde, în primul rînd, poemul **Domnii Țării Moldovei**, în care a redat lista cronologică a domnilor, de la Dragoș vodă pînă la a doua domnie a lui Duca vodă; versurile au fost tipărite în 1681, ca anexă la traducerea românească a **Molitvenicului**. Apariția poemului a avut o însemnătate deosebită pentru cultura noastră: pentru prima oară, o scriere istorică românească, originală, vedea lumina tiparului românesc. Dosoftei era conștient de importanța pe care o are, pentru educația patriotică, cunoașterea trecutului patriei, a originii nobile a limbii române: „...românească limbă/ de bun neam și ferită de la calea strîmbă/să trage de pre sînge rudă-mpărătească”, adică din limba latină. Reeditat în 1683, în **Paremiile de peste an**, poemul cronologic a fost din nou preluat de Dosoftei în exilul de la Stryj, în ianuarie 1690; cea de-a treia formă, avînd 79 versuri în plus, a fost extinsă pînă la domnia lui Constantin Cantemir.

În gîndirea sa se constată, desigur, atît limitele impuse de concepția teologică medievală, cît și de rangul său de preț al bisericii. Astfel, Dosoftei atribuie agravarea stării țărilor române în sec. XVII unor cauze doar parțial probate de cercetările istorice noi. El regretă faptul că țăările române, în sec. XVII, nu se mai puteau opune cu armele puterii Semilunilor. Acest regret se vădește în rîndurile închinat lui Ion vodă cel Viteaz. Dacă în cele două ediții anterioare, urmînd tradiția cronicarilor înaintași, Dosoftei i-a menționat, doar, domnia („după el, Ion vodă cel Rău”), în varianta din 1690 a dedicat opt versuri acestui voievod al Moldovei: „Stătut-au în Moldova domnul Ion vodă/ Cu doamnă-sa Maria, nelăsîndu-și rodă/ Bătut-au cu izbîndă, concenind vrămașii;/ Dară priiatenul viclean i-au smîntit moșia/ Dînd coaste cu păgîni, i-au făcut sminteală,/ Lui osîndă și țării lăsînd oste-neală./ De-acum de-ar sta Moldova tot ceasul pre rică/ N-a mai putea să scapă turcilor din brîncă”.

Ca la multe alte versuri, Dosoftei a făcut și aici un comentariu marginal, din care distingem izvoarele folosite de el: „Era Ghenric [Henric de Valois — n.n.] crai leșilor pre-atunce, 1574 era vîleatul, Iwonia hosphodar [Ion vodă — n.n.] scrie cronica leșească, vitejeasca lui nevointă foarte lăudînd. Și perî sâracul de mîna păgînilor cu vicleșugul a priiatin viclean. Și perî țăra de-au stătut pusie mult”. Astfel, înainte de B.P. Hasdeu, Dosoftei a fost cel dintîi care a dat lui Ion vodă locul ce se cuvenea ca unei mărețe figuri a trecutului nostru istoric.

În afară de poemul închinat domnilor Moldovei, tot mitropolitului Dosoftei i se datorește traducerea din limba greacă, în 1689, a unui cronograf (istorie universală) în care a intercalat mai multe date privind istoria Moldovei. Astfel, citează un aer (epitaf), datînd din 1428, cusut cu fir de argint, și

care aparținuse Mitropoliei Moldovei; luată de regele Ioan Sobieski în 1686, această prețioasă broderie a rămas pe meleguri străine. Aceeasi informație, Dosoftei a folosit-o și în cea de-a treia redacție, inedită, a poemului cronologic.

În manuscrisul autograf al autorului, din 1690, acest poem e însoțit de o notiță de 26 rinduri — necunoscută până acum — de o deosebită valoare pentru cunoașterea preocupărilor scriitorului și pentru concepția sa asupra originii românilor. După cum se știe, una din problemele capitale ale gândirii românești din sec. XVII a fost aceea a afirmării originii latine a poporului și a limbii române. Căci, dacă în spiritul public idea românăității se păstrase vie de-a lungul secolelor anterioare, fundamentarea ei în spirit științific se datorește acestui veac și cărturarilor lui, Miron Costin și Dimitrie Cantemir în Moldova, stolnicul Constantin Cantacuzino în Țara Românească care, îmbinând erudit tradițiile, informațiile narrative interne și externe, documente și mărturii epigrafice și arheologice, cunoștințe lingvistice, trecute, toate, prin buna și sănătoasă lor judecată, au încheiat o demonstrație care a rămas la baza explicării etnogenezei noastre.

Originea poporului român a prilejuit însă și afirmarea unor teorii lipsite de fundament, precum „basnele” unor scriitori minori și compilatori de manuscrise. Unul dintre aceștia a fost Simion Dascălul, care, copiind cronica lui Grigore Ureche, a făcut mai multe interpolări, între care una, în special, a scandalizat pe contemporani: el afirma că românii ar fi urmașii răufăcătorilor romani, scoși din temnițele Romei și colonizați în Dacia! „Basna” aceasta, care circula și oral, avea la rădăcina interpretarea forțată și rău-voitoare a... exilului lui Ovidiu! Cei care l-au cunoscut pe Simion Dascălul au lăsat o mărturie interesantă despre el, scriind că „de multă neștiință și de minte puțină era acel om”, un impostor, un mistificator ale cărui scorneli au fost combătute, cu energie de Miron Costin, Ioan Neculce, și, mai ales, cu erudiție și strălucire de Dimitrie Cantemir. Lor li se adaugă acum mitropolitul Dosoftei, ale cărui note inedite mărturisesc încă o dată preocupările sale în domeniul istoriei naționale. Chiar dacă originalitatea informațiilor sale nu este totală, unele părți sau interpretarea dată unor știri cunoscute fac din ea o mărturie de valoare pentru afirmarea unității etnice și lingvistice a românilor și a obârșiei lor latine.

„Țara Moldovei și Ardealul și Țara Românească, acest loc de pământ să chiamă Misiia până la Dunăre. Aflat-am citind, cum fiul lui Constantin împărat, Consta[ntin] au purcesu asupra vlahilor, adecă românilor celor de pe Dunăre, să-i bată, căce să rocoșie pre împărăție. Și i-au potolit. Dintr-aciia să viade că și mai de mult au lăcut români într-aciastă țară. Dară pentru bișugul pământului zburdind oamenii în păcate, s-au pustii, precum ș-acum pat aciaste părți. Dară citu-i Ceahlăul muntele și spre săci să chema Peonia, pote hi și pentru bujorul că forte-i mult pînă dincoace de

Ceahlău; și așia să chiamă bujorul pivia și [...] **Paconia**. Fac sașii în Brașev vinars cu bujor. Dară între Prut și-ntre Nistru lăcuia Taifalii pri-atuncea, de n-or hi fost ș-acea români, că pri-acele vremi și rumâni era războinici cu rușii, cu schithii, că era tot păgini. Iară între Bulgaria și-ntre Machedonia sînt rumâni din rădăcina cea bătrînă din caria s-au lăit alalt[i] rumâni, de s-au răzlețit unii și pînă în Italia, la Rîm; și pentru năselnic[i] ce era, era tot prin închisori. Și scoțindu-i chesarul Rîmului la o treabă, slujiră bine și li-au dat un loc pustii [sic!] ce să chiamă acum Maramurăși. Dintr-acei rumâni a Maramurășului s-au descălecat țara Moldovei, precum nu demult purta cerc în cap Moldovianii cevluți ca și Maramurășianii”.

Se vede ușor că nota are caracterul unei însemnări făcute pentru memorarea unor date care urmau să fie folosite într-o scriere ce nu a mai fost realizată. De aici și caracterul ei eteroclit. Numele **Moesia**, pe care istoricii bizantini îl dădeau Daciei post-romane, e folosit pentru prima oară, cu aceeași accepție, de către mitropolitul Dosoftei, care l-a introdus astfel în istoriografia românească.

Relatînd expediția bizantină împotriva goților așezați în Dacia, Dosoftei îi menționează și pe români, trecînd asupra lor răscoală celor dintîi; cărturarul admitea, așadar, continuitatea populației daco-romane pe teritoriul părăsit de autoritățile imperiale după anul 271 î.e.n. și e de crezut că la răscoală goților au luat parte și autohtonii. Surprinzător de precisă, pentru vremea lui, este localizarea taifalilor între Prut și Nistru; chiar dacă identificarea lor — fie și prezumtivă — cu românii nu se poate susține.

Legătura poporului român cu întreaga romanitate orientală e admirabil sesizată cu ocazia amintirii aromânilor, desprînși „din rădăcina cea bătrînă” a populațiilor romanizate. Existența lor era cunoscută și lui Miron Costin, care, în **De neamul moldovenilor**, scria: „și la Rumele, în țările grecești, un neam ce le zicem Coțovlah, colonia Rîmului [Romei—n.n.] este”. Stabilind legătura cu populația romanizată, Dosoftei încearcă să corecteze „basna” lui Simion Dascălul. Asume, el crede că un număr de aromâni „din rădăcina cea bătrînă”, ajunși la Roma, au fost puși în închisori, fiind prea „năselnici”, violenți. Pentru ajutorul dat „chesarului” roman, ei ar fi fost colonizați în Maramureș, de unde au trecut munții, întemeind Moldova. Desigur, și aici, ca și în celelalte texte medievale, „pustietatea” Moldovei înaintea descălecatului lui Dragoș trebuie interpretată în sensul unei slabe densități a populației din ținuturile de la răsăritul Carpaților.

Situat, ca istoric al românilor, între Miron Costin și Dimitrie Cantemir, bucurîndu-se de o informație bogată și de o perspectivă istorică destul de largă, Dosoftei ne apare, astfel, sub o nouă lumină: înnoitor al istoriei, el și-a închinat pana țării și neamului, răs-pîndind prin tiparniță dragostea de carte, de țară, pentru limba românească.

EGMONT: erou al istoriei și literaturii

DUMITRU ALMAȘ

Goethe a scris tragedia Egmont între 1775 și 1887, tratind evenimente petrecute în Țările de Jos cu 200 ani înainte. Și-a ales tema și personajul pentru sensul simbolic pe care-l căpătase destinul istoric al lui Egmont în secolul XVIII, secol al cărui spirit era, cum spunea Diderot, „spiritul libertății”. Goethe și-a conceput opera în epoca în care se desfășura războiul revoluționar pentru independență al celor 13 state-colonii din America de Nord, iar în Europa se pregătea, ideologic și se declanșa, furtunoasa, marea revoluție franceză.

Care a fost adevărul istoric ce l-a inspirat pe Goethe și cum se reflectă acesta în opera scriitorului german?

În umbra lui Torquemada

Mai întâi, personajele și faptele istorice. Lamoral, conte de Egmont, prinț de Gavre, s-a născut în 1522 în castelul de la Hamaide (Hainaut), Țările de Jos. În acea vreme, dezvoltarea economică a acestor ținuturi, Flandra și Olanda, supuse coroanei habsburgice spaniole, se deosebea mult de celelalte părți ale imperiului lui Carol V al Spaniei și, apoi, din 1556, ale regatului lui Filip II, succesorul lui Carol. Luptind cu marea, îndiguindu-i malurile, oamenii care

au făcut să se nască zicala „Dumnezeu a făcut marea, iar batavul (olandezul) țărmurile” ridicaseră, încă din veacurile XII și XIII, orașele Amsterdam și Rotterdam. Lupta cu natura vrăjmașă, profesiunea de marinari și pescari, de industriași și negustori i-au transformat pe flamanzi și olandezi în oameni dârji, înzestrați cu un remarcabil spirit de independență.

În Țările de Jos s-au dezvoltat, cu anii, o populație și o economie deosebite, oblăduite de apele domolite ale riurilor și ele puse la treabă de mina omului, odată cu vîntul care rotea, fără înce-

tare, aripile morilor. Ascensiunea timpurie a unei burghezii bogate, formată din bancheri și din proprietari de manufacturi de postav și de goblenuri, de șantieri navale, de întreprinderi pentru industrializarea peștelui a făcut ca în acest colț al Europei să apară importante centre industriale și comerciale, ca Bruges, Ypres, Bruxelles, Anvers, Liège, Namur, Gand, Hondschoote. După descoperirea Americii, porturile flamande și olandeze au luat locul economic al cetăților italiene: Veneția, Genova, Amalfi, circumscrise în orizontul mărginit al Mediteranei.

Manufacturile, comerțul cu coloniile, pescuitul (se spunea că Amsterdamul a fost construit pe oase de scrumbie), cămășaria au ridicat Țările de Jos la un înalt nivel economic. În 1570, o statistică spaniolă estima valoarea anuală a producției lor manufacturiere la 45 000 000 florini. Numai la cheurile portului Anvers acostat zilnic cite 200-250 corăbii, împotind mari cantități de mărfuri. Ca să înțelegem importanța acestor cifre și rolul mondial al economiei Țărilor de Jos, trebuie să spunem că venitul anual al Spaniei, rezultat din jefuirea coloniilor sale americane, nu depășea o jumătate de milion de florini. Conștient de imensa valoare a acestor oameni și a acestor teritorii, Carol V a făcut totul ca să le înglobeze coroanei sale. Unde a fost posibil, a încheiat alianțe matrimoniale, spre a asigura moștenirea unor teritorii. Unde nu, a folosit sabia.

În lupta ei pentru libertate, burghezia din Țările de Jos s-a bucurat, de la început, de alianța unor puternici principii feudali autohtoni, care-și vedeau privilegiile știrbite de stăpânirea străină. Adoptând, de timpuriu, Reforma - calvinismul și luteranismul - ca o formă de protest împotriva regelui spaniol, a împăratului german și a papalității, burghezia și poporul voiau totodată „o biserică ieftină”, optând pentru libertatea de a critica regimul politic și cel religios, de a schimba instituțiile învechite, absolutiste și tiranice.

Carol V a deschis o luptă violentă împotriva Reformei adoptate de flamanzi și olandezi. Cînd, în 1556, după abdicarea lui, Țările de Jos au trecut sub stăpînirea lui Filip II, preacatolicul rege al Spaniei, nemulțumirile s-au agravat, raporturile dintre populație și administrație s-au înrăutățit. Pentru a nu pierde bogățiile stoarse din aceste provincii, mai însemnate decît toate ținuturile pe care le stăpînea, Filip II a trimis acolo soldați, iar papa, preoți și episcopi.

Din Spania, umbra funestului inchișitor Torquemada s-a extins și asupra Țărilor de Jos.

Două caractere deosebite

La acea dată, Spania era o țară întinsă, cu un imens imperiu colonial, stăpînit de un rege fanatic, de o nobilime îngîmfată, de un cler dogmatic, crud și sîngeros. Fără a ieși din cabinetul său din Escorial, regele pronunța sentințele cele mai nemiloase, rugîndu-se cerului să mintuiască sufletele celor osîndiți. Pentru „eretici” din Milano, a dat o poruncă laconică: „Toți - spînzurați”. Pentru cei din Calabria, osînde mai „variate”: patru - decapitați, 30 - spînzurați, 30 - arși pe rug.

În ceea ce-i privea pe „eretici” și apoi pe „rebelii” din Țările de Jos, regele Spaniei a întărit întii administrația religioasă, întemeind, între 1559 și 1560, 14 episcopate, pe lîngă cele cinci existente. Printre episcopi, Filip II l-a numit și pe Anton Perrenot de Granvelle, unul dintre sfinții săi în aplicarea fără limită a politicii catolice. Apoi a încredințat administrația surorii sale, Margareta de Parma, care, ajunsă aici, și-a vestit fratele că „pentru a distruge erezia trebuie să arunce în flăcări 50 000 - 60 000 indivizi”.

Politica lui Filip II, înfăptuită prin Granvelle și prin Margareta de Parma, lovea nu numai în masele populare sărace și „eretice”, nu numai în burghezia flamando-olandeză, ci și în aristocrația autohtonă, convertită sau nu la vreuna din reforme, dar înlăturată, treptat, din viața politică. În fruntea opoziției acesteia s-au ridicat prințul Wilhelm de Orania, contele Egmont, amiralul Hoorne, Filip de Marnix, Henric de Brederode, care au cerut atenuarea absolutismului dictat din Escorial și anularea edictelor împotriva „ereticilor”. În 1557, Filip II, copleșit de greutățile economice a declarat un faliment de stat, în urma căruia numeroși bancheri și negustori olandezi și-au pierdut averile. Acest fapt, conjugat cu restricțiile impuse în domeniul comerțului și al industriei, a agravat și a precipitat conflictul cu stăpînitorul spaniol. Dar dacă nobilii au fost cei

care au dat semnalul opoziției față de absolutism și de practica sinistră a Inchișiei, ei nu s-au gîndit, inițial, la o revoluție și nici măcar la o separare de coroana habsburgică spaniolă. Mulți dintre ei erau legați încă de Habsburgi prin interese de clasă, prin legături de familie și prin politică.

Dintre cei aflați în fruntea nemulțumirilor s-au remarcat, de la început, prințul Wilhelm de Orania și contele Egmont. Două caractere, două spirite deosebite. Primul - prudent, tăcut (de unde și porecla de Taciturnul), calm, hotărît, sobru, abil om politic; al doilea - strălucit comandant militar, fire deschisă, sinceră, bravă, dar puțin fanfanor, naiv și romantic, mîndru de originea sa și de faima de erou în bătăliile cu armata franceză la Saint-Quentin (1557) și Gravelines (1558), foarte credincios tagmei din care făcea parte și fidel, pînă la un moment dat, regelui din Madrid. Carol V îl remarcase încă în 1541, în timpul asediului Algerului, cînd Egmont avea doar 19 ani. În 1554 a făcut parte din solia care a negociat, la Londra, căsătoria politico-religioasă dintre Filip și regina Maria Tudor, „Maria Singeroasa”, cea care, luptînd cu înversunare împotriva Reformei, a făcut numeroase victime printre protestanți. Ajuns rege, Filip II l-a numit pe Egmont căpitan general al Flandrei.

Dar cînd spaniolii au introdus Inchișiția și în țara lui, Egmont, revoltat, a refuzat să folosească spada împotriva conțetătenilor săi trecuți la calvinism. Și astfel a intrat curînd în conflict cu episcopul Granvelle și apoi cu Margareta de Parma.

Încercînd să tempereze furia osîndelor absurde, Egmont a condus, în 1565, o ambasadă a Țărilor de Jos la Madrid. Solia cerea să se simplifice și să se umanizeze administrația în aceste provincii, să nu se aplice hotărîrile, Conciliului bisericesc de la Trento împotriva Reformei și să se suspende masacrarea „ereticilor”. Regele a primit ambasada cu o ipocrită bunăvoință, dar nu a ținut seama de nici o doleanță.

(Continuare în numărul viitor)

*Vezi Magazin istoric, nr. 11/1971.

În fosta Alesia, astăzi Alise-Sainte-Reine (Franța) se înalță statuia unui îndrăzneț comandant de oști și luptător pentru libertate, a celui care, sfîrșind prin a fi captivul lui Cezar, a început prin a fi învingătorul puternicului său adversar roman.

Prof. dr. doc. D. TUDOR

Între Oceanul Atlantic, Marea Nordului, Rin și Pirinei se întindea un vast ținut, pe care anticii îl numeau Gallia Transalpină sau Gallia Mare. Această imensă regiune bogată și pînă la un moment dat independentă era populată de numeroase triburi și confederații galice (li se spunea și celtice¹), conduse de șefi ambițioși, care conviețuiau într-o permanentă discordie, lipsind Gallia de un important mijloc de a rezista atacurilor din afară: unitatea politică.

La Roma, Gallia Transalpină era numită în deridere Gallia comata, adică „pletoasă”, barbară. Dar acest ținut avea să-i dea de furcă puternicei Rome și să înscrie în istorie, alături de numele lui Cezar², pe cel al lui Vercingetorix.

Primul triumvirat³, format la Roma în anul 60 î.e.n., era alcătuit din Cezar, Pompei și Crassus. Această alianță

politică și militară constituia, în acei ani de luptă pentru putere, un fel de „cartel electoral” îndreptat împotriva oligarhiei aristocratice, a cărei citadelă era Senatul roman. Fiecare dintre triumviri aducea ceva important și necesar: Cezar — popularitatea în rândul masei de plebei, Pompei — gloria militară, iar „banche-

rul” Crassus — mijloacele bănești.

Ales consul pentru anul 59 î.e.n.⁴, în anul următor Cezar

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 4/1972.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 2/1970.

³ În Roma antică: înțelegere particulară între trei persoane, fără fundament legal, încheiată cu scopul de a cuceri puterea politică de stat.

⁴ În Roma antică: unul dintre cei doi magistrați, aleși anual, care exercitau puterea supremă. După expirarea termenului, consulul putea fi însărcinat cu guvernarea unei provincii, avînd rang de proconsul.

și-a arogat funcția de guvernator, pe timp de cinci ani, al provinciilor Illyricum (Dalmatia), Gallia Cisalpină (nordul Italiei) și Gallia Transalpină. Acest triplu și îndelungat mandat de guvernator, cu rangul de proconsul, a dezvăluit adevăratele lui intenții: cîștigarea unei glorii militare similare cu cea a lui Pompei, prin cucerirea completă a Galliei Mari. Cezar a început prin a interveni în viesparul din Gallia în calitate de arbitru al certurilor dintre helveți, belgi, arverni, hedui, secvani etc. și s-a proclamat apărător al lumii celtice, de a cărei situație politico-militară anarhică încercau să profite și germanii de peste Rin. Conducătorul lor de atunci, Ariovist, constituisese în bazinul Elbei o puternică coaliție de triburi germanice, amenințînd să pună stăpînire pe bogatul ținut al galilor.

În cursul unei grele campanii de mai mulți ani (58-55 î.e.n.) marele comandant roman a cucerit întreaga Gallie și, trecînd Rinul, i-a înfrînt și pe germani. Toate aceste expediții, cît și cele care au urmat pînă în anul 51 î.e.n., au fost relatate de către Cezar într-o lucrare de mare valoare istorică și literară: **Comentarii despre războiul cu galii**.

O dată Gallia supusă, Cezar și-a continuat realizarea planurilor de cucerire, în anii 55 și 54 întreprinzînd expediții peste Canalul Mînciei, în Britania, locuită, de asemenea, de triburi celtice. O mare mișcare antiromană din Gallia l-a silit însă să renunțe la aceste campanii.

În fruntea tuturor galilor

Nu numai disensiunile politice tribale au înlesnit victoriile rapide ale lui Cezar, ci și împrejurarea că a reușit să cîștige de partea sa aristocrația galică, în frunte cu șefii ei. Dar marea masă a populației n-a subscris la capitularea conducătorilor ei în fața coteropitorilor romani. Agricultorii și meșteșugarii aveau acum de suferit de pe urma politicii aristocratice, instaurată de Cezar în Gallia, trebuind să suporte dubla po-

vară a impozitelor plătite nu numai șefilor tribali, ci și Romei. Druzii — preoții vechilor celti, care aveau un rol însemnat în viața politică și juridică a triburilor — colindau satele Galliei Mari, îndemnînd la răscoală pe cei exploatați. Oriunde se produceau asemenea mișcări antiromane, legiunile lui Cezar, răspindite în toată Gallia, interveneau brutal, masacrau populația, distrugeau casele, ardeau totul, luau pradă și sclavi.

Cezar își făcea însă iluzii închipuindu-și că, prin teroare, stăpînirea romană putea fi consolidată între Rin și Oceanul Atlantic. Cîțiva ani de secetă și foamete au provocat răscoale și mai puternice în întreaga Gallie. Exasperați, ruinați prin impozitele în bani, prin rechizițiile forțate de cereale și vite, galii aveau nevoie doar de un conducător popular și energic, care să-i determine să pună mîna pe arme.

Acesta avea să fie prințul Vercingetorix, șeful arvernilor, renumit prin bravura și nobletea sa. Tatăl lui Vercingetorix, Celtilos, domnise peste o mare parte dintre triburile galice, dar fusese asasinat de șefii tribali în momentul cînd intenționa să se proclame **rex Galliae**. Pe timpul celor patru ani de lupte pentru subjugarea țării de către romani, tînărul său fiu făcuse parte din statul major al lui Cezar. L-a părăsit însă pe generalul roman de îndată ce acesta a introdus în țara arvernilor, în locul regalității, o conducere politică aristocratică colectivă. În suita lui Cezar, tînărul prinț învățase tactica militară a legiunilor, disciplina de fier și sistemele de organizare teritorială.

Vercingetorix a realizat în scurt timp unitatea de luptă a răsulaților și, ca simbol al independenței generale, a fost proclamat „rege” la Gergovia, capitala arvernilor. Armata lui număra 80 000 luptători printre care domnea o disciplină riguroasă. Un rezultat imediat al acestei acțiuni a fost desertarea din rîndurile romane a întregii cavalerii mercenare, recrutată dintre gali. Lipsit de acest sprijin, Cezar s-a văzut silit să

angajeze, cu plată costisitoare, călărași germani de peste Rin.

Armata răsulaților a sporit și mai mult, iar lupta antiromană a devenit și mai crîncenă de îndată ce Vercingetorix s-a adresat celor obidiți. „El înolă — spune chiar Cezar în **Comentarii** — oamnenii de la țară sărăciți și pierduți. După ce adună această gloată, el cîștigă de partea sa pe toți concetățenii ce-i ieșeau în cale și îi îndemnă să ia armele pentru libertatea comună”. Tot Cezar ne informează despre alianțele încheiate de șeful gal, despre consimțămîntul tuturor de a-l proclama conducător suprem și rege pe Vercingetorix, despre ostăciea luată drept cheazăie de la triburile aliate. De asemenea, de la el aflăm cum erau înarmați răsulații și cît de puternică le era cavaleria. Vercingetorix, „îmbină cea mai mare sîrguință cu cea mai mare severitate în exercitarea puterii — se spune în **Comentarii**; pe șovăielnici îi constrînge prin pedepse aspre: pentru o greșală gravă ucidе pe vinovați în foc și în tot felul de torturi; în cazul unor greșeli mai ușoare îi trimite acasă, după ce le taie urechile sau le scoate un ochi, ca să servească de învățătură și să-i îngrozească prin asprimea pedepsei”.

În momentul cînd s-a declanșat marea insurecție, Cezar se afla în nordul Italiei, de unde urmărea frămîntările politice de la Roma. Alarmat, el a trecut Alpii în plină iarnă (februarie 52 î.e.n.), ordonînd cele mai drastice măsuri de reprimare a răscoalei. Între timp, Vercingetorix desfășurase un foarte bine chibzuit plan strategic: izolarea grupului de armate romane din nord de cele din centrul Galliei și distrugerea treptată a taberei fiecărei legiuni. Locotenentul său, Lucutius, se pregătise să atace trupele romane din sudul Galliei, iar el însuși se îndreptase spre grupul armatelor romane masate între Loara și Sena. Dar în fața lui se găsea un geniu militar și mai îndrăzneț: Cezar.

Ajunș în Gallia cu trupe puține, proconsulul nu l-a urmărit pe Vercingetorix, ci a atacat regiunea locuită de arverni. Disperați, aceștia și-au rechemat șeful, cerîndu-i

să-i apere. Conducătorul galilor s-a văzut deci nevoit să-și abandoneze planul inițial și a făcut cale întoarsă. În acest timp, pe ocolite, Cezar s-a strecurat, în fruntea unui pilc de cavalerie, pe drumurile anevoioase de pe valea Ronului și Saônei. Călărind zi și noapte pe o distanță de 150 km, el a ajuns la grupul armatei sale din nord, unde și-a concentrat toate cele zece legiuni și alte formații militare (aproximativ 50 000 - 60 000 oameni). Din acel moment, cele două armate dușmane aveau efectivele aproape egale, ceea ce, date fiind potenția-

lul de luptă și disciplina trupelor lui Cezar, constituia o gravă amenințare pentru gali.

Vercingetorix a preferat să evite o luptă decisivă în câmp deschis, temându-se de superioritatea infanteriei romane. Pe de altă parte, știind că romanii duceau lipsă de alimente, el a ordonat să fie distruse toate recoltele, furajele, casele și podurile, tot ce ar fi putut oferi romanilor hrană, mijloace de comunicație sau adăpost, socotind că astfel va sili pe inamic să capituleze. La rîndul său, Cezar a produs

aceleași devastări, masacrînd locuitorii și căutînd să-și deschidă drum spre sudul Galliei. Într-o singură zi au căzut pradă focului 20 tirguri ale biturilor; coloanele de flăcări se înălțau pretutindeni. Orașul Avaricum, deși bine protejat de mlaștini și ziduri, a fost luat cu asalt de legiunile romane, care au capturat din magazile lui importante cantități de grîne și au trecut prin ascuțișul săbiilor 40 000 locuitori.

(Continuare în numărul viitor)

. Clio anunță . Clio anunță . Clio anun

Carul votiv de la Bujoru

Puțin cunoscută, civilizația prototracilor nu încetează să ne furnizeze — prin intermediul descoperirilor arheologice — noi și impresionante mărturii ale gradului înalt de măiestrie artistică al acestor populații. O descoperire făcută în primăvara anului 1974 de către membrii C.A.P. Bujoru (Teleorman) cu prilejul nivelării unei porțiuni de teren, după care cercetările au fost continuate de Cornel Beda, de la Muzeul din Alexandria și de arheologul Emil Moscalu completează cu noi mărturii cunoștințele despre civilizația prototracilor. Este vorba de 12 obiecte din bronz, găsite într-o movilă de pămînt cu caracter funerar, dintre care piesa principală o constituie un splendid car votiv miniatural cu dimensiunile de 35/15 cm.

Unul dintre puținele obiecte de acest fel descoperite în Europa și al doilea din țară (o descoperire asemănătoare s-a mai făcut la mijlocul veacului trecut lângă Orăștie), carul de la Bujoru exprimă — după cum apreciază cercetătorii — o făgăduință solemnă față de o divinitate. Pe fiecare din cele patru roți ale sale se află montată câte o rață stilizată; pe corpul de formă ovală al carului se găsesc, de asemenea, patru capete stilizate de rață, iar capacul are și el motive ornamentale similare.

Comun culturilor epocii finale a bronzului din zona carpato-dunăreană, aparținînd acelor popoare ce au participat la marea migrație egeică din sec. XIII-XI î.e.n., motivul decorativ al păsărilor stilizate reprezintă cultul soarelui, în care astrul este purtat de păsări acvatice.

O particularitate a carului de la Bujoru: deși de bronz, el are osile confecționate din fier, constituind, deci, una dintre primele atestări ale metalurgiei fierului în spațiul carpato-balcanic, ceea

ce demonstrează că motivul decorativ al păsărilor stilizate a fost întrebuițat și mai târziu de sec. XI î.e.n., în prima epocă a fierului.

Pe baza acestor indicii se poate considera că prețiosul obiect, aflat la Muzeul de la Alexandria, datînd, probabil, din sec. IX î.e.n. este produs de un meșter autohton, fapt de o deosebită importanță nu numai pentru arheologie, ci și pentru istoria artei din țara noastră.

Georghe DAVID

Cărți sosite la redacție

● DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA, B. ȚARA ROMÂNESCĂ.

Volume III, întocmit în cadrul seminarului de paleografie slavă, condus de Damaschin Mioc, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, 452 pp., 40 lei: 215 documente (acte interne) din perioada anilor 1526-1535.

● ARMATA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA. TRADIȚII ȘI CONTEMPORANEA.

Editura Militară, București, 1975, 184 pp., 8 lei: comunicările prezentate la sesiunea științifică organizată de Ministerul Apărării Naționale și Academia de Științe Sociale și Politice în București, la 15-16 octombrie 1974.

● STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MODERNĂ.

Redactori responsabili: N. Adăniloie și Dan Berindei, Editura Academiei R.S.R., București 1975, 276 pp., 24 lei: volumul V al culegerii publicate sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice și Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, cuprinde următoarele studii: Ilie Corfus — Lupta de eliberare a orașelor și Țării din Țara Românească sub Regulamentul Organic; Beatrice Marinescu — Poziția Marii Britanii față de dubla alegere a domnitorului Cuza și față de unirea politico-administrativă a Principatelor române (1859-1861); Gheorghe Cristea — Criza agrară din 1865-1866 și consecințele sale social-economice; Gheorghe Platon — Afirmarea suveranității României în preajma războiului din 1877-1878. Mărturii din arhivele Belgiei; Georgeta Penelea — Însemnările din temnița de la Seghedin ale dr. Ioan Rațiu; Dan Berindei — Academia Română în anii 1879-1918.

● Ion Felea — TEODOR IORDĂCHESCU. Editura Politică, București, 1975, 84 pp., 2,50 lei: viața și activitatea unuia din militanții de

frunte (1884-1958) ai mișcării muncitorești din patria noastră, prezentate în lucrarea publicată în cadrul colecției Evocări.

● General-maior în rezervă Alexandru Cernescu, colonel în rezervă George Davidescu, colonel, Paul Baltagi — AVIOANE ROMÂNEȘTI STRĂBAT AFRICA.

Editura Militară, București, 1975, 216 pp., 10,50 lei: performanțele aeronautice realizate în 1933 și 1935 de cîțiva aviatori români pe ruta București—Malakal (Sudan) și, respectiv, București—Capetown (Republica Sud-Africană).

● Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt — SUPLEX LIBELLUS VALACHORUM ÎN VARIANTELE ROMÂNEȘTI DE LA ȘCHEI.

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, 134 pp., 7 lei: două variante în limba română a actului programatic reprezentativ al luptei românilor din Transilvania în sec. XVIII.

● Dr. Marian C. Molea — RĂSPUNDEREA INTERNAȚIONALĂ.

Editura Militară, București, 1975, 152 pp., 6,50 lei: contribuții la fundamentarea unei dintre cele mai importante instituții ale dreptului internațional contemporan.

● Petre Andrei — OPERE SOCIOLOGICE. VOL. II.

Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de dr. Mircea Măciu, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, 406 pp., 31 lei: lucrări, studii și articole elaborate și publicate de P. Andrei (1891-1940) în perioada 1927-1935, consacrate sociologiei politicii și culturii.

● URKUNDENBUCH ZUR GESCHICHTE DER DEUTSCHEN IN SIEBENBÜRGEN.

Editura Academiei R.S.R., București, 1975, 640 pp., 54 lei: volumul V al colecției de documente referitoare la istoria sașilor din Transilvania (1438-1457), publicat de prof. Gustav Gündisch.

● Dan Zamfirescu — ISTORIE ȘI CULTURĂ

Editura Eminescu, București, 1975, 236 pp., 9,50 lei: oameni fațte și opere ilustrând contribuția poporului român la tezaurul valorilor spirituale și umane universale.

● Neculai Șandru — VULTURUL CANTACUZIN.

Editura Albatros, 152 pp., 6 lei: destinul unei mari familii boieresti, răsfățat în viața și faptele unui membru al ei, domnitorul Șerban Cantacuzino (1678-1688).

● Eugen Marinescu — POETUL OSTAȘ ION ȘIUGARIU.

Editura Militară, București, 1975, 108 pp., 5,50 lei: biografia sublocotenentului poet (1914-1945) căzut la datorie, în luptele pentru eliberarea orașului Brezno (Cehoslovacia).

● L. Kalustian — FACSIMILE.

Editura Eminescu, București, 1975, 312 pp., 13 lei: mărturii documentare inedite, referitoare la N. Iorga, C. Dobrogeanu-Gherea, C.A. Rosetti, Titu Maiorescu, Spiru Haret, George Vlăscu etc.

● ZALĂUL PE TREPELE ISTORIEI.

Zalău, 1975, 112 pp., materialele prezentate la sesiunea de comunicări din 13-14 octombrie 1973, organizată cu prilejul aniversării a 500 ani de la atestarea documentară a acestui oraș.

O viață închinată dragostei de țară : IOAN URSU

V. NETEA

La 24 ianuarie 1907, Societatea academică română din Berlin, alcătuită din tinerii aflați la studii în capitala Germaniei, sărbătorea, conform unei vechi tradiții studențești, ziua Unirii Principatelor. Ca întotdeauna, festivitatea urma să se deschidă printr-o cuvîntare despre marele eveniment. De data aceasta, însă, oratorul nu a ținut un simplu discurs ocazional, ci a considerat aniversarea ca o bună ocazie pentru a vorbi și despre „un nou 24 ianuarie”, al viitorului, menit să fie sărbătorit atît pentru dreptatea care trebuia făcută țărînimii, cit și pentru desăvîrșirea statului unitar național român.

În legătură cu problema țărănească, oratorul a arătat că în România aceluia an se aflau — ca în plin ev mediu —, „de o parte un milion de țărani cu trei milioane de hectare, iar pe de altă [parte], o mie de boieri cu patru milioane”. Cu multă insuflecție a vorbit, apoi, despre necesitatea unirii tuturor românilor într-un singur stat, căci 24 ianuarie 1859 nu adusese decît „unirea unei jumătăți din neamul nostru”, pe cînd cealaltă jumătate „pînă azi își cheltuiește puterile și își varsă singele pentru un steag care nu e al lui”.

Încheind, vorbitorul a îndemnat pe tinerii studenți să-și închine viața „pentru nimicirea dezechilibrului social” din România și pentru desăvîrșirea unității de stat. Acestei din urmă idei, pe care o considera „o chestiune de viață”, i-a închinat el însuși tot entuziasmul, toată puterea de muncă, toată viața.

Tînărul orator se numea Ioan Ursu.

Născut la 14 octombrie 1875, fiul învățătorului din comuna Cața (azi în județul Brașov) și-a făcut studiile liceale la Brașov, iar cele universitare la București, avînd ca profesori, la Facultatea de litere (în cadrul căreia se studia și istoria), pe D. Onciul și N. Iorga. De la amîndoi, a deprins atît metoda riguroasă de lucru, cit și înțelegerea istoriei nu numai ca o disciplină științifică, ci și ca o armă de apărare națională. Atras îndeosebi de istoria medievală, și-a trecut licența (1897) cu o teză, premiată de Universitate, despre *Relațiunile Moldovei cu Polonia*. Această lucrare a fost tipărită un an mai tîrziu — marcînd, astfel, debutul său științific — la Piatra Neamț, unde fusese numit profesor de liceu.

Doctoratul în istorie, cu teza intitulată *Die auswärtige Politik des Peter Rares, Fürst von Moldau* („Politica externă a lui Petru Rareș, principele Moldovei”) a fost elaborat în urma cercetărilor efectuate din toamna anului 1906 în arhivele electorilor de Brandenburg. Trezînd la Paris, Ioan Ursu și-a continuat cercetările, descoperînd la *Bibliothèque Nationale* copia unei cronici necunoscute, *Historia turcesca*. Într-un studiu tipărit în limba italiană, el l-a identificat pe autor în persoana venețianului Donato de Lezze și apoi a publicat textul integral al cronicii, sub auspiciile Academiei române. Tot la Paris a publicat monografia *La politique orientale de François I-er* („Politica orientală a lui Francisc I”). Aceste

lucrări — și mai ales cea din urmă — l-au impus atenției nu numai istoricilor români, dar și a celor străini. Lucrările, ca și aprecierea lor favorabilă în țară și peste hotare, au determinat numirea lui Ioan Ursu ca profesor la Universitatea din Iași și alegerea sa — în 1910, la propunerea lui A.D. Xenopol — ca membru corespondent al Academiei române.

Paralel cu activitatea didactică și cu cea științifică — puternic impulsionate prin aceste recunoașteri — profesorul Ursu s-a manifestat ca un luptător activ pentru realizarea unității depline a statului român. La facultate, „cîstigase studențimea prin prelegerile lui insuflecție de un cald patriotizm. Se apropiase de ilustru Xenopol, care prelua în

tnărul ardelean o fire deschisă, studiosă, și mai ales cu totul închinată dragostei de neam" (D. Pompeu). Ca președinte al secției din Iași a Ligii culturale, a desfășurat o bogată activitate, pusă în slujba idealului de unitate națională. Aceleași cauze, ca și principalele probleme politice ale vremii, Ioan Ursu le-a dedicat numeroase articole, publicate în zăre din București, Iași, Arad, Brașov, Cluj și Sibiu.

Izbușirea primului război mondial, în vara anului 1914, a dus la intensificarea acestei activități. Alături de Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Nicolae Iorga și de transilvănenii Vasile Lucaci și Octavian Goga (afiați dincoace de Carpați, Ioan Ursu, s-a pronunțat pentru intrarea României în război alături de Antantă și împotriva Puterilor Centrale. Istoricul înțelegea că această luptă ar fi adus eliberarea nu numai a fraților români, ci și a celorlalte popoare incluse în dubla monarhie, după cum orice atentat la libertatea unui popor se repercuta și asupra poporului român: „Moarte Serbiei e moartea noastră”, declara el într-un interviu acordat eliberării Dimineața la 27 septembrie 1915.

În slujba acelorași teluri, Ioan Ursu a militat și prin *Revista neamului* — înființată de el la Iași, la 1 octombrie 1915. În 1917, când o delegație de profesori universitari români a fost trimisă la Paris, Ioan Ursu a făcut parte din ea. În capitala Franței, a publicat una din cele mai apreciate lucrări asupra motivelor care au determinat intrarea României în război — **Pentru ce a intrat România în război** — elogios recenzată de numeroși istorici și publiciști francezi. Totodată, a devenit membru al Comitetului unității naționale, prezidat de Take Ionescu și unul din colaboratorii de seamă ai ziarului **La Roumanie**. Pentru meritele sale științifice și pentru sprijinirea cauzei aliaților, guvernul francez i-a acordat Legiunea de onoare.

Din Franța, I. Ursu a plecat în Italia, unde, alături de profesorul Simion Mindrescu, a contribuit la organizarea legiunii de voluntari români de acolo. Reîntors în țară după încheierea războiului, a fost numit, în 1920, profesor la Universitatea din Cluj, proaspăt organizată. Peste numai trei ani, moartea lui D. Onciul a lăsat vacantă catedra de istorie românească de la Universitatea din București; Ioan Ursu i-a fost desemnat ca succesor.

În Capitală, a întemeiat colecția **Biblioteca istorică**, în care și-a publicat monografiile despre Petru Rareș (1923) și Ștefan cel Mare (1925). Aceasta din urmă — rămasă până azi una din principalele lucrări de referință asupra epocii lui Ștefan — a însemnat, însă, și sfârșitul activității sale științifice. În toamna aceluiași an, la 6 octombrie 1925, a fost doborât, la Brașov, de o boală pe care o neașteptată, pe atât de necruțătoare. Pe masa lui de lucru din București, au rămas textele conferințelor și articolelor sale din anii neutralității și al războiului, care urmau să alcătuiască volumul **Pentru România Mare** dedicat idealului căruia el însuși i-a închinat viața întreagă.

TRAGICA ZI A HIROSHIMEI

(Urmare din p. 41)

mați cu instrumente de control, au observat chiar la punctul „zero”, că intensitatea radiației nu era mai ridicată decât cea normală.

Statisticienii au stabilit cund numărul morților — 78 150, al celor dispăruți — 13 938, iar al răniților — 37 425. Aceste cifre au fost oficial admise de guvernul Statelor Unite, dar odată cu scurgerea vremii, alte și alte cadavre au fost descoperite. Numărul morților, aproape toți civili, a fost estimat la cel puțin 100 000.

Numeroase victime, a căror moarte imediat după explozie a fost atribuită radiațiilor, au cunoscut, se pare, o formă de demență provocată de drama la care asistaseră. Serviciile Sănătății publice japoneze opinează că aproape 25% din victime au murit în urma arsurilor, 20% din pricina radiațiilor și mai mult de 50% din cauza diverselor răni, dintre care cea mai mare parte provocate de cioburi de sticlă. Cum însă atât deesele cît și rănile au fost efectul unor cauze multiple și complexe, caracterul statisticilor rămîne numai relativ.

Cifrele ce privesc bilanțul pagubelor materiale sînt, în schimb, mult mai precise. Din 90 000 construcții, cite numără orașul, 62 000 au fost complet distruse; alte 6 000 n-au mai putut fi reparate. În inima orașului, numai cinci imobile moderne au mai putut fi folosite, fără a necesita reparații capitale. Procentajul clădirilor intacte a fost, firește, mai ridicat în cartierele marginase. Unele imobile, deși situate mai aproape de punctul de explozie, au fost bine protejate de coline, în timp ce altele, mai îndepărtate, dar nedispunînd de nici o protecție naturală, au suferit mai mult de pe urma căldurii și suflului exploziei.

Un oraș cu o activitate clo-cotitoare s-a preschimbat într-o clipită într-un haos de nedescris.

În românește de Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

¹ De-a lungul anilor, cifra a crescut mult, din cauza deceselor provocate de radiații — n.r.

PRECIZĂRI LA O BIOGRAFIE

(Urmare din p. 45)

Socotim necesare aceste precizări, deoarece din introducerea menționată s-ar putea subînțelege că dr. Lupu a avut o continuitate de 20 ani în Partidul Național-Tărdnesc.

În același text se spune că „În campania electorală din februarie 1936, alături de alte personalități ale vremii, dr. Nicolae Lupu, în cuvîntările sale, a demascosat pericolul grav ce rezulta pentru România din ascensiunea fascismului german și italian”. Credem că ar fi trebuit arătat mai precis cadrul în care dr. Lupu a luat această poziție.

În februarie 1936 au avut loc — după cum se știe — alegerile parțiale de la Mehedinți și Hunedoara. La Mehedinți, nu s-a dat lupta pentru un loc de deputat. Ambii candidați — dr. Lupu și Octavian Goga — erau deja deputați. Acolo s-a dat o luptă între dreapta și stînga, s-a urmărit un test; dr. Lupu a candidat în numele Frontului Popular creat din inițiativa P.C.R. și a forțelor de stînga și a fost sprijinit în campania electorală direct de Front, între altele prin prezența pe teren a frunțașilor Frontului, prof. Petre Constantinescu-Ioși, Athanase Joja și Mihai Macavei. Reușita doctorului Lupu a confirmat justetea politicii de Front Popular, inspirată și inițiată de Partidul Comunist Român. În acest context au fost făcute declarațiile sale, nu într-o obișnuită campanie electorală.

În sfîrșit fără a scădea cu nimic poziția doctorului N. Lupu și sentimentele sale de antifascist, trebuie precizat că semnătura sa nu s-a aflat pe memoriul înaintat de profesorii universitari, în aprilie 1944, marșalului Antonescu prin care se cerea ieșirea imediată a României din război și alăturarea țării luptei Națiunilor Unite. În realitate, este vorba de prof. univ.dr. N. Gh. Lupu, fratele său, care a fost nu numai semnat, dar și inițiator al aceluiași memoriu, alături de acad. Al. Rosetti și de alți intelectuali.

SFÎRȘITUL ȚARISMULUI

M. KASVINOV

Petrogradul în martie 1917. Orașul de pe Neva e cuprins de flacăra revoluției. Țarul, aflat la Cartierul general de la Moghilev, e convins că trupele de sub comanda generalului Ivanov, investit de el cu puteri discreționare, vor restabili rapid ordinea în Capitală. Luind mult mai în serios evenimentele, Rodzeanko, președintele Dumei, îl imploră pe suveran să accepte formarea unui nou guvern, responsabil în fața Dumei. Cu megalomania alimentată de cei 300 ani de autocrație a Romanovilor, Nicolae II refuză. Decide să plece la Tarskoe Selo, unde se afla familia regală. Grație acțiunilor forțelor revoluționare, însă, trenul imperial este obligat să ia direcția Pskov, unde este tras pe o linie moartă din gara orașului. Suveranul află că trupele de represie, care urmau să-l ajute pe generalul Ivanov, au trecut de partea revoluției. În același timp, președintele Dumei comunică agravarea evenimentelor din Capitală, care nu mai permit constituirea unui nou guvern. În aceste împrejurări, țarul e silit să abdice în favoarea fratelui său, marele duce Mihail. Simțind ostilitatea poporului, acesta renunță la tronul Rusiei în mai puțin de opt ore¹. De data aceasta suveranul este obligat să cedeze. El nu mai poate proceda cum făcuse cu 12 ani în urmă, când răspunsurile lui la sfaturile unchilor săi de a semna Manifestul din 17 octombrie 1905 (prin care se acordau unele libertăți politice și convocarea unei Dume legislative) erau categorice: „Nici o concesiune, nici o libertate, vă pierdeți timpul!”. Atunci primul ministru Witte aducea argumente puternice, precise, menite să-l convingă pe țar: numărul greviștilor, al răsculaților de la sate și din armată era în continuă creștere, amenințând însăși existența regimului. În cele din urmă, suveranul acceptase să semneze. De fapt, n-avea ce pierde. Libertățile acordate erau insignifiante.

„Ucazul lui Nicolae II, califică Lenin actul din 1905, este pur și simplu o palmă pentru liberali [...]. Țarul nu vrea să schimbe forma de guvernământ și nici nu se gîndește să acorde o constituție. El promite — promite numai — tot felul de reforme de importanță secundară”. La fel de „generos” se dovedise Nicolae II și în legătură cu legea privind instituirea Dumei de stat și regulamentul alegerilor pentru Dumă, pe care V.I. Lenin o caracteriza ca fiind „cea mai nerușinată batjocură de «reprezentanță populară»”. „Întreaga clasă muncitoare de la orașe, întreaga sărăcie a satelor, muncitorii agricoli, țărani fără gospodărie nu participă la nici un fel de alegeri”, scria Lenin.

La sfîrșitul aceluiași an, 1905, suveranul respingea un proiect de distribuție parțială a pămînturilor în folosința țăranilor, notînd pe referatul înaintat de prim-ministru Witte: „Proprietatea

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 6 și 7/1975.

privată trebuie să rămână inviolabilă". Trei ani mai târziu, în decembrie 1908, pe un raport în legătură cu reforma agrară, nota cu același cinism: „Nu sînt prea multe avantaje și înlesniri? Mă tem că toate acestea răsfăț și corup". Astfel de cinice rezoluții erau formulate în vremea cînd în guberniile bîntuite de foamă, milioane de săraci mureau de tifos, variolă, scorbut, cînd din toate colțurile țării se îndreptau către Petersburg strigătele de ajutor ale celor năpăstuiți.

Dar, să revenim la evenimentele din primăvara anului 1917. În ziua de 16 martie, Nicolae se întoarce de la Pskov la Cartierul general de la Moghilev. Imediat după abdicare, Sovietul din Petrograd stabilește măsuri urgente de arestare a familiei Romanov. După cîteva ezitări, guvernul provizoriu se vede obligat să adere și el la hotărîrea Sovietului. Își face socoteala că, luînd asupra lui arestarea și micșora vigilența muncitorilor și soldaților și va da în aparență satisfacție Sovietului. Dar, mai ales, va asigura securitatea familiei lui Nicolae pînă în clipa cînd va putea organiza expedierea Romanovilor peste graniță și pune țara în fața faptului împlinit.

La 22 martie, fostul țar descinde din automobilul său în fața Palatului Aleksandrovski. Peste cîteva minute, ușile Palatului se închid în urma lui. Este arestat. Regimul de detenție nu e aspru. Kerenski — împunătorul de guvernul provizoriu — să asigure paza și securitatea Romanovilor — îi promise să-i aranjeze plecarea peste graniță. Romanovii nu pierd speranța de a se întoarce la putere. „Or să te chem", îi spune Aleksandra Feodorovna soțului ei. În furtunoasă primăvară a lui 1917, deși puterea de stat este oficial în mîinile guvernului provizoriu burghez, forța reală este reprezentată de Sovietele sprijinite de armată și poporul revoluționar. Sub conducerea partidului bolșevic, muncitorii neutralizează încercările burgheziei de a restaura monarhia. Transportat peste granițele Rusiei, țarul ar fi devenit nucleul în jurul căruia ar fi gravitat toate forțele contrarevoluției.

Florentina DOLGHIN

Planul „Fuga spre mare”

În ziua de 20 martie 1917, pleacă la Moghilev cei patru reprezentanți ai Dumei, care urmează să-l escorteze pe Nicolae. Concomitent, pe adresa generalului Alekseev este expediată următoarea telegramă semnată de Lvov¹ și Kerenski²: „Guvernul provizoriu a decis să acorde fostului împărat posibilitatea de a ajunge fără dificultăți la Tarskoe Selo, în vederea organizării în scurt timp a plecării întregii familii imperiale în Anglia, prin Murmansk". Prin urmare, aproape imediat după abdicarea țarului, Kerenski și colegii săi își fac cunoscută intenția de a croi drum peste frontierele țării familiei Romanov.

Că „Planul Murmansk", sau cum i s-a mai spus, planul „Fuga spre mare" s-a născut imediat după revoluție, o dovedește însuși Nicolae, care își notează în jurnalul său intim, la 23 martie: „Mi-am făcut ordine în lucruri și în cărți și am început să pun de-o

parte tot ceea ce aș dori să iau cu mine, în cazul că voi reuși să plec în Anglia...". Există, de asemenea, și confirmarea lui Lvov: „Certific că în sinul guvernului provizoriu s-au purtat atunci discuții în legătură cu trimiterea familiei imperiale peste graniță... Găseam că pentru ei (Romanovii) este mai bine să plece din Rusia. S-a propus Anglia... Cel care a sugerat această posibilitate și care, în general, s-a ocupat de chestiune a fost ministrul de Externe Miliukov".

La rîndul său, Miliukov atestă același lucru: „Îmi amintesc foarte bine că, imediat după instaurarea puterii revoluționare... s-a ridicat problema soartei țarului și a familiei sale. S-a recunoscut că este de dorit și necesar ca Nicolae II și familia să părăsească Rusia, să plece peste graniță... Țara spre care se îndreptau privirile noastre era Anglia...".

Diplomații și contrarevoluționarii în acțiune

Încep tratative cu George Buchanan, abilul și tenacele ambasador al regelui George V

la Petrograd³, ulterior inițiator al intervenției în Rusia. Buchanan cere instrucțiuni guvernului său.

Regele George V își exprime încă mai înainte dorința de a-și ajuta ruda⁴: „Chiar din primele zile ale revoluției — arată Miliukov — cînd puterea a fost reorganizată sub conducerea guvernului provizoriu... printre alte documente s-a primit o telegramă de la regele Angliei, George, adresată fostului suveran Nicolae II. Era o telegramă (neoficială) în care regele își exprima sentimentele sale strict personale... E drept că ea nu conținea propuneri concrete în legătură cu soarta țarului... Deoarece persoana căreia îi fusese adresată telegrama fusese, i-am înapoiat-o lui Buchanan".

Dezbatînd la proxima ședință cererea transmisă de Buchanan, cabinetul de coaliție al lui Lloyd-George⁵ hotărâște să satisfacă rugămintea lui Miliukov și Kerenski, invitîndu-l pe Nicolae să se stabilească cu familia în Anglia.

¹ În perioada 1910-1918.

² Aleksandra Feodorovna era vară primară cu George V.

³ Lider al Partidului Liberal englez. Prim-ministru (1916-1922).

¹ Gheorghi Evghenievici Lvov (1861-1925) — președintele guvernului provizoriu din martie pînă în iulie 1917.

² Aleksandr Fiodorovici Kerenski (1881-1970) — membru al Partidului Socialist Revoluționar (eserli); ministru de Justiție, apoi prim-ministru al guvernului provizoriu (iulie-noiembrie 1917).

În furtunoasa primăvară a lui 1917, în somptuosul Palat al Tauridei, în marea sală a Ecaterinei, au pătruns muncitorii și soldații Petrogradului revoluționar

Hotărîrea guvernului englez este unanimă.

La 2 aprilie, Buchanan își face apariția la Ministerul de Externe aflat în Piața Palatului din Petrograd, comunicînd oficial că „Majestatea Sa regele și guvernul Majestății Sale vor fi fericiți să ofere adăpost împăratului rus în Insulele Britanice”. Ambasadorul adaugă că, pentru plecarea familiei Romanov din Rusia, guvernul Marii Britanii este gata să pună la dispoziție o navă militară — un crucișător — care, în momentul stabilit de cabinetul din Petrograd, va primi dispoziție să plece spre Murmansk. Guvernul provizoriu îl însărcinează pe Kerenski cu organizarea călătoriei de la Țarskoe la Murmansk.

Se pare că Kerenski și Miliukov ajunseseră la un acord cu ambasadorul asupra tuturor amănuntelor călătoriei, soților Romanov rămînîndu-le doar să-și facă valizele. Într-adevăr, Nicolae își și împachetează o parte din lucruri. Dar se ivește o complicație.

Încă de la 20 martie, cînd din Palatul Tauridei s-a tran-

smis telefonic la Moghilev promisiunea de a-i ajuta pe Romanovi să plece în Occident, Comitetul Executiv al Sovietului din Petrograd, sub presiunea maselor muncitoare, a protestat împotriva acestei hotărîri, deși conducerea lui se afla în mîinile menșevicilor și eserilor¹.

Știrea că guvernul burghez a elaborat și pus în aplicare planul de a-i scoate pe Romanovi din țară stîrnește o reacție de „minie și suspiciune” în cartierele muncitorești ale Petrogradului. În același timp încep să circule și zvonuri despre un complot al monarhiștilor, care pun la cale un atac împotriva Palatului Aleksandrovski de la Țarskoe Selo cu scopul de a elibera și salva familia țarului, adusă aici de la Moghilev. La mitinguri și adunări, ca și la fiecare ședință a Sovietului, se vorbește despre necesitatea dejucării acestei uneltiri. Majoritatea So-

vietului consideră că paza palatului, lăsată în seama lui Kornilov² și controlată de Kerenski, este dubioasă. Garda încredințată colonelului Korovicenko, iar mai tîrziu colonelului Kobilinski, nu prezintă încredere.

În jurul palatului se observă o agitație suspectă, un du-te-vino de persoane dubioase. Prin intermediul servitorilor și al intendentului ele intră în legătură cu arestații. Mai tîrziu, în emigrație, un anume Markov³ avea să povestească cum, în martie-aprilie 1917, a organizat la Petrograd un grup format din foști agenți ai Ohranei și din jandarmi, în scopul de a elibera cu forța familia țarului și a o duce peste graniță în Finlanda. În acest scop, ajutorul lui, locotenentul-major Serghei Markov, a pus la cale o diversivie la adăpostul căreia Romanovii trebuiau să fugă. El a pregătît

¹ General rus; în septembrie 1917 avea să organizeze o lovitură contra-revoluționară („rebeliunea lui Kornilov”), înfrîntă cu ajutorul maselor muncitoare din Petrograd.

² Nicolae Evghenievici Markov — mare moșier, unul din conducătorii organizațiilor pogromiste ale sutelor negre, lider de extremă dreaptă în Dumele de stat III și IV.

înscenarea unui atac al „bolșevicilor și anarhiștilor” asupra palatului, care trebuia să provoace o explozie în aripa dreaptă a clădirii. Folosindu-se de panica creată, complotiștii urmau să scoată de acolo familia țarului. Pe complici săi din rîndul personalului, Serghei Markov i-a aprovizionat cu dinamită; tot el a pus la punct un sistem de parole și semnale, a stabilit itinerarul pînă la frontieră, a găsit și a pregătit automobilele.

Sovietul este contra

În acele zile, cînd Miliukov și Kerenski duc tratative cu ambasadorul englez, Nicolae Evghenievi Markov îl înșărcinează pe Benkendorf să transmită complotiștilor „mulțumiri pentru devotament”, însă și rugămintea de a mai aștepta puțin. Să mai așteptăm — le spune el — să vedem ce rezultat dă planul oficial, mai puțin periculos, de plecare peste graniță. Dacă autoritățile nu vor reuși să organizeze plecarea, atunci „o vom face noi singuri”. Nicolae Evghenievi Markov și Serghei Markov acceptă acest corectiv, comunicînd imediat la palat prin doamna Den: „Dar să știți că sîntem gata de orice”.

Între timp, Sovietul din Petrograd ia o serie de hotărîri: atrage atenția garnizoanei din Tarskoe Selo să întărească paza, pentru a dejuca uneltirile monarhiștilor. Se mai hotărîște împiedicarea, prin orice mijloace, a eventualelor tentative ale agenților guvernului de a transporta la Murmansk familia țarului. Detașamentele militare fidele Sovietului li se dă ordin să ia sub control nodurile de cale ferată și gările din nord-vestul Rusiei. În același scop sînt trimiși delegați să țină sub observație localitățile Tosno și Zvanka. Se mai hotărîște ca, la momentul potrivit, fostul țar să fie instalat în bastionul Trubețkoi al catedralei Petropavlovsk. Sovietul mai decide să trimită la Tarskoe Selo un detașament care, în primul rînd, să controleze dacă cei

arestați sînt prezenți, în al doilea rînd să constate starea de spirit a gărzii puse să-i păzească și, în fine, să stabilească la fața locului condițiile de mutare a Romanovilor, în eventualitatea că Sovietul Petrogradului ar socoti necesară o asemenea măsură.

Curînd, un detașament de pușcași și mitralieri, dotat cu automobile blindate și comandat de eserul de stînga S.D. Maslovski, este trimis la Tarskoe Selo. Locțiitorul lui e un oarecare V.V. Iakovlev, tot eser de stînga, care s-a întors cu puțin timp înainte din emigrație. Ajungînd la Palatul Aleksandrovski, cei doi controlează situația pazei exterioare, ordonă să se întrerupă legătura telefonică și telegrafică cu exteriorul, apoi cer să le fie prezentați arestații. Benkendorf se împotrivesc, invocînd ordinul generalului Kornilov care interzice intrarea în apartamentul ocupat de Romanovi a persoanelor fără permise nominale semnate de Kornilov. Numai cînd Maslovski amenință cu forța, Benkendorf i-l „prezintă” lui și însoțitorilor lui pe Nicolae Kerenski va explica ulterior acest episod ca pe o încercare de a-l ridica pe fostul țar: „Zvonul despre posibilitatea plecării familiei a provocat un atac asupra localității Tarskoe din partea Sovietului din Petrograd. Sovietul a dat dispoziție stațiilor de cale ferată să nu lase să iasă nici un tren din Tarskoe; apoi, la Tarskoe și-a făcut apariția, însoțit de mașini blindate, un membru al secției militare a Sovietului, Maslovski, care a încercat să-l ridice pe țar. Nu a făcut-o numai pentru că, în ultima clipă, s-a întimidat”.

Pentru un timp, autorii planului „Fuga spre mare” bat în retragere. Pînă în lunile mai-iunie, în regiunea Petrogradului și în țară s-a creat o asemenea atmosferă, încît, atît Nicolae Evghenievi Markov, cît și politicienii din Palatul Tauridei, nu se pot nici măcar gîndi la realizarea aventurii planuite încă din martie.

Kerenski se explică

De la începutul revoluției burghezo-democratice au trecut trei luni. Dar problemele

ei cele mai arzătoare — pacea, pămîntul, pîinea — rămîn tot nesoluționate. Situația economică se înrăutățește și mai mult. Într-o atmosferă de nemulțumire generală a maselor, la 18 iunie au loc la Petrograd și în țară demonstrații de protest împotriva abuzurilor claselor exploatare. Această dată intră în istoria revoluției ruse ca una din zilele ei de cotitură.

În primele săptămîni ale verii, politicienii burhezi încearcă din nou să-i scoată pe Romanovi din zona Petrograd-Tarskoe Selo, să-i trimită peste graniță. Dar și această tentativă eșuează.

„La început, guvernul londonez — va dezvălui în emigrație Miliukov — s-a arătat gata să primească familia imperială în Anglia. Buchanan m-a informat că pentru a o transporta i-a pus la dispoziție un crucișător care trebuie să sosească. Crucișătorul nu a sosit însă și plecarea nu a avut loc. Am continuat tratativele cu Buchanan; în final mi-a spus că guvernul britanic nu mai «insistă» pentru venirea țarului și a familiei sale în Anglia”.

Lloyd-George, în memoriile sale, afirmă că Romanovii „au murit din pricina slăbiciunii guvernului provizoriu”, care nu a putut să-i scoată la timp din țară și să-i ducă departe de masele populare „dezlănțuite”.

Kerenski a suportat un timp aceste atacuri, apoi a încercat să se justifice. El, unul, s-a străduit. Englezii i-au promis un crucișător. Dacă ar fi venit crucișătorul...

Iată ce scrie mai tîrziu Kerenski: „Doresc să explic de ce Nicolae II și familia sa n-au ajuns în Anglia... Guvernul provizoriu a hotărît încă din martie să-i trimită în străinătate... în Anglia. M-am angajat că îi voi duce chiar eu pînă la Murmansk. Am purtat tratative cu cabinetul londonez. Dar tocmai cînd șederea familiei la Tarskoe devenise absolut imposibilă, englezii m-au înștiințat că, pînă la sfîrșitul războiului, primirea fostului monarh pe teritoriul Imperiului britanic este cu neputință. Afirm: dacă nu, ar fi fost acest refuz, nu numai că ne-am fi încumetat, dar l-am fi și scos pe Nicolae

A.F. Kerenski (jos) și generalul Kornilov, sînt printre cei de la care Nicolae II aștepta salvarea...

și familia sa din țară, așa cum, după aceea, l-am dus la Tobolsk¹.

„Domnul Lloyd-George nu vrea să spună tot adevărul — continuă Kerenski. Referindu-se la tratativele pe care le-am purtat cu dînsul în primăvara anului 1917, spune numai o parte de adevăr, iar cît privește cele petrecute în vara aceleiași an păstrează, în general, o tăcere absolută... De aceea, voi da în vileag jumătatea de adevăr omisă de Lloyd-George: lui însuși îi venea atunci din ce în ce mai greu să ducă la îndeplinire planul stabilit... Îl stînjeau reacția

clasei muncitoare din Europa... opinia publică din Franța... și, în fine, poziția forțelor revoluției ruse...”. Cu alte cuvinte, Lloyd-George nu trimite cruciașorul, nu fiindcă Kerenski este lipsit de operativitate, ci pentru că propriile acțiuni sînt paralizate în Occident de aceleși forțe revoluționar-democratice, care se ridică asemenea unui val amenințător.

Un țar pe care nimeni nu-l dorește

Ce se întîmplă în acele zile din 1917, cînd guvernul Lloyd-George își retrage consimțămîntul de a-i primi pe Romanovi? Cauza acestui refuz trebuie căutată în principiul lui Palmerston¹, conform căruia Marea Britanie „nu are nici prieteni permanenți, nici dușmani permanenți; ea are numai interese permanente”.

În 1917, liderii guvernului londonez renunță să-i mai aducă pe Romanovi, dîndu-și seama că muncitorii englezi nu au uitat nici ziua de 9 ianuarie 1905, nici represaliile din cartierul moscovit Presnea, din decembrie 1905, nici masacrele de pe fluviul Lena din 1912, nici alte crime comise de țarism. În plus, cum menționa într-un raport către Foreign Office lordul Bertie, ambasadorul de atunci al Marii Britanii în Franța², în Europa mulți se temeau că guvernul britanic, dîndu-i adăpost fostului țar, „va încerca cîndva să-l folosească în scopul restaurației, de îndată ce va scoti acest lucru potrivit interesele sale egoiste, sau, în virtutea aceluiași interese, va încerca în viitor să provoace în Rusia lupte intestine și discordie”.

În problema primirii Romanovilor, își spune cuvîntul și profunda antipatie a englezilor și francezilor față de Aleksandra Feodorovna, care intruchipează în ochii lor grupul progerman din Rusia, politica de complicitate secretă și de intrigi în favoarea Germaniei kaiserului. Același Bertie va

scrie: „Împărăteasa aparține nemților nu numai prin sînge, ci și prin sentimente. Ea a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a realiza o cîrdășie între Germania și Rusia”. În primăvara lui 1917 nu se ștersese încă din amintirea englezilor naufragiul navei „Hampshire”, survenit cu un an înainte lîngă insulele Orkney³. Pentru ei, Kitchener continua să fie o victimă a cliiei de spioni a lui Rasputin, care lucra sub oblăduirea Aleksandrei Feodorovna. La astfel de diversuni militare și politice face aluzie și una dintre notele britanice remise, după retragerea lui Miliukov, noului ministru de Externe, M. I. Tereșcenko. În notă se spune printre altele: „Guvernul britanic nu poate sfătui pe Majestatea Sa să acorde ospitalitate unor oameni a căror simpatie față de Germania este prea binecunoscută”. Totuși, decisive nu sînt aceste împrejurări, ci altele, care atrînă mult mai greu în balanță. O puternică lumină asupra lor va arunca mai tîrziu fiica ambasadorului britanic la Petrograd, Muriel Buchanan: „Curierul ambasadei a adus tatălui meu o depeșă cifrată, sosită din Londra. Citind-o, tata s-a schimbat la față:

— Cabinetul nu mai dorește venirea șarului în Marea Britanie, a spus el.

— De ce?

— Se teme... Se teme că în țară se vor produce tulburări... Se teme că vor izbucni greve... Pot izbucni greve peste tot: în docuri, în uzinele de armament, în alte întreprinderi, în mine... Nu-i exclus nici pericolul ca, în caz că Romanovii se vor stabili în Anglia, să aibă loc răscoale și în țara

¹ În vara anului 1916, cruciașorul „Hampshire” transporta în Rusia, în vederea unor tratative strict secrete pentru coordonarea planurilor aliate, pe feldmaresalul englez lordul Herbert Kitchener, ministru de Război. La 5 iunie, un submarin german a scufundat nava în apropierea insulelor Orkney; Kitchener și-a pierdut viața. Comunicarea ruteli lui „Hampshire” a fost primită de germani de la o vizita-tore constantă a casei lui Rasputin.

¹ Om politic britanic (1784-1865). Membru al partidului tory, apoi al celui whig; prim-ministru (1855-1858; 1859-1865).

² Între anii 1905 și 1918.

noastră. Așa încît va trebui să comunic guvernului rus că înțelegerea noastră cu el nu mai este valabilă”.

Primului ministru al Maiestății Sale, „strîns în clește”, nu-i mai rămîne altceva decît să înceapă presiunile asupra lui George V, „pentru a-i înăbuși bunele sentimente”. Nu e ușor. George face demersuri energice în favoarea lui Nicolae. Pledează cu ardore pentru acesta în fața primului ministru și a cabinetului. Aduce mai ales argumentul că, doar cu un an în urmă, la 16 februarie 1916, din însărcinarea lui, a lui George, generalul Sir Paget și lordul Pambrok au plecat la Moghilev să-i înmîneze lui Nicolae bastonul de feldmareșal al armatei britanice. După cum relatează Voeikov, în discursul oficial țarul a fost rugat „să primească acest titlu și bastonul, ca semn de sinceră prietenie și dragoste”; Nicolae a răspuns cu un toast în onoarea „Maiestății Sale regele George, scumpul meu văr, prieten și aliat”. Poate fi dat uitării titlul de feldmareșal britanic acordat lui Nicolae II numai pentru că la Petrograd, ca altădată la Londra, gloata s-a revărsat pe străzi? La argumentele regelui se solidarizează, deși pentru puțin timp, ministrul Afacerilor Externe, Sir Arthur James Balfour¹. El protestează împotriva refuzului de a-l invita pe Nicolae, remarcînd că, o dată ce invitația a fost acceptată de acesta, englezii se expun „unui scandal rușinos”. Și, totuși, Lloyd-George iese învingător, atît asupra suveranului său nominal, regele, cît și asupra ministrului de Externe care i s-a raliat. De altfel, nici lui George V nu-i scapă din vedere că gestul de a oferi adăpost familiei Romanov în Anglia va fi atribuit legăturii sale de rudenie cu țarul și că „ar fi mai înțelept să nu compromită Casa

engleză de Saxa-Coburg printr-o intervenție prea insistență în favoarea familiei Romanov, care personifică secularele legături de familie și politice cu Germania”. Secretarul regelui, Andrew Chelford, îi adresează lui Lloyd-George o scrisoare din partea suveranului în care se arată: „Maiestatea Sa se îndoiește că în clipa de față venirea familiei țarului în Anglia ar fi o măsură înțeleaptă, ținînd seama atît de riscurile călătoriei pe care urmează să o facă în aceste vremi tulburi de război, cît și, în egală măsură, de rațiuni mai generale privind securitatea națională și a imperiului”.

Se bate și la alte porți

Prin intermediul omului politic danez Skawenius, Terescenko adresează guvernului kaiserului o întrebare strict secretă: poate guvernul provizoriu să fie sigur de securitatea fostului țar și a familiei sale, dacă vor fi trimiși pe calea apei într-una din țările vest-europene? Din anturajul lui Wilhelm II, se primește, prin Copenhaga, o înștiințare în care se spune: „Guvernul Maiestății Sale împăratul, consideră de datoria lui să vă asigure că nici o navă din flota maritimă de război a Germaniei nu va ataca vasul — indiferent sub ce pavilion va naviga el — pe puntea căruia se va afla împăratul rus și familia sa”.

În cele din urmă, după afirmațiile lui Kerenski, „ambasadorul britanic, într-o puternică stare de deprimare, îi telefonează lui Terescenko și îi cere o audiență. El remite ministrului un mesaj primit de la un înalt demnitar al Foreign Office-ului, care avea contacte strînse cu palatul regal. Cu lacrimi în ochi, Sir George Buchanan comunică ministrului rus al Afacerilor Externe că guvernul britanic ea hotărît definitiv că nu

poate oferi adăpost fostului țar”.

Anglia nu este singura țară în care Kerenski încearcă să găsească un refugiu pentru Romanovi. Cuidat, însă, cu toate numeroasele legături de rudenie în străinătate și a numărului mare de aliați, după revoluția din februarie, Romanovii nu au unde să se acuize.

Danemarca? Nicolae are acolo un văr — pe regele Christian X; dar Danemarca, în virtutea statutului ei de stat neutru, nu poate primi familia fostului suveran al Rusiei, țară participantă la război. Grecia? Mama regelui Constantin I, regina văduvă Olga, se trage din casa Romanov și trăiește în Rusia. Însă nici regele grec, care simpatizează cu Germania, nici guvernul, care este de partea Antantei, nu pot consimți la primirea familiei Romanov, din aceleași motive — neutralitatea țării lor. Spania? Regina Eugenia este verișoara Aleksandrei Feodorovna; regele Alfons XIII i-a arătat întotdeauna o deosebită simpatie lui Nicolae II. Dar cînd trebuie să facă ceva pentru el, invocă și el neutralitatea. Norvegia? Neutră. Portugalia? La fel. Serbia, Muntenegru? Nu pot face nimic, dată fiind situația lor grea provocată de război, ocupația austriacă. Franța? Ea, aliata cea mai credincioasă, poate anunța acum deschis că nu dorește ca tiranul discreditat și, mai ales, odioasa Alix de Hessen, de origine germană, să pună piciorul pe pămînt republican!

Și apoi un lucru era limpede: oriunde i-ar fi dus pe Romanovi soarta, ei nu și-ar fi găsit nicăieri liniștea. Setea de răzburare, nostalgia puterii pierdute le-ar fi sporit ultiurile. Dacă ar fi reușit să scape de sub pază, ar fi devenit inevitabil stindardul contrarevoluției, centrul de consolidare a elementelor ei cele mai înverșunate. Pînă la sfîrșitul zilelor, Romanovii ar fi tînjit după palatele lor, tulburînd liniștea Rusiei, a lumii întregi.

¹ Om politic conservator britanic, prim-ministru (1902-1905) și ministru de Externe (1916-1919).

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.

— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că, manuscristele și documentele anexate nu se înapoiază. În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copilele corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru cei care ne scriu de mîna, adesea cu creionul și foarte necetăț, că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.

— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună cît de puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

PATRU AUTORI ÎN CĂUTAREA UNUI... PLAGIAT!

Exact în urmă cu un an, revista noastră publica articolul, Locuțiunile: Palatul regal, de Petre Ilie (nr. 8/1974). La cîteva luni după apariția articolului am primit la redacție un memoriu trimis de Editura Junimea din Iași, semnat de GH. BUZATU, GH. I. FLORESCU, I. SAIZU, D. SANDRU, cercetători la Institutul de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”, autorii lucrării Istoria unei zile, depusă la editura amintită.

Cei patru autori încriminau în memoriul lor articolul apărut în revista Magazin Istoric, ca fiind „inspirat cu nerușinare din cartea noastră”. Numind articolul „opera de plagiat a lui Petre Ilie”, autorii dădeau glas unui protest pe cît de vehement, pe alți de firav în argumente. Evident, o asemenea sesizare ne-a îndemnat la o cît mai atentă confruntare de texte, intrucît nu ne era deloc indiferent dacă paginile revistei Magazin Istoric au adăpostit sau nu un plagiat. În viața științifică, ca și în publicistică a face „operă de plagiat” este dincolo de fapta juridică, o cumpănită dezonor etică și profesională.

Atenția recitire a textelor, puse pe două coloane de cei patru autori (în total nouă fragmente totalizînd aproximativ 100 rînduri) și mai ales a surselor primare, a scos la iveală însă o cu totul altă concluzie decît cea urmîndă de trimițării memoriului.

În vreme ce articolul lui Petre Ilie, elaborat prin coroborarea și studiarea încrucișată a surselor pentru reliefaarea cît mai exactă a faptelor istorice, se bazează în cea mai mare măsură pe o documentație de arhivă și pe reconstituirea de către autor a unor momente din perioada insurecției, lucrarea celor patru cercetători menționați, este făcută în cea mai mare măsură prin utilizarea de date și concluzii extrase din lucrări, studii, articole, documente publicate pe această temă și a cîtorva surse de arhivă.

Ceea ce umple în cazul de față este seninătatea cu care cei patru autori pe de o parte își atribuie rolul unor... descoperitori ai „ororilor” evenimentelor de la Palatul regal din ziua istorică de 23 August (de pildă, ora arestării celor doi Angheloni în timpul înfrîngerii cu regele, înțelegere care este în amănunțime relatată în memoriile din arhive ale participanților, și care a fost calculată de Petre Ilie prin cea mai simplă operație aritmetică: $16.05 + 45 + 5 = 16.55$; sau ora consfățuirii de la Legația germană din București fixată, după cum susțin cei patru autori, „pentru prima dată de către noi” dar pe care Petre Ilie a stabilit-o printr-o operație la fel de elementară, de scădere, folosind cronotaxul indicat înăd din 1964 de autorul german Hans Kiesel), iar pe de altă înțelegere să arunce umbră îndoielii nu numai asupra probității autorului din Magazin Istoric ci și asupra referențului de specialitate al lucrării, dr. Gheorghe Zaharia și, în ultimă instanță, chiar asupra Editurii Junimea, careia i-au încredințat manuscrisul.

Dar, după cum se vede, cine se joacă de-a acuzația pe plagiatură riscă să se afle sub tirul unui bumerang. Autorul articolului din revista noastră nu numai că nu a avut de unde să cunoască manuscrisul lucrării, dar, fapt mult mai important, nici nu ar fi avut nevoie de o asemenea inspirație. Din cîte știm, Petre Ilie desfășoară de ani

îndelungați o activitate de studiere tocmai a problematicei insurecției române din August 1944, careia i-a consacrat de-a lungul anilor peste 40 articole, comunicări și studii (unele dintre ele apărute chiar în Magazin Istoric, nr. 1, 2, 4/1967; 7-8/1969), activitate care îl recomandă drept un autor dintr-o istorică perioadă.

Ceea ce mînește, dar ridică totodată vîdlul cît se poate de înalt, de pe mobilul folosit de cei patru autori, este procedul ignitor și discreditant la care se recurge în încercarea de a compromite onestitatea unui cercetător și, totodată, autoritatea etică și științifică a altor specialiști. Obște cercetătorilor este călăuzită de criteriile demnității științifice și orice plagiat se cere sancționat prin promptitudinea descalficării morale și profesionale. Cît despre alitudinea celor care caud plagiatul acolo unde el nu există, li se poate aminti că adesea cîmăniat, în toate variantele ei, este de mult și definitiv repudiat de forumul oamenilor de știință, al cercetătorilor și publiciștilor din țara noastră, pentru care ideile de etică socialistă promovează pilulilor de Partidul Comunist Român fac parte integrantă din conceptul lor de viață și de muncă.

CITITORII SEMNALEAZĂ

FLORIAN LEZEU din Curtea de Argeș, B-dul Republica Socialistă România, nr. 1, ne comunică următoarele: „În centrul orașului nostru se găsește un monument de artă din sec. XVIII, biserica Drujesti. Edificul se află într-o pronunțată stare de degradare. Locuitorii orașului, cît și numeroșii turiști, atît din țară cît și din străinătate, aflați în vizită în localitatea noastră, privesc cu îndreptățită nedumerire această construcție, care curînd se va transforma în ruine. Oare nu se poate face nimic spre a o salva?”

Am transmis relatarea corespondentului nostru, Direcției Patrimoniului Cultural Național care, sub semnătura directorului Vasile Drăguț și a șefului serviciului avizare, Corneliu Dobrescu ne-a transmis următorul răspuns: „Păstrarea, restaurarea și punerea în valoare a monumentelor istorice și de artă... În sensul prevederilor legale privind administrarea acestui patrimoniu — este o sarcină obligatorie a Consiliilor Populare pe teritoriul cărora se află asemenea bunuri, D.P.C.N. luînd asupra sa numai obiectivele de interes național cu totul deosebite. Pentru biserica Drujesti există în evidența noastră o documentație de restaurare, care urmează să fie actualizată în cursul acestui an și pusă la dispoziția Consiliului Popular al județului Argeș, pentru realizarea lucrărilor de restaurare”.

PRECIZĂRI

ION DUMITRESCU, Craiova: aveți dreptate. Dintr-o neatenție, în procesul de colonație redacțională, la primul paragraf din p. 23, nr. 7/1975, a fost omis un cuvînt. Corect, fraza se va citi astfel: „Cu un secol în urmă, în pitoreasca comună de munte Chiojdin județul Buzău, se născu, dintr-o familie de oameni, Constantin Giurescu, cel care avea să-și lege numele de temeinice lucrări în istoriografia românească, om de știință de mare probitate și frumusețe morală”.

MULȚUMIRI...

Cu prilejul apariției numărului 100 al revistei noastre, un mare număr de cititori au ținut să ne adreseze felicitările și urările lor, exprimându-și și cu acest prilej prețuirea și fidelitatea față de revistă.

Tuturor le mulțumim călduros, asigurându-i, totodată, că am reținut sugestiile și propunerile lor, pe care ne vom strădui să le materializăm în numerele viitoare ale Magazinului istoric.

Ne-au impresionat, în mod deosebit, prin sugestiile, propunerile, comunicările și observațiile transmise: JEAN FROMM COMĂNESCU din București; MIHAI MĂRCULESCU din Piatra Neamț; CONSTANTIN SECAN din Brăila; EUGEN CIRSTIUC din Rădăuți; prof. ALEXANDRU BARBU, Icoale Mincelu, jud. Prahova; MATEEV I. MATEI din orașul Tolbuhin (R.P. Bulgaria); N. PĂCURARU din Constanța; C. CĂRDĂȘ din Fălticeni; CONSTANTIN JUAN, de la Muzeul regiunii Porților de Fier, din Drobeta-Turnu Severin; IONEL GIUGARIU din București; prof. TEODOR SĂRAC din Arad; GHEORGHE MUNTEAN din com. Cîncșor, jud. Brașov; IOAN POPA din Oradea; elev MIHAI STAN din Pucioasa, jud. Dimbovită; prof. MIHAI VORNICU din București; GHEORGHE NEGOTĂ din București; CONSTANTIN TOMA din Hunedoara; student GEORGE MARCU din București.

Cristian POPIȘTEANU

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1975

(Urmare din p. 34)

22. În ședința din 5 februarie 1899 a Secțiunii de istorie a Academiei române, Nicolae Iorga făcea o dezvăluire senzațională. El reda culturii românești un mare cronicar, până atunci necunoscut în această postură.

Despre ce cărturar este vorba? (1970)

23. Actul Unirii Transilvaniei cu România, aspirație de vecacuri a poporului român, înfăptuit la 1 decembrie 1918, a adunat la Alba Iulia muncitori, țărani și intelectuali din toată țara.

Cîți participanți au consfințit acest mare act? (1968)

24. De câte ori apare chipul lui Decebal pe Columna Traiană? (1974)

25. „Despot de Samos, principe de Paros, al Doriilor și al altor insule, cavaler aurat și conte palatin”.

Care domnitor al Moldovei a purtat aceste titluri? (1969)

26. În august 1848, M. Kogălniceanu a dedicat Unirii o operă de o profundă gândire filozofică și politică, devenită program al revoluționarilor pașoptiști.

Cum se intitulează acest program? (1970)

27. O splendidă biserică din nordul Moldovei poartă pecetea unei mari familii feudale.

Despre ce monument e vorba? (1973)

28. Numiți continentalul a cărui denumire figurează, pentru prima dată, pe o hartă a lumii întocmită de Leonardo da Vinci.

(1974)

29. Este cunoscută drăznea cu care țărării muncitori și-au apărut dreptul asupra pământului. Sătenii dintr-o localitate a județului Prahova s-au judecat vreme de 150 ani pentru recunoașterea drepturilor lor.

La ce comună ne referim? (1973)

30. În vremea lui Burebista, puterea geto-dacilor a ajuns atât de mare, încât însuși Cezar a protecat împotriva sa o campanie militară, care însă n-a mai avut loc, Cezar fiind asasinat; Burebista a murit și el la scurt timp.

Unde se presupune că și-a avut reședința regele geto-dac? (1969)

31. Între 700 î.e.n. și 300 e.n., pe continentul african a înflorit o civilizație care a produs opere de o mare valoare.

Numiți regiunea istorică ce a dat numele acestei civilizații. (1974)

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR

● România în lumea contemporană — o proiecție istorică ● August — septembrie 1944: bătălia pentru trecătorile Carpaților ● Manifest, 1935 ● Cei 1750 ani ai Craiovei ● Comisia europeană și lucrările Adunărilor ad-hoc din Moldova și Țara Românească ● 1660-1669: Lordul Winchelsea — un corespondent englez al domnilor români ● Ultimul interviu al lui Scarlat Callimachi ● Însemnările mareșalului Foch despre bătălia de pe Marna ● „Fulgerul” la picioarele „Stăpînului fulgerului și trăsnetului” ● Hansa — un „imperiu” nordic al negustorilor ● Povestea unei brotherii rare: dvera de la Stănești ● Sfîrșitul țarismului: în exil la Tobolsk ● Concursul Magazin istoric, ediția 1975 — ultima serie de întrebări

CONTENTS (Romanian History) NICOLAE CEAUȘESCU The Millenary Existence of the Romanian People... 3 ● C. SALINARI Romania, an Influential and Respected Country... 6 ● C. MÎNDRU August 1944: General Burckhardt Is Taken Prisoner... 9 ● I. GAL Foreign Testimonies about Michael the Brave... 14 ● A. SIMION, M. ȘTEFAN and O. MATICHESCU August 1940. The Vienna Diktat, an Expression of the Policy of Force... 17 ● N. COPOIU April 1858. The ad-hoc Divans and the Report of the European Commission... 25 ● V. ROMAN and O. LIVEZEANU Dr. N. Lupu (1876-1947) and the Antifascist Front of Romania... 42 ● I. R. MIRCEA Metropolitan Dosoftei (1624-1693), an Historian of the Romanians... 46

SOMMAIRE (Histoire roumaine) NICOLAE CEAUȘESCU L'existence millénaire du peuple roumain... 3 ● C. SALINARI La Roumanie, un pays influent et respecté... 6 ● C. MÎNDRU Août 1944: Le Général Burckhardt est fait prisonnier... 9 ● I. GAL Témoignages étrangers sur Michel le Brave... 14 ● A. SIMION, M. ȘTEFAN et O. MATICHESCU Août 1940. Le Diktat de Vienne, une expression de la politique de force... 17 ● N. COPOIU Avril 1858. Les Divans ad-hoc et le rapport de la Commission européenne... 25 ● V. ROMAN et O. LIVEZEANU Le Dr. N. Lupu (1876-1947) et le Front antifasciste de Roumanie... 42 ● I. R. MIRCEA Le Métropolitain Dosoftei (1624-1693), un historien des Roumains... 46

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ Тысячелетнее существование румынского народа... 3 ● К. САЛИНАРИ «Румыния — влиятельная страна, пользующаяся уважением»... 6 ● К. МЫНДРУ Август 1944: как был взят в плен генерал Буркхарт... 9 ● И. ГАЛ Иностранные свидетельства про Михал Храброго... 14 ● А. СИМИОН, М. ШТЕФАН, О. МАТИЧЕСКУ Август 1940: Венский арбитраж — выражение политики насилия... 17 ● Н. КОПОЮ Апрель 1858. Соборания ад-хок и доклад Европейской комиссии... 25 ● В. РОМАН, О. ЛИВЕЗЯНУ Д-р Лупу (1876-1947) и румынский антифашистский фронт... 42 ● И. Р. МИРЧА Митрополит Дософтей (1624-1693), историк румынов... 46

INHALT (Rumänische Geschichte) NICOLAE CEAUȘESCU Tausendjähriges Bestehen des rumänischen Volkes... 3 ● C. SALINARI Rumänien — ein einflussreiches und geachtetes Land... 6 ● C. MÎNDRU August 1944: Gefangenahme General Burckhardt... 9 ● I. GAL Fremdländische Aussagen über Mihail Viteazul... 14 ● A. SIMION, M. ȘTEFAN, O. MATICHESCU Das Wiener Diktat — Ausdruck einer Gewaltpolitik... 17 ● N. COPOIU April 1858. Die Ad-hoc Diwane und der Bericht der europäischen Kommission... 25 ● V. ROMAN, O. LIVEZEANU Dr. N. Lupu (1876-1947) und die antifaschistische Front Rumäniens... 42 ● I. R. MIRCEA Metropolit Dosoftei (1624-1693) Historiker der Rumänen... 46

SUMARIO (Historia rumana) NICOLAE CEAUȘESCU Existencia milenaria del pueblo rumano... 3 ● C. SALINARI „Romania — un país influyente y respetada... 6 ● C. MÎNDRU Agosto de 1944: La captura del general Burckhardt... 9 ● I. GAL Testimonios extranjeros sobre Miguel el Valiente... 14 ● A. SIMION, M. ȘTEFAN, O. MATICHESCU Agosto de 1940. El Dictado de Viena — la expresión de la política de fuerza... 17 ● N. COPOIU Abril de 1858. Las asambleas ad-hoc y el informe de la Comisión europea... 25 ● V. ROMAN, O. LIVEZEANU Dr. N. Lupu (1876-1947) y el Frente Antifascista de Rumania... 42 ● I. R. MIRCEA El metropolitano Dosoftei (1624-1693) historico de los rumanos... 46

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011631

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a preselor. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Științei” — București

42 427

